

EGE ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

(DOKTORA TEZİ)

**İZMİR-KEMALPAŞA YÖRESİNDE GLOBALGAP
UYGULAYAN VE UYGULAMAYAN KİRAZ
İŞLETMELERİNİN TEKNİK VE EKONOMİK
YÖNÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Önder Volkan BAYRAKTAR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gamze SANER

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Bilim Dalı Kodu : 501.06.00

Sunuş Tarihi : 19.06.2015

**Bornova-İZMİR
2015**

Önder Volkan BAYRAKTAR tarafından **DOKTORA TEZİ** tezi olarak sunulan “**İzmir-Kemalpaşa Yöresinde GlobalGAP Uygulayan ve Uygulamayan Kiraz İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Yönünün Sürdürülebilir Tarım Açısından Değerlendirilmesi**” başlıklı bu çalışma E.Ü. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesi'nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve 19/06/2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aday oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri:

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Gamze SANER

Raportör Üye : Prof. Dr. Murat YERCAN

Üye : Doç. Dr. O. Murat KOÇTÜRK

Üye : Doç. Dr. Göksel ARMAĞAN

Üye : Doç. Dr. Hakan ADANACIOĞLU.....

EGE ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

E.Ü. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca Doktora Tezi olarak sunduğum “**İzmir-Kemalpaşa Yöresinde GlobalGAP Uygulayan ve Uygulamayan Kiraz İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Yönünün Sürdürülebilir Tarım Açısından Değerlendirilmesi**” başlıklı bu tezin kendi çalışmam olduğunu, sunduğum tüm sonuç, döküman, bilgi ve belgeleri bizzat ve bu tez çalışması kapsamında elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara atıf yaptığımı ve bunları kaynaklar listesinde usulüne uygun olarak verdiğimi, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını, bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya diğer bir üniversitede başka bir tez çalışması içinde sunmadığımı, bu tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda bilimsel etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

19.06.2015

Önder Volkan BAYRAKTAR

ÖZET**İZMİR-KEMALPAŞA YÖRESİNDE GLOBALGAP UYGULAYAN
VE UYGULAMAYAN KİRAZ İŞLETMELERİNİN TEKNİK VE
EKONOMİK YÖNÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

BAYRAKTAR, Önder Volkan

Doktora Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gamze SANER

Haziran, 2015, 93 Sayfa

Çalışmada, İzmir-Kemalpaşa Bağyurdu Yaş Meyve Sebze Kooperatifi'ne ortak olan GlobalGAP uygulayan 96, uygulamayan 81 kiraz üreticisinden 2009 yılında anket yoluyla alınan veriler doğrultusunda; işletmelerin teknik ve ekonomik yönünün sürdürülebilir tarım açısından bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bağlamda kiraz işletmelerinin, üretim teknikleri, işletmelerin mevcut durumdaki gelir-gider ve karlılık durumları, fiziki girdi kullanımı ve maliyetleri, ürünün pazar koşulları, pazarlama kanalları, üreticinin üretimde karşılaştığı sorunlar ile uygulamanın getirdiği avantaj ve dezavantajlara ilişkin bulgular elde edilmiştir. Ayrıca sürdürülebilirlik ve GlobalGAP kavramları ile ilgili araştırma bulgularına yer verilmiştir.

İncelenen işletmelerde kiraz üretiminden dekar başına elde edilen brüt üretim değeri (BÜD) 2888,54 TL'dir. GlobalGAP uygulayan işletmelerde bu değer 2995,03 TL/da, geleneksel üretim yapan işletmelerde 2782,04 TL/da olarak bulunmuştur. Buna göre GlobalGAP uygulayan üreticilerde brüt kar (956,67 TL/da), geleneksel üretim yapan işletmelere göre daha yüksek (830,26 TL/da) belirlenmiştir. Ancak, üretici eline geçen fiyatlar açısından önemli bir fark bulunmamaktadır. Çalışma sonucunda; GlobalGAP uygulayan üreticilerin hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda duyarlı oldukları görülmüştür. Bunlar arasında özellikle ruhsatlı ve kalıntı problemi olmayan ilaçların kullanımı konusundaki duyarlılık ön plana çıkmaktadır. Geleneksel üretim yapan üreticilerin ise özellikle ruhsatlı ilaçların ruhsatlı dozlarda kullanımı, kalıntı problemi olmayan ilaçların

VIII

seçimi ve ilaçlama ile hasat tarihi arasındaki bekleme süreleri konularında hassas oldukları gözlemlenmiştir.

GlobalGAP uygulayan üreticilerin gerek uygulama aşamasında ve gerekse üretime devam etme konusunda istekli oldukları, yetiştiricilikle ilgili kriterlerin yanında, insan ve çevre sağlığına duyarlı, sürdürülebilir bir kiraz üretimini benimsedikleri, kayıt tutma ve izlenebilirliğe önem vermeye başladıkları, komşularına ve yöredeki diğer kiraz üreticilerine örnek oluşturdukları saptanmıştır. Üreticilerin GlobalGAP sertifikalı üretimi benimsemesine etki eden faktörleri belirleyebilmek için kullanılan logit modelde GlobalGAP sisteminin benimsenmesinde üreticinin eğitim süresi, kiraz üretimindeki deneyimi, işletmelerin sahip oldukları kiraz arazisinin toplam işletme arazisindeki payı, kiraz üretiminde bilgi kaynağı olarak kendi deneyimlerinden, dışsatımcılardan ve arkadaş-komşu önerilerinden yararlanma durumu, kiraza yönelmelerinde kiraz üretiminin yörede yaygın olmasının ve gelişen bir sektör olmasının etkisi ve ürünlerini kendisinin pazarda dışsatımcılara satma durumunun etkili olduğu bulunmuştur.

Üreticilerin GlobalGAP veya akredite edilmiş İTU uygulamaları konusunda bilinçlenmeleri, uygulamaları benimsemesi ve uygulama taleplerinin artması, sürdürülebilir bir tarım için sektördeki tüm paydaşlara lokomotif görevi görecektir. Bununla birlikte, ulusal besin ihtiyaçlarının karşılanmasında gıda güvenliğinin sağlanmasının yanında, gerek iç gerekse dış piyasada tüketicilerin sağlıklı ve izlenebilir ürün taleplerinin karşılanması konusunda “*tarladan sofraya*” sloganıyla ortaya atılan zincirin önemli bir halkası sağlamlaşmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kiraz, GlobalGAP, Sürdürülebilir Tarım

ABSTRACT**AN EVALUATION OF TECHNICAL AND ECONOMIC ASPECTS
OF GLOBALGAP FARMS AND NON- GLOBALGAP FARMS
GROWING CHEERY IN TERMS OF SUSTAINABLE
AGRICULTURE IN THE PROVINCE OF IZMIR-KEMALPASA**

BAYRAKTAR, Önder Volkan

PhD in The Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Gamze SANER

June, 2015, 93 Pages

In this research, technical and economic aspects of cherry production in terms of sustainable agriculture is evaluated from data obtained from the farms 96 of which apply GlobalGAP and 81 of non-GlobalGAP among the members of Kemalpaşa-Bağyurdu Fresh Fruit and Vegetable Cooperative in Izmir in 2009 production period. In this context, production techniques of cherry farms, cost and returns of the farms, the usage and costs of physical inputs, product marketing conditions, marketing channels, cherry production problems with the application of findings relating to the advantages and disadvantages have been obtained. In addition, the concepts of sustainability and GlobalGAP-related researches findings.

Gross production value is 2888,54 Turkish Liras (TL) per decare in average, 2995,03 TL per decare in GlobalGAP farms and 2782,04 TL per decare in the traditional (non-GlobalGAP) farms. The gross margin is calculated as 956,67 TL per decare, as higher than traditional farms (830,26 TL per decare). However, the producer prices do not have a significant difference between two groups. GlobalGAP cherry producers are very sensitive to the diseases and pest management. The sensitivity is at the forefront in the use of licensed with any residue problems. These include in particular the use of non-drug problem remains licensed and sensitivity to the fore. Non GlobalGAP implement, traditional producers, are found to be less sensitive the issues such as the usage of licensed pesticides, the dosage of the pesticides, the preferation of no residue pesticides, and the dwell time between spraying and harvest date.

GlobalGAP implement producers are seen to be willing during the implementation phase and they are willing to go on with the apply use of GlobalGAP in the production. Besides of these, they are sensitive to both human and environmental health. They adopted the sustainable agriculture and they are seriously recording the data. They are sensitive in traceability and are good examples for other cherry producers in the region. The logit model is used to determine the variables affecting the production of adoption of GlobalGAP certified for traditional producers. According to the model results; education period of farmers, experience in cherry production, the ratio of cherries land in total land, etc. variables are found effective on adoption of GlobalGAP certificated for traditional producers.

Producers' awareness of GlobalGAP (EUREPGAP) or accredited GAP applications, increasing the application demands and embrace sustainable agriculture for all stakeholders in the sector will serve as a locomotive. However, national food needs in addition to providing food safety, both internally and externally on the market consumers healthy and trackable product demands "from farm to table" is an important link in the chain is put forward the slogan will be forced.

Key Words: Cherries, GlobalGAP, Sustainable Agriculture

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada öncelikle her aşamada değerli katkı, görüş ve önerilerinden yararlandığım, akademik ortamda olduğu kadar sosyal ilişkilerde de değerli fikirleriyle gelişmeme katkıda bulunan ve yön veren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Gamze SANER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın yürütülmesinde yardımlarını ve rehberliğini esirgemeyen kooperatif başkanı Sayın şeref ERGÜN'e ve sabırla anketlere yanıt veren tüm üreticilere teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, çalışmam süresince gösterdikleri destek, sabır ve anlayıştan dolayı eşim Yasemin BAYRAKTAR ve dünya tatlısı biricik kızım Zeynep Sabriye BAYRAKTAR'a en derin duygularıyla teşekkür ederim.

Bununla birlikte araştırmanın yürütülmesi için finansal desteğini aldığım Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğüne teşekkürlerimi sunarım.

Önder Volkan BAYRAKTAR

İzmir, Haziran 2015

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	VII
ABSTRACT	IX
TEŞEKKÜR	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ	XVII
ÇİZELGELER DİZİNİ	XIX
1. GİRİŞ	1
1.1 Konunun Önemi.....	1
1.2 Araştırmanın Önemi	5
1.3 Araştırmanın Amacı.....	6
2. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	8
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	15
3.1 Materyal.....	15
3.2 Yöntem	15
3.2.1 Verilerin toplanmasında kullanılan yöntemler.....	15
3.2.2 Verilerin analizinde kullanılan yöntemler.....	16
4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KIRAZ ÜRETİMİ VE TİCARETİ.....	19
4.1 Dünyada Kiraz Üretimindeki Gelişmeler	19
4.2 Dünyada Kiraz Ticaretindeki Gelişmeler	22
4.3 Türkiye’de Kiraz Üretimindeki Gelişmeler	26
4.4 Türkiye’de Kiraz Dış Ticaretindeki Gelişmeler	27
4.5 Türkiye’de Kiraz Pazarlamasındaki Gelişmeler.....	30
4.6 Türkiye’de ve İzmir’de Kiraz Fiyatlarındaki Gelişmeler	30
5. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	32
5.1 Coğrafi Konum	32
5.2 İklim.....	32
5.3 Nüfus.....	32
5.4 Tarımsal Yapı	33
5.4.1 Tarım arazisi mevcudu ve kullanımı.....	33
5.4.2 Bitkisel üretim.....	34

İÇİNDEKİLER (Devam)

	<u>Sayfa</u>
6. SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM VE GLOBALGAP KAVRAMLARI.....	35
6.1 Sürdürülebilir Tarım Kavramı	36
6.2 GlobalGAP Kavramı.....	38
7. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	41
7.1 Üreticilerin Demografik ve Sosyal Özellikleri	41
7.1.1 Üreticinin yaşı, eğitim durumu, deneyimi ve ailede fert sayısı.....	41
7.1.2 Üreticinin örgütlenme durumları.....	44
7.2 İncelenen İşletmelerin Yapısal Özellikleri.....	44
7.2.1 İşletmelerin arazi varlığı, tasarruf şekli ve üretim deseni.....	44
7.2.2 İşgücü mevcudu ve kullanım durumu	47
7.3 Üreticilerin Kiraz Üretimi Konusunda Karar Alma Davranışları.....	48
7.3.1 Üreticinin kiraz üretimi konusunda başvurduğu bilgi kaynakları	48
7.3.2 Üreticinin kiraz üretimine yönelme nedenleri	49
7.3.3 Üreticinin kiraz üretimi ile ilgili bilgi talepleri	50
7.3.4 Üreticilerin kiraz üretimi ile ilgili gelişmelerden haberdar olma durumları	51
7.4 İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretimine İlişkin Teknik ve Ekonomik Bulgular.....	52
7.4.1 Son üç yıla ait kiraz verimi ve ortalama satış fiyatları	52
7.4.2 Kiraz üretim dalının ekonomik analizi	54
7.5 İncelenen İşletmelerde Kimyasal İlaç Kullanımına İlişkin Bulgular	57
7.5.1 Üreticinin kimyasal ilaç kullanımında dikkat ettiği kritik noktalar.....	57
7.5.2 Üreticinin kimyasal ilaç kullanımında karşılaştığı sorunlar	58
7.6 İncelenen İşletmelerde Kiraz Pazarlama Yapısı	59
7.6.1 Üreticilerin ürünü pazarlama şekilleri	59
7.6.2 Üreticilerin ürünü pazarlamada karşılaştığı sorunlar	61
7.6.3 2015 Yılında araştırma yöresinde üreticilerin kiraz üretimi ile ilgili görüşleri	61
7.7 GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Sertifikalı Üretime İlişkin Görüşleri.....	62

İÇİNDEKİLER (Devam)Sayfa

7.7.1 GlobalGAP uygulayan üreticilerin globalgap sertifikalı üretime yönelme nedenleri	63
7.7.2 GlobalGAP uygulayan üreticilerin globalgap üretim teknikleri konusunda bilgi kaynakları.....	63
7.7.3 GlobalGAP uygulayan üreticilerin globalgap uyguladıklarında kiraz üretimi ile ilgili durum tespitleri.....	64
7.7.4 GlobalGAP uygulayan üreticilerin globalgap uygulamada karşılaştığı sorunlar.....	64
7.7.5 Geleneksel kiraz üreticilerinin globalgap majör uygunluk kriterleri konusunda davranış ve yeterlilikleri	65
7.8 Kiraz Üretiminde Karşılaşılan Riskler ve Risk Stratejileri.....	69
7.9 Geleneksel Kiraz Üretiminden GlobalGAP Sertifikalı Üretime Yönelme Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Ortaya Konması.....	71
8. ARAŞTIRMANIN TOPLU SONUÇLARI.....	75
9. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
KAYNAKLAR DİZİNİ.....	87
ÖZGEÇMİŞ.....	93
EKLER	

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.1. 2013 Yılı Dünya Kiraz Üretiminde Lider Olan Ülkeler ve Oranları.....	20
4.2. Dünyada Kiraz Üretiminde Önemli Ülkelerin Kiraz Üretim Alanları	20
4.3. 2014 Yılı Dünya Kiraz Dışsatım Değeri Bakımından Lider Olan İlk Üç Ülke ve Oranları	22
4.4. 2013 Yılı Dünya Kiraz Dışalım Değeri Bakımından Lider Olan İlk Beş Ülke ve Oranları	22
4.5. Dünyada Kiraz Dışsatımında Önemli Ülkelerin Kiraz Dışsatım Miktarları ..	23
4.6. Dünyada Kiraz Dışalımında Önemli Ülkelerin Kiraz Dışalım Miktarları.....	24
4.7. Dünyada Kiraz Dışsatımında Önemli Ülkelerin Kiraz Dışsatım Fiyatları	25
4.8. Dünyada Kiraz Dışalımında Önemli Ülkelerin Kiraz Dışalım Fiyatları	25
4.9. Türkiye’de Kiraz Dışsatımının En Fazla Yapıldığı Üç Ülke ve Oranları (2014).....	28
4.10. Türkiye’de Kiraz Pazarlama Kanalları	30
7.1. Bağyurdu’nda Kiraz Pazarlama Kanalının Yapısı.....	60

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
3.1 İncelenen İşletmelerin Gruplandırılma Şekli ve Her Gruba Giren İşletme Sayısı	17
4.1. Dünyada Kiraz Üretim Alanı, Üretim Miktarı ve Verimin Yıllara Göre Değişimi.....	19
4.2. Dünyada Kiraz Üretiminde Önemli Ülkelerin Üretim Alanları (ha) ve Verimleri (ton/ha)	21
4.3. Türkiye’de Kiraz Ağaç Sayıları, Üretim Miktarı ve Toplam Taş Çekirdekli Meyve Üretimi İçindeki Payı	26
4.4. Türkiye’de Kiraz Üretim Alanı, Üretim Miktarı ve Ağaç Başına Verim Miktarlarının Yıllara Göre Değişimi	27
4.5. Türkiye’nin Yıllara Göre Kiraz Dış Satımı	27
4.6. Türkiye’de Kiraz Dışsatım Değerinin Toplam Meyve Dışsatım Değerindeki Payı (milyon \$ ve %)	29
4.7. Türkiye’de Kiraz Dış Satımının Ülkelere Göre Dağılımı (ton, 1000 \$ ve \$/kg)	29
4.8. Türkiye’de ve İzmir İlinde Üretici Eline Geçen Kiraz Fiyatları.....	31
4.9. Türkiye’de ve İzmir İlinde Tüketicinin Ödediği Kiraz Fiyatları	31
5.1. Araştırma Yöresinde Nüfus Yoğunluğu (2014)	32
5.2. Araştırma Yöresinde Arazi Varlığı (da) (2013).....	33
5.3. Araştırma Yöresinde Tarım Arazilerinin Kullanım Durumu (da)	33
5.4. Araştırma Yöresinde Bazı Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları (ton) (2014)	34
5.5. İzmir İlinde Kiraz Ağacı Sayısı, Kiraz Üretim Miktarı ve İlçelere Göre Dağılımı (2013)	34
7.1. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	41
7.2. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Eğitim Gruplarına Göre Dağılımı	42
7.3. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Tarımsal Üretimde ve Kiraz Üretiminde Deneyim Süreleri	43
7.4. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)	43
7.5. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Örgütlenme Durumları.....	44

ÇİZELGELER DİZİNİ (Devam)

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
7.6. İncelenen İşletmelerde Gruplara Göre İşletme Büyüklükleri	45
7.7. İncelenen İşletmelerde Gruplara Göre İşletme Arazisi, Kiraz Arazisi ve Parsel Sayısı.....	45
7.8. İncelenen İşletmelerde Arazi Tasarruf Şekli ve Oransal Dağılımı	46
7.9. İncelenen İşletmelerde Üretim Deseni	46
7.10. İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu	47
7.11. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kiraz Üretimi Konusunda Yararlandığı Kaynaklar ve Oransal Dağılımları	49
7.12. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kiraz Üretimine Yönelme Nedenleri ve Oransal Dağılımları.....	50
7.13. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kiraz Üretimi ile İlgili Bilgi Talepleri .	50
7.14. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kiraz Üretimi ile İlgili Gelişmelerden Haberdar Olma Durumları	52
7.15. İncelenen İşletmelerde Son Üç Yıla Ait Kiraz Verimi (kg/da) ve Ortalama Satış Fiyatları (TL).....	53
7.16. İncelenen İşletmelerde Kiraz Satış Tarihleri ile En Yüksek ve En Düşük Satış Fiyatları	53
7.17. Üreticilerin Kiraz Satışında Beklediği Fiyatların Gerçekleşme Durumu (%)	53
7.18. Üreticilere Göre Kiraz Fiyatının Düşük Olmasının Nedenleri (%)	54
7.19. İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretiminden Elde edilen Brüt Kar (TL/da)....	55
7.20. İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretim Dalının Değişken Masrafları (TL/da)	56
7.21. İncelenen İşletmelerde Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%)	56
7.22. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kimyasal İlaçların Kullanımında Dikkat Ettiği Kritik Noktalar ve Oransal Dağılımları.....	58
7.23. İncelenen İşletmelerde Kimyasal İlaç Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar ve Oransal Dağılımları.....	59
7.24. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Ürünü Pazarlama Şekilleri ve Oransal Dağılımları	60
7.25. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Ürünü Pazarlamada Karşılaştığı Sorunlar	61

ÇİZELGELER DİZİNİ (Devam)

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
7.26. GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Sertifikalı Üretime Yönelme Öncelikleri.....	63
7.27. GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Üretim Teknikleri Konusunda Bilgi Kaynakları	63
7.28. GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Uyguladıklarında Kiraz Üretimi ile İlgili Durum Tespitleri (%)	64
7.29. GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Uygulamada Karşılaştığı Sorunlar ve Oranları	65
7.30. Üreticilerin Majör Kontrol Noktası Kriterlerine Uygunluk Durumları (%) .	67
7.31. Üreticiler Açısından Kiraz Üretiminde Risk Kaynaklarının Önemi.....	69
7.32. Üreticilerin Tarım Sigortası Konusundaki Uygulamaları.....	70
7.33. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Tarım Sigortası Yaptırmama Nedenleri	70
7.34. Üreticiler Açısından Risk Stratejilerinin Önem Düzeyleri.....	71
7.35. Geleneksel Kiraz Üretiminden GlobalGAP Sertifikalı Üretime Yönelme Eğilimini Etkileyen Değişkenlere İlişkin Logit Model Sonuçları	74

1. GİRİŞ

1.1 Konunun Önemi

Dünya nüfusunun yedi milyara ulaştığı günümüzde özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus hızla artmakta ve nüfusun 2020 yılında 8,5 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Nüfustaki bu artış beraberinde temel gereksinimler olan beslenme, barınma vb. gibi unsurlara olan ihtiyacın artması zorunluluğunu getirmektedir. Kıt kaynaklarla, artan nüfusun beslenmesini sağlamak, ancak birim alandan elde edilen verimin artırılması ile olasıdır. Bunun sağlanabilmesi için de doğal kaynakların gittikçe daha yoğun olarak kullanılması, verimi artırıcı birtakım tekniklerin uygulanması ve yapay yolla elde edilen üretim girdilerinin kullanılması kaçınılmaz olmaktadır.

Geçen yüzyılın başlarına kadar çevre ve doğa ile uyumlu bir üretim süreci yaşayan tarımda, 1950’li yıllardan sonra başlayan “Yeşil Devrim” ile makineleşme ve yeni teknolojilerin devreye girmesi sonucu tarımsal üretimde nitelik ve nicelik açılarından artışlar sağlansa da çevreye verdiği zararlar yönüyle olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Son zamanlarda tarımın bu yapısı ve çevre sorunlarına toplumların duyarlılığının göreceli olarak artmış olması, organik, alternatif, çevre uyumlu veya düşük girdili tarımsal üretim arayışlarını yoğunlaştırmıştır (Tanrıvermiş, 2000).

Dünya’da özellikle 1950’li yıllardan itibaren benimsenen büyüme ekonomisinin de etkisiyle doğal kaynaklara olan talep artmış ve ekonomik faaliyetlerin giderek artan kaynak talebi, çevre üzerinde yoğun bir baskının kurulmasına neden olmuştur. Bu dönemde çevresel maliyetler dikkate alınmadan kaynakların artan biçimde kullanılması sürecine girilmiştir. Bu kapsamda 20. yüzyıla kadar çoğunlukla doğa ile uyum içinde yürütülen tarımın yapısında önemli değişimler olmuştur. 20. yüzyılın başlarında makineleşmenin tarıma girmesiyle yeni tarım alanları üretime açılmıştır. Daha sonra yeni teknolojik gelişmeler ile kimyasal girdilerin kullanımı, tarımda üretim miktarını ve kalitesini yükseltmiştir (Rehber, 1991). Başlangıçta zararlıları tek tek hedef alan ve fenolojiye bağlı ilaçlamalar yapılmış, ancak daha sonra geniş etkili ilaçların ortaya çıkmasıyla birçok zararlıyı birden kontrol eden ilaçlı mücadele programları ele alınmış ve bu mücadele programları çok başarılı olmuş, zararlılarla mücadelede bir sorun kalmadığı düşünülmüştür. Ancak yapılan bilinçsiz ilaçlamaların, doğal düşmanlara

(hedef olmayan zararlılar) yan etkisi sonucu doğal denge bozulmuştur. Bunun üzerine zararlı sayısı çoğalmış, bazı zararlılar direnç kazanmış, daha da önemlisi kimyasalların insan sağlığını bozucu ve çevre kirlenmesini artırıcı yan etkileri ortaya çıkmıştır (Bayraktar, 2005).

Tarımsal mücadele, entansifleşmenin bir gereği olan yüksek verim ve kaliteyi sağlayabilmek için önemli olup bilinçli ve kontrollü kullanıldığı takdirde ekonomik olmaktadır. Ancak bu yöntem genellikle bilinçsiz ve aşırı ilaçlamaya bağlı olarak çevre kirlenmesi, doğal dengenin bozulması, kullanılan ilaçlara karşı hastalık, zararlı ve yabancı otların dayanıklılık kazanması ve ürünlerin ilaç kalıntıları içermeleri ile insan ve diğer canlılarda zehirlenme riski ile karşılaşılmasına yol açmıştır (Zeren ve Erem, 1999).

Türkiye’de tarım ilacı kullanımı ortalama 33.000 tondur. Bu miktarın %47’sini insektisitler, %24’ünü herbisitler, %16’sını fungusitler, %13’ ünü de diğer gruplar oluşturmaktadır. Türkiye’nin hektar başına kg olarak pestisit tüketimi, yıllara göre hektara 0,40-0,70 kg arasında değişmektedir. Hektara etkili madde olarak pestisit kullanımı, AB ülkelerinininki ile karşılaştırıldığında Türkiye’nin AB ülkelerinin çok gerisinde olduğu görülmektedir. Hollanda ve Yunanistan AB’nin en yoğun, Belçika ve Finlandiya ise en az pestisit kullanan ülkeleridir (Tiryaki ve ark., 2010). Ancak birçok gelişmiş ülkenin aksine, Türkiye’de bölgeler ve iller arasında pestisit kullanımı yönünden heterojen bir yapı gözlenmektedir.

Bu soruna, kalkınma planlarında da yer verilmiştir. IX. Beş Yıllık Kalkınma Planının ilgili bölümlerinde gıda güvenliğinin sağlanması ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gözetilerek, örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapının oluşturulması hedeflenmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2006).

Birim alandan daha fazla üretim elde etmenin yanında, girdi temininden ürünlerin tüketiciye ulaştırılmasına kadar geçen tüm süreçte, çevre ve insan sağlığına duyarlı bir tarımsal üretimin ön plana çıktığı günümüzde “*gıda güvenliği ve güvenilir gıda*” kavramları daha önemli ve öncelikli konular haline gelmiştir. Özellikle son yıllarda, gıda güvenliğini sağlamaya yönelik, “Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri” olarak adlandırılan bir dizi araç dünyada uygulamaya girmiştir. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

- İyi Tarım Uygulamaları (Good Agricultural Practices-GAP),
- Entegre Mücadele/Entegre Zararlı Yönetimi (Integrated Pest Management-IPM) veya Entegre Zararlı Kontrolü (Integrated Pest Control-IPC),
- İyi Üretim Uygulamaları (Good Manufacturing Practice- GMP),
- İyi Hijyenik Uygulamalar (Good Hygienic Practices-GHP),
- İyi Laboratuvar Uygulamaları (Good Laboratory Practices-GLP),
- Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları (Hazard Analysis and Critical Control Points-HACCP),
- ISO Kalite Yönetim Sistemi Standartları,
- ISO 14001 Çevre Yönetim Sistem Standardı,
- Hızlı Uyarı Sistemi (Rapid Alarm System)

Tarım ürünleri dış ticaretindeki en yenilikçi gelişme Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından gerçekleştirilen ve “hayvan ve bitki sağlığı” konusunda yapılan uluslararası anlaşma olmuştur (Gündüz, 2003). Bu anlaşma, uluslararası standartların korunması nedeniyle gıda güvenliğine ilişkin düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması (Sanitary and Phytosanitary Measure-SPS)’nin ilki gıdada Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları (HACCP- Hazard Analysis and Critical Control Points) iken diğeri yaş meyve ve sebzede uygulanan “İyi Tarım Uygulamaları (İTU)” anlamına gelen GAP (Good Agriculture Practices)’tir (Sayın, 2002).

Tüketici taleplerini karşılamak üzere perakendeci ve uluslararası alanda faaliyet gösteren tedarikçiler özel birtakım çiftlik sertifikasyon kuralları uygulamaya başlamışlardır. Amaç, uluslararası tarım standartlarının uyumunu, şeffaf olmasını ve bütünlüğünü sağlamaktır. Bölgesel bir girişim olarak başlayan ancak dünyadaki uygulamaları giderek artan ve kendi içerisinde bir takım kuralları olan bu eğilim EUREPGAP uygulaması olup, yaş meyve ve sebze konu almaktadır. EUREPGAP Sekretaryasının 7 Eylül 2007 tarihinde Tayland’da yapılan 8. Yıllık konferansında EUREPGAP’in isim ve logosunun GLOBALGAP olarak değiştirildiği duyurulmuştur. Bu karar, perakendeciler ve tedarikçileri arasındaki karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde İyi Tarım Uygulamalarının sağlanmasındaki uluslararası rolü yansıtmak için alınmıştır. EUREPGAP’in başlangıcından itibaren 10 yıl içerisinde gönüllü organizasyonun etkisi yayılmış olup, Güney ve Merkez Amerika, Afrika, Avustralya, Japonya ve Tayland’da

benzer kriterler oluşmuştur. ChileGAP, KenyaGAP, MexicoGAP, JGAP(Japonya) ve ThaiGAP gibi eşdeğer kriterler hükümetler, perakendeciler, üreticiler ve dışsatımcılar tarafından desteklenmektedir. Yönetim Kurulu Başkanı Nigel GARBUTT, GLOBALGAP'ın 80'den fazla ülkede 80.000 sertifikalı üreticiyi kapsadığı ve bu rakamın artmasının beklendiğini belirtmiştir. Ayrıca, İyi Tarım Uygulamalarının düzenli ve bağımsız izleme koşullarına bağlı olarak adaptasyonun işletmelerin büyüklükleri göz ardı edilerek eşit haklara sahip olarak rekabet edebilmelerini sağladığını vurgulamıştır (www.globalgap.org).

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de "hayvan ve bitki sağlığı" konusu önemsenmekte ve bu durum, uluslararası kabul görmüş çeşitli standartların izlenmesini ve uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Yeni uygulamayla birlikte Türkiye'nin Avrupa ülkelerine bahçe ürünleri dışsatımının kolaylaşması ve aynı zamanda bu ürünlerin dışsatım gücünün uzun dönemde artış göstermesi beklenmektedir.

Günümüzde "*sürdürülebilirlik*", "*doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı*" ve "*ekolojik denge*" gibi terimler yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu kavramlar uzun dönemde insan davranışlarının çevre ve diğer canlı türleri üzerine etkisini inceleyerek, kaynakların kullanımı ve korunması ile birlikte dengeli bir tarımsal yapının oluşturulmasında yol gösterici rol oynamaktadır.

Sürdürülebilir gelişme; "gelecek nesillerin kendi gereksinmelerini karşılayabilmelerini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılama" olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede "Sürdürülebilir tarım: Tarımsal faaliyetin uzun dönemde verimliliği ve çevreyi koruyacak, ekonomik gelişmeyi sağlayacak, kırsal yaşam kalitesini yükseltecek şekilde yönlendirilmesidir" (Francis, 1990; WCED, 1987).

Buradan hareketle; özellikle taze olarak tüketilen meyvelerden olan kirazın, gerek iç piyasada gerekse dışsatımda önemli bir tarım ürünü olması nedeniyle, GlobalGAP yönüyle de ele alınması, gerek ürünün ekonomisi gerekse pazarlanması açısından son derece önemlidir. Özellikle insan sağlığı ve güvenilir gıda tüketiminin ön planda olduğu günümüzde, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevre sağlığının korunmasını da içine alan GlobalGAP uygulamaları konusunda çalışmaların yapılması konunun önemini pekiştirmektedir.

1.2 Araştırmanın Önemi

Sürdürülebilir tarım, uzun dönemde doğal kaynakların korunması yanında çevreye zarar vermeyen tarımsal teknolojilerin kullanıldığı bir tarımsal yapının oluşturulmasıdır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de, yapay yolla elde edilen üretim girdileri ve işleme teknolojilerinin oluşturdukları olumsuz sonuçlar düşünülmeden yoğun (konvansiyonel ya da entansif) tarımsal üretim yaygın olarak yapılmaktadır. Günümüzde bu uygulamalar doğal dengenin bozulmasına olan etkileri ve besin zinciri yoluyla insanın yanı sıra tüm canlılara ulaşabilen yaşam tehlikesi yaratma özelliği ile artık sanayi ya da kentsel kirlilikler kadar dikkati çekmeye başlamıştır. Bu nedenle de sürdürülebilir tarımda, doğal ve çevreyle uyumlu tekniklerin kullanılması bir zorunluluk haline gelmiştir. Burada, ilaç, sentetik gübre gibi doğal olmayan girdilerin kullanılmasından kaçınılarak kalite, sağlık ve çevresel standartlarla uyumlu alternatif teknikler anahtar rol oynamaktadır. Sürdürülebilir tarımın pratiğe yansımaları açısından önem taşıyan Entegre Mücadele (EM-IPM), Entegre Ürün Yönetimi (EÜY-ICM), İyi Tarım Uygulamaları (İTU), GlobalGAP, organik tarım vb. alternatif üretim teknikleri özellikle son yıllarda çevre bilincinin de gelişmesiyle birlikte bir zorunluluk olarak görülmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra sürdürülebilir tarım anlayışında, özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde bazı tarımsal ürünleri tanımak ve korumak amacıyla seçilmiş ürünler kayıt altına alınmaktadır. Bu sistemde seçilmiş olan ürünler; *Menşei Adı Korunan Ürünler (PDO- Protected Designation of Origin)*, *Coğrafi İşareti Korunan Ürünler (PGI- Protected Geographical Indication)* ve *Geleneksel Özelliği Garanti Edilmiş Ürünler (TSG- Traditional Speciality Guaranteed)* olarak adlandırılan ve özel logoları bulunan birtakım standartlar altında toplanmaktadırlar. Böylece tarımsal ürünlerde çeşitlilik korunarak ürün içerikleri saptanıp, gıdaların kaliteleri belirlenmekte ve bu yolla da tüketicilere gıda güvencesi sağlanmaktadır (Turhan, 2005). Buradan hareketle, Türkiye'de özellikle son yıllarda meyveler arasında önemli bir dışsattım kalemi olan kiraz üretiminin GlobalGAP yönüyle de incelenmesi son derece önemlidir.

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifi öncülüğünde GlobalGAP sertifikası alarak gerekli koşulları yerine getiren ve bu doğrultuda üretimini gerçekleştiren işletmelerden toplanan veriler ışığında GlobalGAP standartlarında yapılan kiraz üretiminin teknik ve ekonomik analizini yapmak, GlobalGAP uygulamalarını değerlendirmek, geleneksel kiraz üretimi yapan işletmelerin sonuçları ile karşılaştırmak ve sertifikaya sahip ürünün pazar koşulları ve pazarlama durumunu inceleyerek gerek iç pazar gerekse dış pazar olanaklarını araştırmaktır.

Ayrıca üreticileri GlobalGAP'a yönlendirme konusunda aktif rol oynayan Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifi'nin de faaliyetlerinin gelecekte kiraz üretimi ve pazarlamasını nasıl etkileyeceğini ortaya koymak diğer önemli amaçlardan biridir.

Taşıdığı önem nedeniyle bu çalışmada ayrıca,

- Yetiştiricilikte ürün kaybına yol açan hastalık, zararlı ve yabancı otların zararını en aza indirmek için yapılan kimyasal mücadelede, ekipman seçimi, kullanılan kimyasal ilaçların seçimi, uygulama dozu, uygulama zamanı ve uygulama şekli, son ilaçlama ile hasat arasında olması gereken süreye uyma gibi birçok faktör dikkate alınarak, GlobalGAP standartlarında üretimde bunlardan kaynaklanabilecek hataların en aza indirilip indirilmediğini araştırmak,

- GlobalGAP uygulamalarında kimyasal mücadele uygulamanın zorunlu olduğu durumlarda; hedef alınan zararlıya özelleşmiş ilaçların tercih edilip edilmediği, mümkün olan en düşük doz kullanımı, homojen dağılım sağlanması, ilacın hedef dışına çıkmasına izin vermeyecek yöntemlerin kullanılması ve çevreyi en az kirleten çevre dostu ilaçların tercih edilip edilmediği konularında izleme ve değerlendirmelerde bulunulması,

- GlobalGAP standartlarının yörede kiraz üreticileri tarafından benimsenme durumları, zorlukları ve getirdiği avantajlar ile bu standartların teknik ve ekonomik analizini yapmak,

- Ürünün mevcut pazarlama organizasyonunu ortaya koymak ve geliştirilmesi için önerilerde bulunmak,

- Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifi öncülüğünde yürütölmüş olan GlobalGAP kapsamında yapılan çalışmaların bir analizinin yapılarak, projenin üreticilere benimsetilmesi ve uygulamaya aktarılması konusundaki başarısını irdelemektir. Bu bağlamda başarı ve başarısızlığı etkileyen faktörler, bunların ortaya çıkış nedenleri, bu faktörlerin üretici, yayımcı, kooperatif ve teknik personele etkisi ve çözüm yolları konusunda öneriler getirilmesi hedeflenmiştir.

2. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Türkiye’de bugüne kadar kiraz işletmelerinde GlobalGAP uygulayan ve uygulamayan işletmelerin teknik ve ekonomik yönünün karşılaştırılmasına yönelik sadece bir çalışma yapıldığı detaylı literatür çalışması sonucu anlaşılmıştır. Ancak yapılan çalışmaların daha çok organik ve konvansiyonel kiraz üretiminin teknik ve ekonomik yönü ile pazarlamasına dayalı olduğu görülmüştür.

Konu ile ilgili doğrudan veya dolaylı ilgili olduğu düşünülen kaynaklar aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

Olgun ve Ark. (2006) tarafından yapılan çalışmada, organik kiraz üretiminin ekonomik açıdan değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma Türkiye’nin en önemli kiraz üretim bölgesi olan Manisa’da yapılmıştır. Seçilen bir kiraz çeşidinin farklı organik gübre uygulamaları ile organik ve geleneksel kiraz üretiminin bulguları karşılaştırılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre; organik kiraz üretimi geleneksel kiraz üretimi ile karşılaştırıldığında, hektara organik gübre uygulamalarından yeşil gübre uygulamasında 4106,76 \$, çiftlik gübresi uygulamasında ise 4841,72 \$ toplam masraf belirlenmiş, geleneksel üretimde ise toplam masraf 3719,11 \$ olarak saptanmıştır. Organik ve geleneksel olarak üretilen kirazın satış fiyatları arasındaki farkın da etkisi ile (1,44 \$/kg ve 0,56 \$/kg) organik gübre uygulamalarında (yeşil ve çiftlik gübresi) sırasıyla hektara 15693,24 \$ ve 20675,08 \$ net kar elde edildiği saptanırken, geleneksel üretimde hektara 4120,89 \$ net kar sağlandığı belirlenmiştir. Çalışmada organik kiraz üretiminin geleneksel üretime göre daha karlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İçel (2007) tarafından yapılan araştırmada iyi tarım uygulamaları konusunda yer alan düzenlemeler ve tanımlamalar ile iyi tarım uygulamaları açısından Türkiye’deki duruma yer verilmiştir. Üreticilerin kayıt altına alınabilmesi ve bunun yanı sıra izlenebilirliğin sağlanması konuları ile Türkiye’nin tarım ürünleri dışsatımında karşılaşılan sorunların aşılmasında iyi tarım uygulamalarının gerekliliği tartışılmıştır. Ayrıca, çapraz uyumun ne amaçla yapıldığı, çapraz uyumda üretim ve üreten arasında ne tür bir bağ bulunduğu ve Türkiye’de bu tür bir uygulamanın hangi açıdan fayda sağlayacağı belirtilmiştir.

Karabat (2007) tarafından bağcıların, tarımsal ilaç kullanımı konusundaki tutum ve davranışları ile tarımsal ilaçların gıda güvenliğine olan etkilerinin analiz edildiği araştırma, Türkiye’de bağ alanı ve üzüm üretimi yönünden ilk sırada yer alan Manisa ilinde yürütülmüştür. Araştırmanın ana materyali, Manisa ilinde faaliyet gösteren 117 üretici ile anket yoluyla görüşülerek elde edilmiştir. Çalışmada Analitik Hiyerarşi Sürecinden yararlanılarak, üreticilerin kaliteli sofralık ve kuru üzüm hedefine ulaşmak için geleneksel ve çevre dostu olarak adlandırılan tarım ilaçlarını tercih etme öncelikleri hesaplanmıştır. Bu hedefe %68,60 olasılıkla çevre dostu tarım ilaçları kullanılarak ulaşılabileceği sonucuna varılmıştır. Üreticilerin gıda güvenliğini düşünerek çevre dostu tarım ilaçlarını benimseme eğilimini etkileyen değişkenler ortaya konmuştur. Buna göre; üreticilerin yaşı, kurutmalık amaçlı üretim yapanlar, masraf gelir oranı ve tarımsal ilaçların insan sağlığı için zararlı olup olmadığını düşünenler şeklinde oluşturulan parametreler çevre dostu tarım ilaçlarını benimseme eğilimi üzerinde etkili değişkenler olarak belirlenmiştir. Çevre dostu ilaçların kullanımı için fazladan bir maliyete katlanmayı etkileyen değişkenler olarak ise; eğitim, bağcılık tecrübesi, 40 dekaradan daha fazla bağ alanına sahip olmak, tarımsal ilaçların insan sağlığı için zararlı olup olmadığını düşünenler, tarımsal ilaçların çevre ve diğer canlıların sağlığı için zararlı olup olmadığını düşünenler şeklinde belirlenmiştir. Üreticilerin %70’i geleneksel ilaçlama yöntemi yerine, çevre dostu ilaçlardan oluşan bir ilaçlama modelini uygulayıp, fazladan bir ödeme yapabileceklerini belirtmişlerdir. Dekar başına ortalama fazladan ödeme isteği ise 23,93 TL olarak saptanmıştır.

Öztürk (2010) yaptığı araştırmada kiraz üreticilerinin yeniliklere duyarlılıklarını ve yenilikleri benimseyen üreticilerin özellikleri ile uyguladıkları üretim tekniklerini incelemiştir. Araştırmada Isparta ilinde toplam kiraz üretiminin % 63,74’ünün gerçekleştirildiği Merkez, Senirkent ve Uluborlu ilçelerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 75 işletme ile anket çalışması yapılmıştır. Ayrıca Tarım İlçe Müdürlüklerinde görev yapan 7 yayım elemanı ve üniversite ile araştırma enstitülerinde kiraz konusunda çalışan 22 araştırmacıyla da anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket yapılan işletmeleri, yenilik olarak belirlenen kriterleri uygulama durumlarına göre puanlandırmış; buna göre 69 işletme yüksek, 6 işletme düşük düzeyde yenilikçi grupta yer almıştır. Yaş ve eğitim süreleri bakımından yenilikçilik düzeyleri arasındaki fark önemli bulunmazken kiraz

üretimi deneyimi ve toplam kiraz üretim alanı bakımından yenilikçilik düzeylerine göre gruplar arasındaki fark önemli bulunmuştur. Yenilik olarak belirlenen kriterleri (budama, birden fazla tozlayıcı çeşit kullanma, yaprak-toprak analizi yaptırma, damla sulama yöntemi ile sulama, bitki gelişim düzenleyici (BGD) kullanma ve bahçede arı bulundurma) işletmelerin uygulamasını etkileyebilecek faktörler (kiraz bahçesi alanı, deneyim, eğitim, nüfus, verim, dekara net gelir ve yayım elemanı ile görüşme sıklığı) logit analizi ile belirlenmiştir. Araştırmada, yüksek düzeyde yenilikçi işletmelerin uyguladıkları yeniliklerin, düşük düzeyde yenilikçi işletmelere göre ekonomik açıdan fark oluşturup oluşturmadığı ölçülmüştür. Dekara brüt marj düşük düzeyde yenilikçi işletmelerde 916 TL/da, yüksek düzeyde yenilikçi işletmelerde 995 TL/da olarak belirlenmiş ve gruplar arasında dekara brüt marj bakımından istatistiki olarak fark bulunmamıştır.

Hasdemir (2011) tarafından yapılan araştırmada Afyonkarahisar ilindeki kiraz üreticilerinin bireysel ve işletme özelliklerini inceleyerek, iyi tarım uygulamalarını (İTU) benimsemeye etkili olan faktörler belirlenmiştir. Bunun yanında, GlobalGAP (EurepGAP) sistemini uygulayarak İTU'ya başlayan üreticilerin yaptığı yeni uygulamalar ve uyumda zorlandıkları kriterler ile İTU'ya başlama nedenleri ekonomik, çevre ve insan sağlığı açısından ele alınmıştır. İTU'yu benimsemeye etkili olan faktörlerin belirlenmesi için Afyonkarahisar ilinde kiraz üretimi yapan üreticiler arasından, tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenen 136 üreticiyle anket çalışması yapılmıştır. İTU yapan ve yapmayan gruplar arasında farklılığı anlamlı bulunan bağımsız değişkenler, lojistik regresyon analizine dahil edilmiş ve İTU yapma kararına olan etkileri oransal olarak belirlenmiştir. Lojistik regresyon analizi sonucunda 5 değişkenli model oluşturulmuştur. Modele göre toplam gelir içerisinde kiraz gelirinin payı %50'den fazla olanların İTU yapma olasılığı %50'den daha az kiraz gelirinine sahip olanlara göre 5,21 kat, işletme binası olanların İTU yapma olasılığı olmayanlara göre 6,06 kat, dışsatımcılar aracılığıyla haberdar olanların İTU yapma olasılığı olmayanlara göre 5,71 kat, gübreleme bilgi kaynağı olarak formal bilgi kaynağını seçenlerin ise informal bilgi kaynağını seçenlere göre İTU yapma olasılığı 2,09 kat daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çiftçilerin tarımsal amaçlı katıldıkları her kursun, İTU yapma olasılığını 2,91 kat artırdığı saptanmıştır.

Özkaçar ve Ören (2011) yaptıkları bu çalışmada tarımda GlobalGAP uygulamalarını inceleyerek, bu kapsamdaki uygulamaları Türkiye tarımı ve tarım ürünleri dışsatımı açısından değerlendirmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda, Antalya ili merkez ilçede üretim yapan 50 çiftçi ve 30 dışsatımcı firma ile anket çalışması yapılmış, ayrıca Antalya ili merkez ilçede üreticilere danışmanlık hizmeti veren firmalar ile yerli ve yabancı sertifika kuruluşlarından sağlanan bilgiler de değerlendirilmiştir. Üreticilerin GlobalGAP uygulamaları hakkında yeterli bilgilerinin olmadığı, ayrıca uygulama maliyetleri, işletmelerin sisteme entegrasyonu ve yasal düzenlemeler gibi nedenlerle uygulamalardan uzak durdukları ya da zamanla sistemi terk ettikleri belirlenmiştir.

Gutiérrez-Guzmán ve ark., (2012) tarafından Kolombiya’da yapılan araştırmada küçük ölçekli meyve ve kahve işletmelerinde, üreticilerin iyi tarım uygulamaları programını uygulamaya koymalarını etkileyen birincil ve ikincil faktörler önceliklendirilmiştir. Bu amaçla AHP yöntemi kullanılmıştır. Buna göre, iyi tarım uygulamaları programını etkileyen en önemli faktör gerekli altyapı yatırımlarının eksikliği (%21,8), ikinci faktör ise yatırımların yüksek maliyeti (%10,7) olarak saptanmıştır.

Adanacioğlu, (2013) tarafından İzmir ili Kemalpaşa ilçesinde gerçekleştirilen çalışmada, kiraz üreticilerinin doğrudan pazarlama kararlarını etkileyen unsurlar ortaya konulmuştur. Çalışmada, üreticilerin dolaylı ve doğrudan pazarlama koşullarında pazarlama etkinliği hesaplanmıştır. Çalışmanın ana materyalini oransal örnekleme yöntemi ile seçilen 102 adet kiraz üretimi yapan işletmeden anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmuştur. Çalışma sonucunda; doğrudan tüketicilere satış yapan kiraz üreticilerinin, dolaylı pazarlama yapan üreticilere göre yaklaşık 11 kat daha etkin olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında, kiraz üretimindeki deneyim süresi 20 yıldan fazla olan, yarı ihtisaslaşmış işletme tipine sahip olan, dekara 1.000 TL’den daha fazla brüt marj sağlayan ve kiraz arazisi 10-20 dekar arasında olan üreticilerin doğrudan pazarlamaya daha çok eğilim gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca, kiraz üreticilerinin doğrudan tüketicilere satış yapmaları durumunda tercih edebilecekleri olası pazarlama stratejileri arasında en çok ilgi gören seçeneğin de toplum destekli tarım olduğu sonucuna varılmıştır.

Bal ve Çerçinli, (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Isparta ilinin Uluborlu ilçesinde kiraz üretimi ve ticaretinin analizi gerçekleştirilmiş, Uluborlu ilçesinde üretilen kirazın %50'si dışsatıma yönelik iken, bu ilçenin Türkiye kiraz dışsatımının %35'ini sağladığı belirlenmiştir. Oransal örnek hacmi formülü ile seçilen 50 kiraz üreticisi ile yüzyüze görüşülmüştür. 5 köyden seçilen işletmeler 3 grup (1-10 da, 11-20 da ve 20 dekarın üzerindeki işletmeler) altında incelenmiştir. Üreticilerin %64'ü ilkokul mezunu ve %64'ü üretici birliğine üye olmakla birlikte, işletmelerin %50'sinin GlobalGAP sertifikasına sahip olduğu, %12'sinin de iyi tarım uygulamalarına yer verdiği belirlenmiştir. Üreticilerin gelirinin %60'ı kiraz üretiminden sağlanmaktadır. Üreticiler kiraz üretiminin son yıllarda artmasının temel nedenini kiraz üretimine ilişkin bilgi düzeyinin artmasına (%74) ve daha iyi fiyatlar elde edilmesine bağlamışlardır. Kiraz üreticileri en iyi bilgi kaynaklarını sırasıyla lider üreticiler, televizyon-radyo, arkadaş ve akrabalar olarak belirtmişlerdir. Üreticilerin %52'si yörede Uluborlu kirazını tanıtıcı herhangi bir faaliyet yapılmadığını, sadece belediye tarafından bir festival düzenlendiğini belirtmişlerdir. Üreticilerin %90'ının kirazı taze olarak sattıkları ve dışsatımcılara bağımlı oldukları belirlenmiştir.

Karaman ve ark. (2013) yaptıkları çalışmada Bursa ili Keles ilçesi Organik Meyve Üreticileri Birliği'ne üye organik kiraz üretimi yapan 15 işletme ve geleneksel kiraz üretimi yapan 35 işletmenin teknik etkinliğini araştırmışlardır. Yaptıkları veri zarflama analizinden elde ettikleri sonuçlara göre organik kiraz üreten işletmelerin teknik etkinliği geleneksel kiraz üreten işletmelere göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Organik ve geleneksel kiraz üreten işletmelerin toplam potansiyel iyileştirme değerleri; çıktı ve girdiler açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde, tüm değişkenlerde iyileştirmeye ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Karkacier ve Karabaş (2013) yaptıkları çalışmada İyi tarım uygulamaları (İTU)'nı bir üretim yönetimi sistemi olarak irdelemişlerdir. Bir üretim sistemi olan İTU'nın tüketiciler tarafından ne ölçüde tanındığı ve duyarlılıklarının ne olduğunu logit regresyon analizleri ile ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak İTU'nın tarım sektöründe oluşabilecek tehditleri önlemek adına kontrollü ve denetimli bir üretim sistemi olarak her alana ve her bölgeye yaygınlaştırılarak geliştirilmesi gerektiği ve bu işin de devletin kurumları tarafından yürütülmesi gerektiği saptanmıştır.

Lemeilleur (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Peru'da taze mango üreticilerinin GlobalGAP'i benimseme durumları incelenmiştir. Bu amaçla veriler 2010-2011 dönemi itibariyle 238 adet küçük ölçekli mango üretimi yapan işletmelerden elde edilmiştir. Öncelikle bu işletmelerden %8'i (33) GlobalGAP sertifikasına sahip olan işletmeler olup, ortalama sertifikasyon tarihi 2009 yılıdır. Sertifikasyon ücretlerinin dışsatımcı firmalar ve üretici organizasyonları tarafından ödendiği belirlenmiştir. Kurulan probit modelde mango üreticilerinin GlobalGAP sistemini benimseme durumlarını etkileyen faktörlerin; üreticinin deneyimi, mango üretiminde ihtisaslaşma durumu, cep telefonuna sahip olma ile bir üretici organizasyonuna üye olma durumu olduğu belirlenmiştir.

Aktürk ve ark. (2014) tarafından yapılan çalışma kapsamında, Çanakkale ili Lapseki ilçesinde 62 şeftali ve 48 kiraz üreticisi olmak üzere toplam 110 üretici ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada, şeftali ve kirazda iyi tarım uygulamalarına yer veren üreticiler ile konvansiyonel tarım yapan üreticilerin iyi tarım uygulamalarına yaklaşımları ve iyi tarım ürünleri üretimi ve ticaretinin geliştirilme olanakları ortaya konmuştur. Ayrıca, her iki üretim faaliyeti ve üretim yönteminin karşılaştırılması ile maliyetler hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda, iyi tarım uygulamaları ile üretim yapıldığında maliyetlerin arttığı, verimlerin ise azaldığı gözlenmektedir. İyi tarım uygulamalarının benimsenmesi için konvansiyonel üretimden daha yüksek kazanç sağlaması gerekmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda Çanakkale ilinde üreticilerin iyi tarım uygulamalarına yaklaşımı olumlu yönde olduğu saptanmıştır. İTU yapan üreticilerin yenilikçi oldukları ve bilgi kaynakları ile bağlantılarının daha sık olduğu belirlenmiştir. Özellikle tarımsal danışmanlara daha çok başvurdukları belirlenmiştir. Bu olgunun gıda güvenliği ve sürdürülebilir gıda üretimi için önemli olduğu görülmektedir. İyi tarım uygulamalarının benimsenmesindeki artışın sağlanması öncelikle İTU kapsamındaki ürünlerin konvansiyonel ürünlere nazaran daha yüksek kazanç sağlaması ile mümkündür. İTU'nun verim üzerinde etkili olmadığı, sadece izlenebilirlik ve sürdürülebilirliği sağladığı belirlenmiştir.

Bayramoğlu (2014) tarafından yapılan çalışmada, risk davranışlarının kiraz üreticilerinin gelirleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu amaca yönelik olarak Konya ili Akşehir ilçesi çalışma alanı olarak seçilmiş ve 68 kiraz üreticisi ile anket gerçekleştirilmiştir. Tercih ölçeği kullanılarak üreticiler riski seven ve sevmeyen

olarak sınıflandırılmış, karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre başarı kriterleri incelendiğinde riski seven işletmelerin GSÜD'leri (62.082,84 TL), net kârları (3.187,50 TL), ekonomik rantabiliteleri (%18,97) ve tarımsal gelirleri (854,43 TL) daha yüksek belirlenmiştir. Ayrıca üreticilerin risk algı düzeyleri likert ölçeği kullanılarak belirlenmiştir. Üreticilerin iklimsel faktörleri, ürün ve girdi fiyatlarındaki istikrarsızlığı ve pazarlama aşamasında yaşanan sorunları da risk olarak gördükleri belirlenmiştir. Çalışmada risk davranışı üzerinde etkili olan faktörler lojistik regresyon modeli ile tahmin edilmiş ve risk davranışı üzerinde toplam işletme alanı, aile işgücü potansiyeli, kiraz alanının toplam işletme arazisi içerisindeki payı, üretim faaliyetinin sayısı, üretici yaşı, eğitim düzeyi ve işletmelerin toplam gelirinin etkili olduğu belirlenmiştir.

Holzapfel ve Wollni (2014) donör destekli GlobalGAP sertifikasyonunun çiftçilerin net hanehalkı gelirleri üzerine etkilerini incelemeye yönelik yaptıkları araştırmada panel data analizi uygulamışlardır. Ayrıca donör desteğinin çekilmesinden sonra standartlara uyumun devamını etkileyen faktörler tahmin edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, büyük ölçekli işletmeler sertifikasyondan önemli gelir artışı sağlarken, dışsatımcılar ve küçük işletmeler benzer gelir artışını elde edememişlerdir. GlobalGAP sertifikasının standartlarına uyumunun devamını etkileyen en önemli faktörlerin işletme ölçeği ve dışsatımcı desteği olduğu belirlenmiştir.

Atay ve ark. (2015) tarafından yapılan araştırmada 2008-2010 yılları arasında Malatya Kayısı Araştırma Enstitüsü deneme alanında SL64 anacı üzerine aşılı 0900 Ziraat çeşidi ile tesis edilen bahçede, çiftçi koşullarının oluşturulduğu konvansiyonel bitki besleme yönteminin yanı sıra organik üretimde kullanılan çiftlik gübresi, yeşil gübreleme ve organik gübrenin değişik uygulamalarının kullanıldığı 5 farklı kombinasyon, verim, değişken masraflar, GSÜD ve elde edilen brüt kar açısından karşılaştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, verim ve brüt kar parametrelerinde ilk sırayı geleneksel üretim alırken, bunu sırasıyla TÇYG (toprakdan organik gübre+çiftlik gübresi+yeşil gübreleme) ve TYG (toprakdan organik gübre+yeşil gübreleme) uygulamaları izlemiştir. TÇYG uygulamasında, en yüksek GSÜD (Gayrisafi Üretim Değeri) elde edilmesine karşın, organik girdilerin daha pahalı olmasından dolayı brüt kar oranında 2. sırayı almıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Çalışmanın ana materyalini, İzmir İli Kemalpaşa Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifi ortağı olan ve GlobalGAP sertifikası alarak kiraz üretimi yapan işletmelerle geleneksel kiraz üretimi yapan işletmelerden elde edilen 2009 üretim dönemine ait veriler oluşturmaktadır.

Çalışmada, ikincil veri kaynakları olarak Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGGM), Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM), İzmir İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ve Kemalpaşa İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, E.Ü. Ziraat Fakültesi Bitki Koruma ve Bahçe Bitkileri Bölümleri, İhracatçı Birlikleri, Sertifikasyon Kuruluşları, GlobalGAP Organizasyonu, Türkiye Yaş Meyve-Sebze İhracatçı Birlikleri vb. kurum ve kuruluşların konu ile ilgili yayın, talimat, veri ve raporlarından yararlanılmıştır. Bunun yanında, Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı ile yurtdışında faaliyet gösteren ilgili kurum ve kuruluşların yayınlarından ve internet sitelerinden, ayrıca konuyla ilgili olarak Türkiye’de ve diğer ülkelerde yapılan araştırmalardan da yararlanılmıştır.

3.2 Yöntem

3.2.1 Verilerin Toplanması ve Kullanılan Yöntemler

Bu çalışmada, İzmir ili Kemalpaşa ilçesi Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifine ortak olan işletmelerin tamamı araştırmanın ana kitlesini oluşturmuştur. Yapılan ön çalışmada 2009 yılı itibariyle çalışmaya konu olan bu kooperatife kayıtlı ortak sayısının 217 olduğu belirlenmiştir. Kooperatife kayıtlı kiraz üreticilerinden 96’sının GlobalGAP uygulamaları için sertifikasyon sistemine dahil oldukları öğrenilmiştir. Bu üreticilerin tamamı araştırma kapsamına alınmış ve tam sayım yöntemi uygulanarak bu üreticilerden anket yoluyla veriler elde edilmiştir. Buradan hareketle iyi tarım uygulamaları, üretim teknikleri (ilaçlama, gübreleme, toprak işleme, sulama, bakım vb.), işletmelerin mevcut durumdaki gelir-gider durumları, fiziki girdi kullanımı (gübre, ilaç, büyüme düzenleyici) ve maliyetleri, ürünün pazar koşulları, pazarlama kanalı ile GlobalGAP programına geçmeden önce üreticinin üretimde karşılaştığı sorunlar ile uygulamanın getirdiği

avantaj ve dezavantajlara ilişkin veriler elde edilmiştir. Geri kalan geleneksel kiraz işletmelerinin sayısının 121 olduğu belirlenmiştir. Ancak, anket uygulanacak üreticileri belirlemek için kooperatif yetkililerinin görüşüne başvurulmuş ve kooperatif ortaklığından çıkarılma, bilgi vermeme, ölüm ve yer değiştirme gibi nedenlerden dolayı bu üreticilerden sadece 81'i ile görüşmek mümkün olmuştur.

3.2.2 Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler

GlobalGAP kapsamında kiraz üretimi yapan işletmeler ile geleneksel üretim yapan işletmelerden anket yoluyla elde edilen birincil veriler öncelikle bilgisayar ortamına aktarılmış, GlobalGAP uygulayan ve uygulamayan işletmeler olarak sınıflandırılmıştır. Daha sonra istatistik analizler için uygun formata getirilen veriler, çeşitli istatistik programlar kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın genel sonuçlarının analizi için ortalama ve yüzde hesapları gibi temel istatistik hesaplar ile çapraz tablolar ve frekans dağılımlarından yararlanılmıştır.

Temel tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra teknik ve ekonomik verilere ilişkin değişkenlerin grup karşılaştırmaları için normal dağılışa uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlendikten sonra normal dağılış gösteren değişkenler için T testi yapılmıştır. Normal dağılış göstermeyen değişkenler için de Mann Whitney U testi gibi parametrik olmayan testlerden faydalanılmıştır. T testi ile iki grubun ortalamaları karşılaştırılarak, aradaki farkın rastlantısal mı, yoksa istatistiksel olarak anlamlı mı olduğuna karar verilmektedir. Bu test küçük örneklerle de çalışmaya olanak verdiği için, araştırmacılar için büyük kolaylık sağlamaktadır. Mann Whitney U testi ise veri parametrik test varsayımlarını yerine getiremiyor ise iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi yerine kullanılabilen bir testtir (Miran, 2002).

Çalışmada, geleneksel kiraz üreticilerinin GlobalGAP sertifikalı kiraz üretimini tercih etmelerine etki eden değişkenleri belirleyebilmek, üreticilerin GlobalGAP'in önerdiği yöntemleri benimsemesine etki eden faktörleri ortaya koymak, üreticilerin kiraz üretimi ile ilgili bilgi düzeyleri, bilgi kaynakları ve üretimde önem kriterlerinin önceliklerini belirlemek amacıyla 5'li likert ölçeğinden (1= çok etkili, 5= etkisiz) yararlanılmıştır. Diğer taraftan her iki grupta yer alan üreticilerin kiraz üretiminde karşılaştığı risk kaynakları ve risk stratejilerini

belirlemek amacıyla da ölçekli soruların değerlendirilmesinde de yine 5'li likert ölçeğinden yararlanılmıştır.

Her iki grup itibariyle kiraz üretimi dalının gelir-gider durumu ve karlılık analizini ortaya koymak amacı ile brüt kar (marj) analiz tekniğinden yararlanılmıştır.

Araştırmada kiraz üretim masrafları, birim maliyetler ve kiraz üretiminden elde edilen brüt kar ve net kar gruplar itibariyle hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar birim alan (dekar) üzerinden yapılmıştır. Net karın hesaplanmasında, brüt üretim değerinden toplam üretim masrafları çıkarılmıştır. Birim kiraz (1 kg) maliyetinin belirlenmesinde; bir dekara yapılan toplam kiraz üretim masrafları, bir dekardan elde edilen kiraz verimine bölünmüştür. Brüt kar hesabında bir dekardan elde edilen toplam brüt üretim değerinden yine bir dekar için yapılan toplam değişken masraflar düşülmüştür. Değişken masraflar; gübre, ilaç, su, akaryakıt, geçici işgücü, taşıma ve tamir bakım masraflarından oluşmaktadır. Sabit masraflar ise sermaye faizi, aile gücü karşılığı, tesis gideri amortisman payı, çıplak arazi değeri faiz karşılığı (arazi kirası) ve yönetim karşılığından oluşmaktadır. Ayrıca GlobalGAP uygulayan işletmeler için dekar başına düşen sertifikasyon masrafı sabit masraflar içerisine eklenmiştir. Kiraz üretiminin gelir gider durumu ve karlılık analizleri her iki grup içerisinde işletmelerin arazi büyüklük gruplarına göre verilmiştir. (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1 İncelenen İşletmelerin Gruplandırılma Şekli ve Her Gruba Giren İşletme Sayısı

Grup Adı	Alan (da)	GlobalGAP	Geleneksel	Genel
1.Grup	0-10	27	25	52
2.Grup	11-20	31	31	62
3.Grup	21-40	27	21	48
4.Grup	41 ve üzeri	11	4	15
TOPLAM		96	81	177

Aile işgücünün ve dışarıdan sağlanan işgücünün hesaplanmasında kiraz üretim faaliyetinde çalışma durumu erkek işgücü birimine (EİB) göre hesaplanmıştır. Erkek işgücü birimine çevirmede 7-14 yaş kadın ve erkek için 0,50, 15-49 yaş erkek için 1, 15-49 yaş kadın için 0,75, 50-64 yaşındaki erkek için 0,75, kadın için 0,50 katsayıları kullanılmıştır (Erkuş vd.,1995). Arazi kirası karşılığı olarak çıplak arazi değerinin %5'i alınmıştır. Kiraz üretiminde yapılan değişken masrafların fırsat maliyetini temsil eden faiz karşılığı hesabında T.C. Ziraat

Bankası'nın 2009 yılında bitkisel üretim için uyguladığı yıllık %9,75'lik tarımsal kredi faiz oranının yarısı alınmıştır. Faiz oranının yarısının alınmasının nedeni, girdilerin kullanıldığı tarihten, ürünün hasadı ve satışına kadar olan dönemin genelde altı aylık bir dönemi (yarı dönem) kapsamından kaynaklanmaktadır (Kıral vd., 1999).

Ayrıca çalışmanın son bölümünde kiraz işletmelerinde GlobalGAP uygulamasının benimsenme durumuna etki eden faktörleri belirlemek amacıyla Logit modeli kullanılmıştır. Logit modeller, genelleştirilmiş doğrusal modelin belirli koşullar altında oluşturulmuş özel durumlarıdır. Logit model; bağımlı değişkenin tahmini değerlerini olasılık olarak hesaplayarak olasılık kurallarına göre uygun sınıflama olanağı sağlayan, tablolaştırılmış ya da ham veri setlerini analiz eden istatistiksel bir yöntemdir (Özdamar,1999). Modelde bağımlı değişken iki değer alıyorsa, bağımlı değişkenler tercih belirtmekte ve bu tür modeller ikili tercih modelleri olarak belirtilmektedir. Bu durumda olayın varlığı için 1, yokluğu için 0 kullanılmaktadır.

Logit modelin parametrelerini tahmin için çeşitli istatistik paket programları kullanılmıştır. Tahmin edilen olasılıkların 0-1 aralığına düşmesi konusunda logit model daha güvenilir sonuçlar vermektedir. Bu modelde bağımlı değişken (kukla değişken) olarak GlobalGAP uygulayan=1 ve uygulamayan=0 alınmıştır.

Bağımsız değişkenler olarak da kiraz üreticisinin yaşı, eğitim süresi, ortalama aile nüfusu, kiraz üretimindeki deneyim süresi, toplam arazi içinde kiraz arazisinin oranı, kiraz satış fiyatı, bilgisayara sahip olma durumu, bilgisayar kullanmayı bilme durumu, televizyonda tarımla ilgili programları izleme durumu, gazete okuma sıklığı, kiraz bilgi kaynağı olarak kendi deneyiminden yararlanma durumu, kiraz bilgi kaynağı olarak dışsatımcılardan yararlanma durumu, kiraz bilgi kaynağı olarak arkadaş-komşusundan yararlanma durumu, kiraza yönelme sebebinin kirazın ilgili yörede yaygın olup olmaması ve gelişen bir sektör olup olmaması, üreticinin ürünlerini kendi bahçesinde dışsatımcılar ile kendisi pazarda dışsatımcılara satma durumu gibi değişkenler dikkate alınmıştır.

4. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KIRAZ ÜRETİMİ VE TİCARETİ

Kirazın anavatanı, Hazar Denizi, Güney Kafkasya ve Kuzey Anadolu'dur. Kirazın Avrupa kıtasına yayılması, tohumlarının kuşlar ve diğer hayvanlar tarafından taşınmaları sonucu gerçekleşmiştir. Amerika'ya ise kirazı kolonistler götürmüştür. Çeşitlerin çoğu İngiltere'den ithal edilmiş olup, ilk modern kiraz yetiştiriciliğine Pasifik kıyılarındaki Oregon Eyaletinde başlamıştır (AKİB, 2008). Kiraz pek çok ülke için lüks bir meyvedir. Dünyada geniş bir yayılma alanına sahip olmakla beraber iklim, kiraz için önemli bir sınırlayıcı faktördür (Webster and Loney, 1996).

4.1 Dünyada Kiraz Üretimindeki Gelişmeler

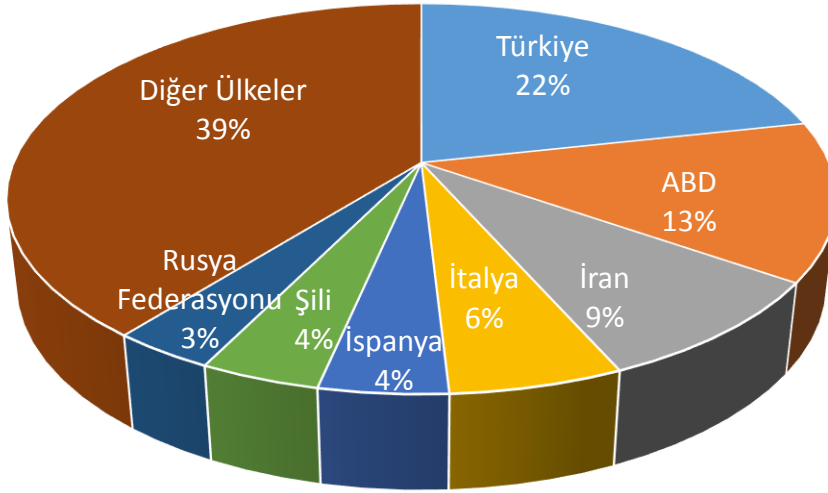
2004 - 2013 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte, dünya kiraz üretim alanında yaklaşık %18, üretim miktarında yaklaşık %35'lik bir artış ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.1). 2004 yılında 344.334 hektar alanda 1.703.125 ton toplam kiraz üretimi gerçekleşirken, 2013 yılına gelindiğinde 405.128,50 hektar alanda 2.294.455,17 ton kiraz üretiminin gerçekleştiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, gerek alan gerekse üretim miktarı olarak genel bir artış eğiliminde olan dünya kiraz üretiminde, son on yıl içinde hektar başına elde edilen kiraz veriminde de %14'lük bir artışın sağlandığı görülmektedir.

Çizelge 4.1. Dünyada Kiraz Üretim Alanı, Üretim Miktarı ve Verimin Yıllara Göre Değişimi

Yıllar	Üretim Alan (ha)	İndeks (2004=100)	Üretim Miktarı (ton)	İndeks (2004=100)	Verim (ton/ha)	İndeks (2004=100)
2004	344.334,00	100,00	1.703.125,00	100,00	4,95	100,00
2005	350.305,00	101,73	1.852.470,00	108,77	5,29	106,91
2006	358.113,00	104,00	1.865.631,00	109,54	5,21	105,33
2007	364.421,00	105,83	1.959.472,00	115,05	5,38	108,71
2008	358.772,00	104,19	1.847.361,00	108,47	5,15	104,10
2009	377.165,00	109,53	2.193.690,50	128,80	5,82	117,59
2010	385.405,00	111,93	2.072.447,98	121,69	5,38	108,72
2011	394.580,00	114,59	2.135.197,70	125,37	5,41	109,40
2012	402.211,00	116,81	2.258.001,40	132,58	5,61	113,50
2013	405.128,50	117,66	2.294.455,17	134,72	5,66	114,50

Kaynak: faostat3.fao.org/home/E

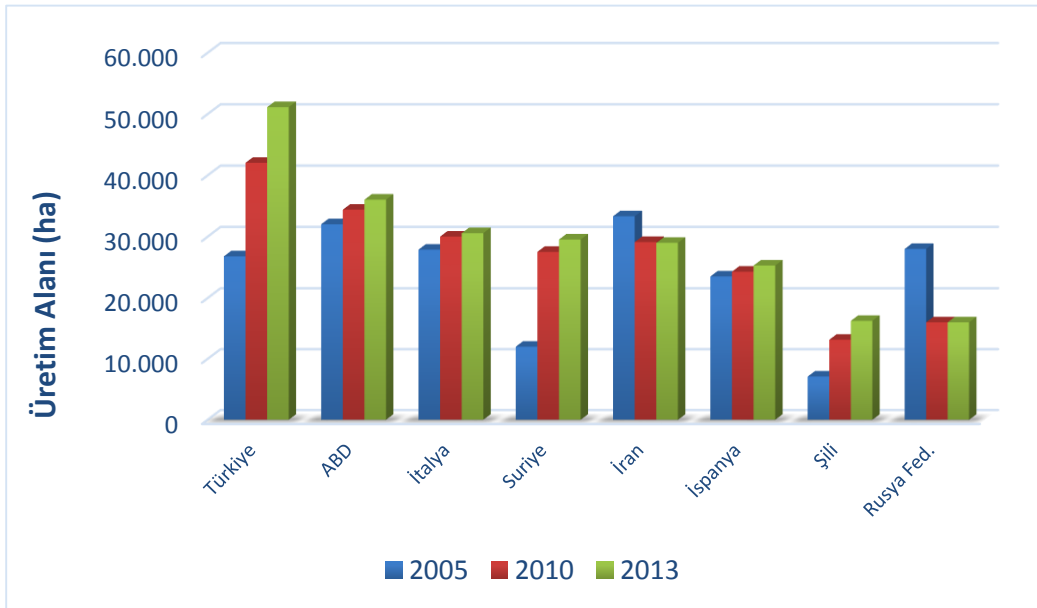
2013 yılında 2.294.455,17 ton olarak gerçekleşen dünya kiraz üretiminin %22'ini gerçekleştiren Türkiye, 494.325 ton üretim ile dünya kiraz üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Onu sırasıyla %13 payla ABD ve %9 payla İran izlemektedir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. 2013 Yılı Dünya Kiraz Üretiminde Lider Olan Ülkeler ve Oranları

Kaynak: faostat3.fao.org/home/E

Dünya kiraz üretim alanı bakımından incelendiğinde ise 2013 yılı itibariyle 51.132 hektar ile Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Üretim alanı bakımından da ABD ve İtalya Türkiye'den sonra en fazla kiraz üretim alanına sahip ülkelerdir (Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Dünyada Kiraz Üretiminde Önemli Ülkelerin Kiraz Üretim Alanları

Kaynak: faostat3.fao.org/home/E

Özellikle son yıllarda giderek talebi artan bir meyve olan kirazın üretimi de her geçen gün artış göstermektedir.

Dünya kiraz üretiminde önemli belli başlı ülkelerin birim alandan elde ettikleri kiraz verimine bakıldığında, 2013 yılında 9,67 ton/hektar verim ile Türkiye lider konumdadır. 8,36 ton/hektar ile ABD ikinci sırada, 6,90 ton/hektar verim ile İran üçüncü sırada yer almaktadır (Çizelge 4.2).

Gerek üretim alanı ve miktarı gerekse verim açısından bakıldığında, dünya kiraz üretiminde Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Özellikle son yıllarda Türkiye’de kiraz üretim alanlarında yaklaşık %100’lük bir artış olmuştur. 2004 yılında 25.000 hektar olan kiraz üretim alanı 2013 yılına gelindiğinde 51.132 hektara ulaşmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere önemli bir dışsattım ürünü olan kirazın dışsattımında da artış olduğu görülmektedir.

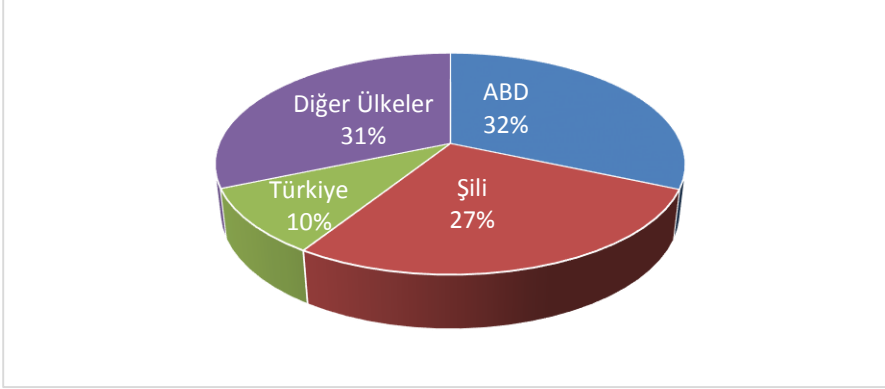
Çizelge 4.2. Dünyada Kiraz Üretiminde Önemli Ülkelerin Üretim Alanları (ha) ve Verimleri (ton/ha)

		Türkiye	ABD	İtalya	Suriye	İran	İspanya	Şili	Rusya Fed.	Diğer Ülkeler	Dünya
2004	Alan	25.000	31.677	28.331	8.500	31.341	25.855	7.200	26.000	160.430	344.334
	Verim	9,80	8,11	3,36	4,16	5,57	3,14	4,44	3,85	4,46	4,95
2005	Alan	26.800	32.027	27.888	12.000	33.329	23.515	7.100	28.000	159.646	350.305
	Verim	10,45	7,10	3,63	4,45	6,75	3,94	4,51	3,32	4,68	5,29
2006	Alan	30.331	32.901	28.876	13.000	33.500	23.626	7.600	28.000	160.279	358.113
	Verim	10,23	8,10	3,84	4,84	6,72	3,73	5,39	1,79	4,44	5,21
2007	Alan	34.400	33.051	28.868	14.000	30.000	23.644	9.900	27.000	163.558	364.421
	Verim	11,57	8,53	3,68	5,36	6,67	3,10	4,55	3,70	4,16	5,38
2008	Alan	35.800	33.431	28.900	22.000	28.176	24.071	10.100	16.000	160.294	358.772
	Verim	9,45	6,73	4,65	2,20	7,05	2,90	6,97	4,56	4,30	5,15
2009	Alan	37.900	34.524	29.726	25.000	28.331	24.304	12.500	16.000	168.880	377.165
	Verim	11,02	11,64	3,91	2,28	7,94	4,02	3,29	4,75	4,51	5,82
2010	Alan	42.054	34.411	30.020	27.521	29.129	24.290	13.143	16.000	168.837	385.405
	Verim	9,94	8,26	3,85	2,11	8,63	3,51	4,59	4,17	4,34	5,38
2011	Alan	45.246	34.730	30.207	28.022	28.693	24.967	13.174	16.000	173.541	394.580
	Verim	9,69	8,74	3,73	2,22	5,27	4,08	6,51	4,75	4,63	5,41
2012	Alan	48.331	35.123	29.736	29.674	29.000	24.900	13.642	16.000	175.805	402.211
	Verim	9,95	10,95	3,52	2,77	6,90	3,89	6,60	4,50	4,25	5,61
2013	Alan	51.132	36.040	30.581	29.536	29.000	25.300	16.243	16.000	171.297	405.129
	Verim	9,67	8,36	4,29	2,11	6,90	3,84	5,58	4,88	4,90	5,66

Kaynak: faostat3.fao.org/home/E

4.2 Dünyada Kiraz Ticaretindeki Gelişmeler

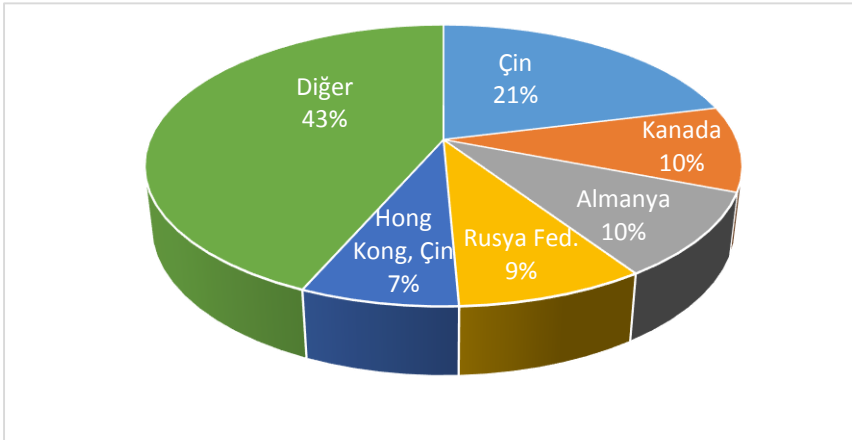
Dünya kiraz dışsatımında önemli paya sahip ilk üç ülke incelendiğinde; 2014 yılında 1.509.036.000 \$ olan toplam kiraz dışsatım değeri içerisinde en önemli paya sahip ülke %32 oranla ABD'dir. Bunu %27'lik payla Şili izlemektedir. Kiraz dışsatım değeri baz alındığında Türkiye %10'luk oranla bu listede üçüncü sırada yer almaktadır. İlk üç ülke dışında kalan diğer kiraz dışsatımı yapan ülkelerin oranı %31'dir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. 2014 Yılı Dünya Kiraz Dışsatım Değeri Bakımından Lider Olan İlk Üç Ülke ve Oranları

Kaynak: <http://www.trademap.org>

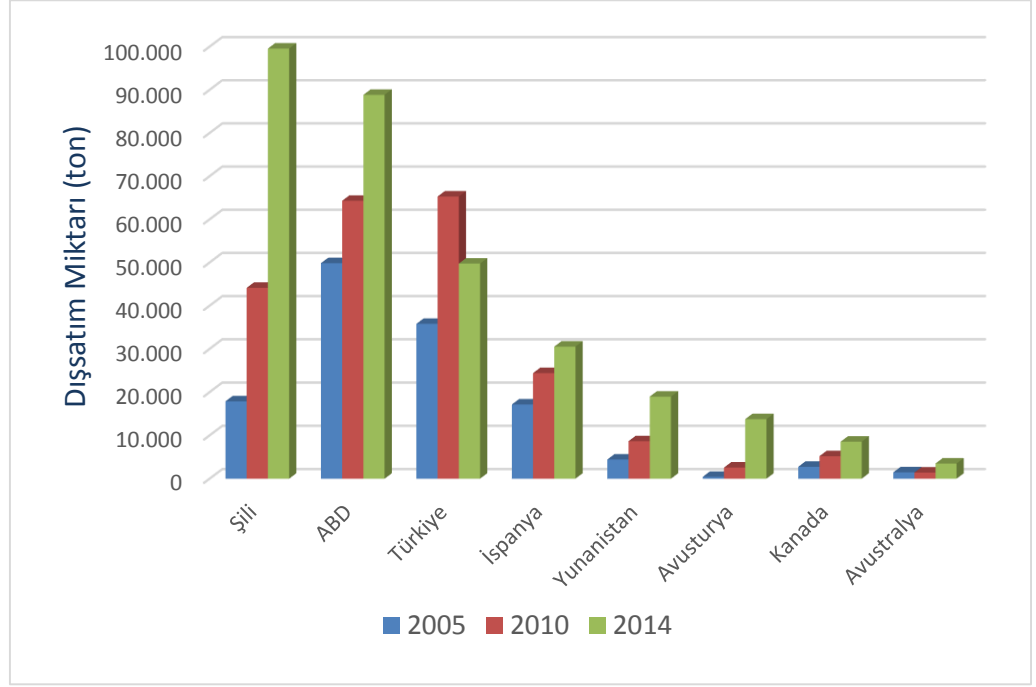
Dünya kiraz dışalımına bakılacak olursa, 2013 yılında kiraz dışalımında en önemli paya sahip ülkeler incelendiğinde; 1.413.796.000 \$ olan toplam dünya kiraz dışalımında %21'lik payla Çin ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla Kanada, Almanya, Rusya Federasyonu ve Hong Kong izlemektedir. En büyük dışalımçı konumundaki bu beş ülkenin haricinde kalan ülkelerin ise toplam kiraz dışalımındaki payları %43'tür (Şekil 4.4).

Şekil 4.4. 2013 Yılı Dünya Kiraz Dışalım Değeri Bakımından Lider Olan İlk Beş Ülke ve Oranları

Kaynak: <http://www.trademap.org>

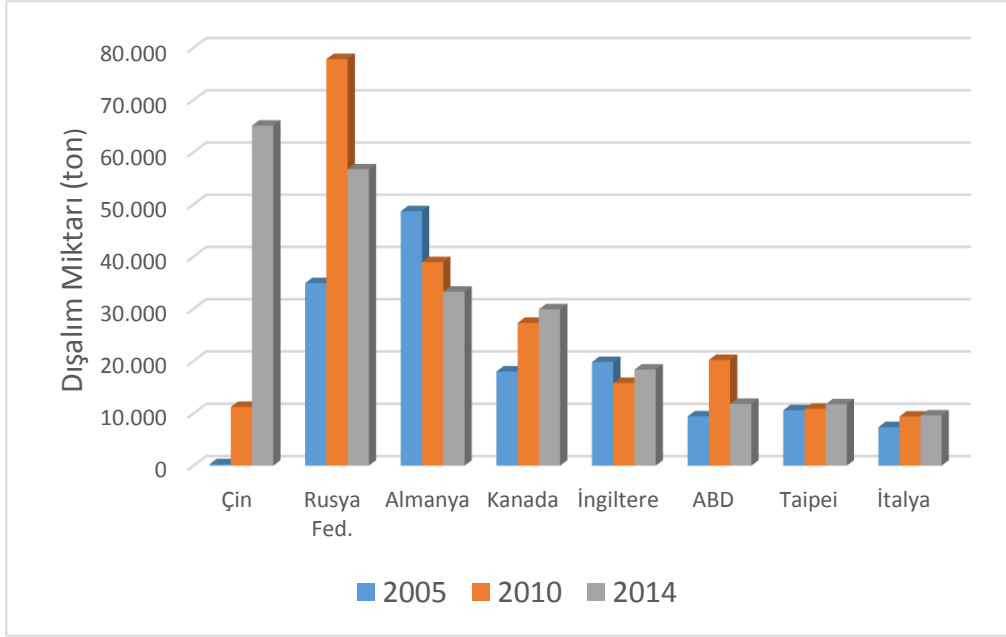
Dünya kiraz dışsatım miktarında yıllara göre meydana gelen değişimlere bakılacak olursa, 2005 yılından 2014 yılına kadar dünya genelinde bir artışın olduğunu söylemek mümkündür. 2014 yılı kiraz dışsatımı miktarlarına bakıldığında 99.555 ton ile Şili listenin başında gelmektedir. Bunu 88.842 ton ile ABD izlemektedir. Türkiye ise 49.758 ton dışsatımla listenin üçüncü sırasındadır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. Dünyada Kiraz Dışsatımında Önemli Ülkelerin Kiraz Dışsatım Miktarları

Kaynak: <http://www.trademap.org>

Diğer taraftan dünya kiraz dışalım miktarında ortaya çıkan değişimlere bakılacak olursa, 2014 yılında Çin 65.063 ton dışalım miktarı ile listede ilk sırada yer almaktadır. 56.701 ton ile Rusya Federasyonu ikinci, 33.259 ton ile Almanya listede üçüncü sıradadır. Bu ilk üç ülkeyi sırasıyla Kanada, İngiltere, ABD, Taipei ve İtalya izlemektedir. En büyük dışalımçı konumundaki bu sekiz ülke, 2014 yılında 365.775 ton olan toplam dünya kiraz dışalımını içinde yaklaşık %65'lik bir paya sahip bulunmaktadır (Şekil 4.6).

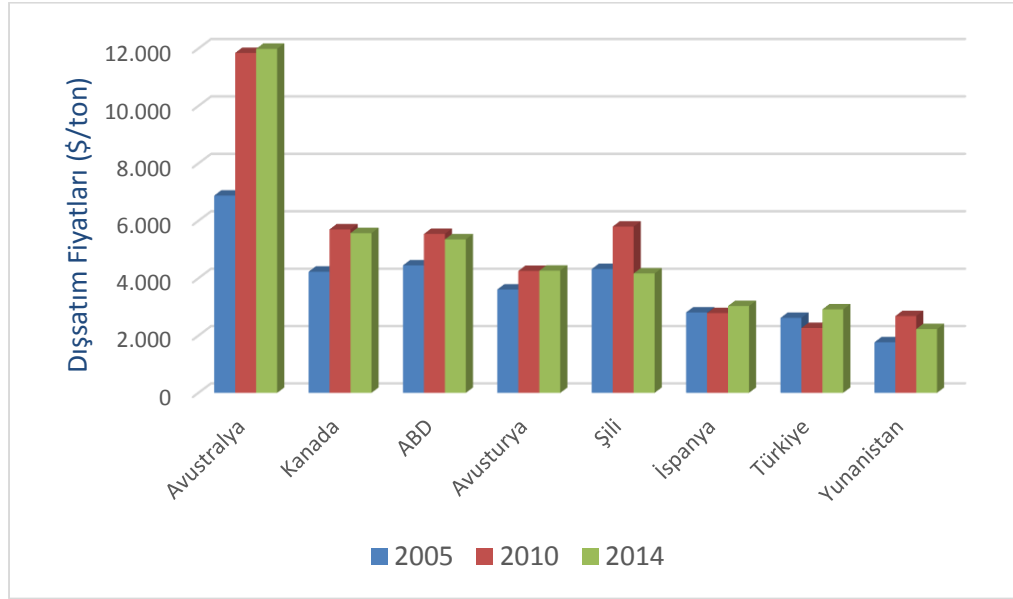
Şekil 4.6. Dünyada Kiraz Dışalımında Önemli Ülkelerin Kiraz Dışalım Miktarları

Kaynak: <http://www.trademap.org>

Dünyada kiraz dışsatımında en önemli paya sahip ülkelerin başında gelen sekiz ülkenin kiraz dışsatım fiyatlarının yıllara göre değişimi incelendiğinde genel trendin yükselme eğiliminde olduğu söylenebilir. 2014 yılı itibari ile değerlendirildiğinde özellikle Avustralya 11.957 \$/ton dışsatım fiyatıyla açık farkla ilk sırada bulunmaktadır. Bunu sırasıyla Kanada, ABD ve Avusturya izlemektedir. Türkiye ise 2.915 \$/ton dışsatım fiyatıyla listede yedinci sırada yer almaktadır (Şekil 4.7).

Gerek üretim alanı gerekse üretim miktarı olarak dünya kiraz üretiminde lider konumda olan, üretim değeri bakımından %10'luk payla üçüncü en büyük kiraz üreticisi ülke konumunda bulunan Türkiye, dışsatım fiyatı söz konusu olduğunda listede oldukça gerilerde olup, yedinci sırada yer almaktadır. Bu durum özellikle dışsatım fiyatı yüksek ülkelerin güney yarım kürede bulunmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Böylece dünya kiraz arzının oldukça düşük olduğu mevsimde ürünlerini dışsatıma yönlendirmekte, arza bağlı fiyat artışından en iyi şekilde faydalanmaktadırlar. Bununla birlikte ülkelerin iklim koşullarıyla ilgili olarak hasat sezonunun erken ya da geç olması, hasat sezonunun süresi gibi iklimsel faktörlerin de etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca, dışsatım fiyatı yüksek olan ülkeler, dışsatımcı ülkelerin sertifikalı kiraz taleplerini karşılayarak ürünlerini daha yüksek fiyattan satarken, Türkiye'de henüz sertifikalı üretimin ve dışsatımın

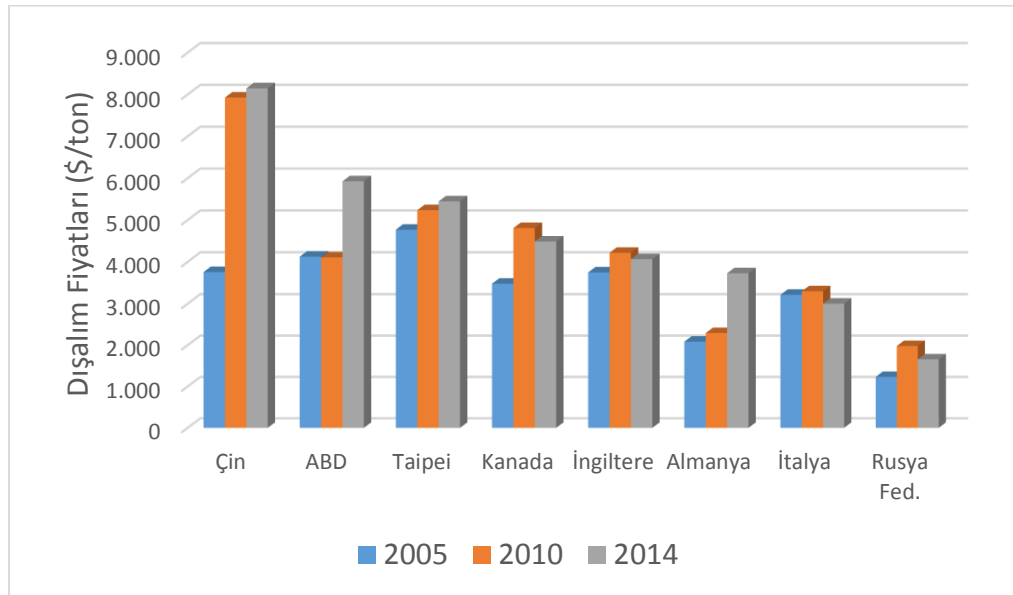
yeterince yaygın olmamasının sonucu olarak; sertifikasız dışsattım ürünlerinin fiyatlarının diğer ülkelere göre daha düşük kaldığını söylemek mümkündür.

Şekil 4.7. Dünyada Kiraz Dışsattımında Önemli Ülkelerin Kiraz Dışsattım Fiyatları

Kaynak: <http://www.trademap.org>

Dünya kiraz dışalımında önemli paya sahip ilk sekiz ülkenin kiraz alım fiyatları incelendiğinde; 2014 yılı itibari ile 8.149 \$/ton alım fiyatı ile Çin ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada 5.926 \$/ton alım fiyatı ile ABD ve 5.448 \$/ton ile Taipei üçüncü sırada yer almaktadır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8. Dünyada Kiraz Dışalımında Önemli Ülkelerin Kiraz Dışalım Fiyatları

Kaynak: <http://www.trademap.org>

4.3 Türkiye’de Kiraz Üretimindeki Gelişmeler

Türkiye içinde bulunduğu iklim kuşağı ve coğrafi avantajları nedeniyle kiraz yetiştirilmesinde uygun koşullara sahip bir ülkedir. Türkiye dünya kiraz üretiminin %21’ini karşılamakta olup, gerek tarım ürünleri gerekse meyve üretimi içerisinde büyük öneme sahiptir. Yıllar itibariyle Türkiye’de kiraz üretiminde görülen artış, beraberinde kirazın tarım ürünleri dışsattımında da önemli bir yer almasını sağlamıştır.

Türkiye’de kiraz üretimi Orta Anadolu ve Göller Bölgesi, İç Ege ve Marmara bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Üretimin fazla olduğu iller sırası ile Konya (%10,09), İzmir (%8,45), Manisa (%7,08), Isparta (%6,42), Bursa (%6,36), Amasya (%5,34), Kütahya (%3,96) ve Çanakkale (%3,61)’dir (www.tuik.gov.tr).

Türkiye’deki kiraz üretimi incelendiğinde, 2005 yılında 9.385.000 adet meyve veren ağaç sayısı ile 280.000 ton olan üretim, 2014 yılına gelindiğinde 19.087.000 adet meyve veren ağaç sayısı ile 445.556 ton üretime ulaşmıştır (Çizelge 4.3). Bu üretim miktarındaki artış da dünya kiraz üretiminde %21’lik payla Türkiye’yi lider konuma getirmiştir. Türkiye’de yetiştirilen kirazın %11’i dışsattıma gitmektedir.

Çizelge 4.3. Türkiye’de Kiraz Ağaç Sayıları, Üretim Miktarı ve Toplam Taş Çekirdekli Meyve Üretimi İçindeki Payı

YILLAR	Ağaç Sayısı (1000 adet)		Üretim (ton)	İndeks (2005=100)	Toplam Taş Çekirdekli Meyve Üretimi İçindeki Payı (%)
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen			
2005	9.385	4.447	280.000	100,00	13,59
2006	10.616	5.237	310.254	110,81	18,29
2007	12.048	6.434	398.141	142,19	20,28
2008	12.542	7.001	338.361	120,84	16,18
2009	13.284	6.935	417.694	149,18	19,72
2010	14.740	7.409	417.905	149,25	22,15
2011	15.836	7.553	438.550	156,63	20,60
2012	16.916	7.264	470.887	168,17	19,77
2013	17.922	7.236	494.325	176,54	20,22
2014	19.087	7.232	445.556	159,13	24,81

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

2005-2014 dönemine ait toplam kiraz üretim alanı, üretim miktarları ve ağaç başına verim miktarları incelendiğinde, son 10 yıl içinde kiraz üretim alanlarında yaklaşık %91, üretim miktarında yaklaşık %59 bir artış olduğu görülmektedir. Buna karşılık ağaç başına düşen kiraz verimine bakıldığında yaklaşık %23’lük bir

azalışın olduğu dikkati çekmektedir. 2014 yılında ağaç başına verim 23 kg olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Türkiye’de Kiraz Üretim Alanı, Üretim Miktarı ve Ağaç Başına Verim Miktarlarının Yıllara Göre Değişimi

Yıllar	Kiraz Üretim Alanı (ha)	İndeks (2005=100)	Üretim Miktarı (ton)	İndeks (2005=100)	Verim (kg/ağaç)	İndeks (2005=100)
2005	26.800	100,00	280.000	100,00	30	100,00
2006	30.331	113,18	310.254	110,81	29	96,67
2007	34.400	128,36	398.141	142,19	33	110,00
2008	35.800	133,58	338.361	120,84	27	90,00
2009	37.900	141,42	417.694	149,18	31	103,33
2010	42.054	156,92	417.905	149,25	28	93,33
2011	45.246	168,83	438.550	156,63	28	93,33
2012	48.331	180,34	470.887	168,17	28	93,33
2013	51.132	190,79	494.325	176,54	28	93,33
2014	-	-	445.556	159,13	23	76,67

Kaynak: (<http://www.tuik.gov.tr>; <http://faostat3.fao.org/home/E>)

4.4 Türkiye’de Kiraz Dış Ticaretindeki Gelişmeler

İklim koşullarındaki dönemsel olumsuzluklara rağmen kiraz üretiminin karlı olmasının nedeni önemli bir dışsattım ürünü olmasıdır. Özellikle dışsattımaya yönelik yapılan kiraz üretimi üreticiye daha yüksek gelir sağlamaktadır. Dünya toplam kiraz üretimi içerisinde 494.325 ton ile %21’lik paya sahip olan Türkiye 2014 yılında kiraz üretiminin yaklaşık %11’ini dışsattımaya yönlendirmiştir.

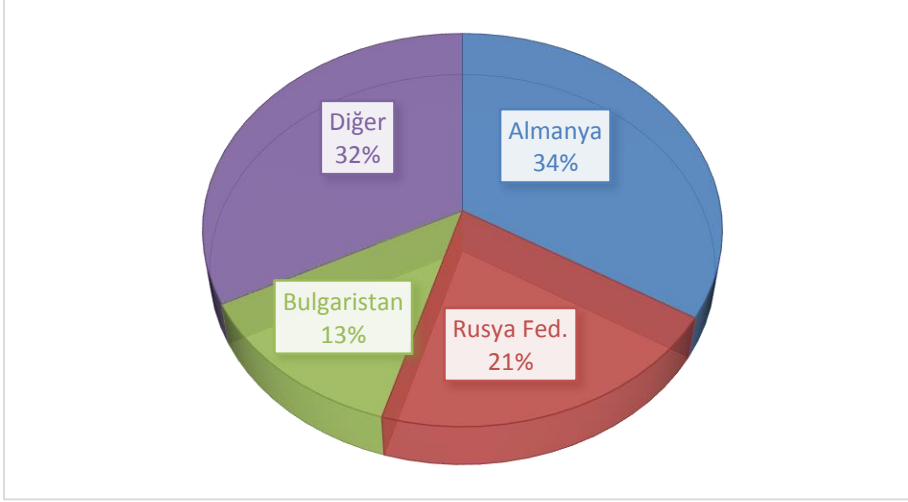
2005 yılında 35.796 ton olan Türkiye kiraz dışsattımı, 2014 yılına gelindiğinde 49.758 tona ulaşmıştır. Yine aynı dönemde kiraz dışsattım fiyatı 2005 yılında 2,61 \$/kg iken 2014 yılında 2,91 \$/kg olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.5). İlgili dönemde kiraz dışsattım fiyatlarında önemli bir artış olmadığı dikkat çekmektedir.

Çizelge 4.5. Türkiye’nin Yıllara Göre Kiraz Dış Satımı

YILLAR	Miktar (ton)	Değer (1000\$)	Fiyat (\$/kg)
2005	35.796	93.594	2,61
2006	53.927	129.261	2,40
2007	57.056	144.203	2,53
2008	28.560	113.458	3,97
2009	51.089	132.939	2,60
2010	65.294	147.828	2,26
2011	46.613	131.042	2,81
2012	55.039	156.394	2,84
2013	53.467	154.717	2,89
2014	49.758	145.032	2,91

Kaynak: <http://www.trademap.org>

2014 yılı itibari ile 49.758 ton olan Türkiye kiraz dışsatımının ülkelere göre dağılımına bakıldığında; en çok kiraz dışsatımının yapıldığı ülkeler içerisinde, 16.789 ton ile Almanya %34'lük payla birinci sırada gelmektedir. 10.359 ton ile Rusya %21'lik payla ikinci sırada yer alırken, Bulgaristan 6.396 ton ile %13'lük payla üçüncü sıradadır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Türkiye’de Kiraz Dışsatımının En Fazla Yapıldığı Üç Ülke ve Oranları (2014)

Kaynak: <http://www.trademap.org>

Kiraz üretim alanı ve üretim miktarı verileri söz konusu olduğunda dünya kiraz üretiminde lider konumda olan aynı zamanda kiraz dışsatımı yapan ülkelerin içerisinde kiraz dışsatım miktarı olarak üçüncü sırada yer alan Türkiye’nin, özellikle son yıllarda kiraz dışsatımında artışların olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye’de kiraz dışsatım değeri 2000-2009 yılları arasında yaş meyve dışsatımı içinde limon ve mandalınadan sonra üçüncü sırayı almıştır (Niyaz ve Demirbaş, 2011).

2005-2014 dönemi itibari ile Türkiye toplam meyve dışsatımı incelendiğinde; 2005 yılında 2.501,04 milyon \$ olan Türkiye toplam meyve dışsatım değeri 2014 yılında 4.330,88 milyon \$’a ulaşmıştır. Bu süre boyunca Türkiye toplam meyve dışsatımı içinde kirazın payı 2005 yılında %3,74 iken, yıllara göre artış ve azalışlar göstererek, 2014 yılında %3,35 olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Türkiye’de Kiraz Dışsatım Değerinin Toplam Meyve Dışsatım Değerindeki Payı (milyon \$ ve %)

YILLAR	Kiraz Dış Satım Değeri (1)	Toplam Meyve Dış Satım Değeri (2)	Kirazın Dış Satım Payı % (1/2)
2005	93,59	2.501,04	3,74
2006	129,26	2.388,33	5,41
2007	144,20	2.670,62	5,40
2008	113,46	2.855,22	3,97
2009	132,94	3.001,83	4,43
2010	147,83	3.494,05	4,23
2011	131,04	3.908,98	3,35
2012	156,39	3.807,75	4,11
2013	154,72	3.969,00	3,90
2014	145,03	4.330,88	3,35

Kaynak: <http://www.trademap.org>

2005 yılında 35.796 ton olan kiraz dışsatımı, 2014 yılına gelindiğinde 49.758 tona ulaşmıştır. Dışsatım değeri olarak bakıldığında 2014 yılında toplam 145.032.000 \$ olan Türkiye kiraz dışsatım değeri içerisinde ilk sırada 76.067.000 \$ ile Almanya gelmektedir. Bunu 12.973.000 \$ ile Rusya Federasyonu ve 12.973.000 \$ ile Bulgaristan izlemektedir. İlk sırada yer alan bu üç ülke Türkiye toplam kiraz dışsatım değeri içerisinde yaklaşık %64’lük bir paya sahiptir (Çizelge 4.7).

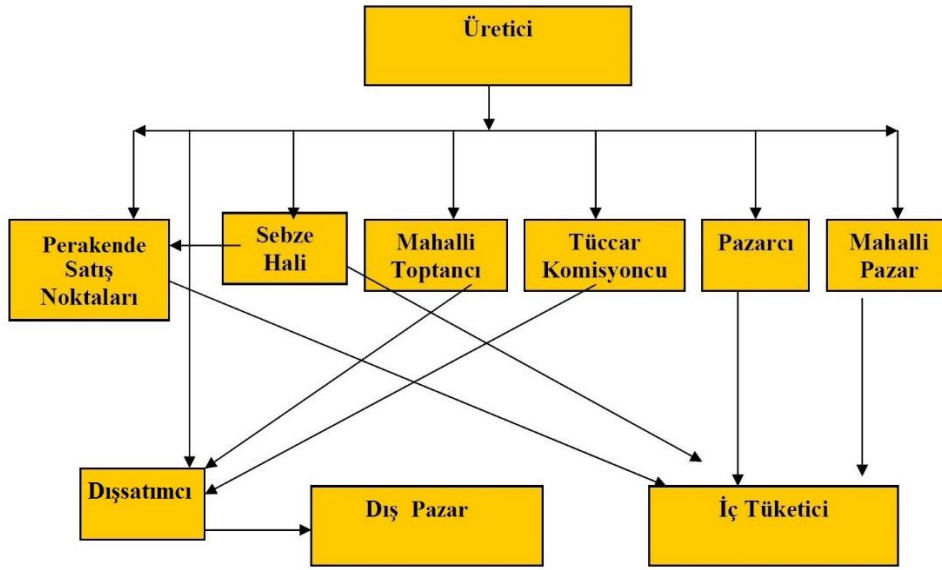
Çizelge 4.7. Türkiye’de Kiraz Dış Satımının Ülkelere Göre Dağılımı (ton, 1000 \$ ve \$/kg)

ÜLKELER	2005			2010			2014		
	Miktar	Değer	Fiyat	Miktar	Değer	Fiyat	Miktar	Değer	Fiyat
Almanya	16.050	35.032	2,18	16.955	51.614	3,04	16.789	67.067	3,99
Rusya Fed.	1.317	1.360	1,03	16.187	22.725	1,40	10.359	12.973	1,25
Bulgaristan	425	296	0,70	15.406	25.271	1,64	6.396	12.502	1,95
Hollanda	2.330	6.741	2,89	2.451	8.289	3,38	2.040	9.572	4,69
Norveç	46	133	2,89	515	2.147	4,17	1.548	8.498	5,49
İtalya	2.289	7.151	3,12	3.304	9.924	3,00	1.691	5.866	3,47
İsveç	511	1.737	3,40	895	2.643	2,95	1.589	5.860	3,69
Irak	-	-	-	2.566	1.674	0,65	2.756	1.827	0,66
Diğer Ülkeler	12.828	41.144	3,21	7.011	23.540	3,36	6.588	20.866	3,17
Dünya Toplamı	35.796	93.594	2,61	65.290	147.828	2,26	49.758	145.032	2,91

Kaynak: <http://www.trademap.org>

4.5 Türkiye’de Kiraz Pazarlamasındaki Gelişmeler

Tarım ürünlerinde pazarlama kanalları ürüne, örgütlenme düzeyine, ülkenin rekabet ve ticaret politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Türkiye’de kirazın pazarlama yapısı incelenecek olursa, perakende satış noktaları, sebze halleri, mahalli toptancılar, tüccar komisyoncular, pazarcılar ve mahalli pazarlar olmak üzere yedi adet aracı kanalın mevcut olduğu görülmektedir. Bunun yanında kirazın özellikle dışsatıma yönelik önemli bir tarım ürünü olması nedeniyle pazarlama kanalı içerisinde dışsatımcı firmalar önemli rol oynamaktadır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Türkiye’de Kiraz Pazarlama Kanalları

Kaynak: (GTHB, 2007)

4.6 Türkiye’de ve İzmir’de Kiraz Fiyatlarındaki Gelişmeler

2005-2014 dönemi itibariyle Üretici eline geçen kiraz (cari) fiyatları incelendiğinde, fiyatların sürekli bir artış eğiliminde olduğunu görmek mümkündür. Ancak reel kiraz fiyatlarında bir artışın söz konusu olmadığı hatta bazı yıllar düşme görüldüğü söylenebilir (Çizelge 4.8). Türkiye’de 2014 yılında üretici eline geçen bir kg kirazın cari fiyatı 3,53 TL iken, İzmir ilinde 2,93 TL’dir. İzmir ilinde 2014 yılında 1 kg kirazın maliyeti ise 2,47 TL olarak hesaplanmıştır (<http://izmir.tarim.gov.tr>). Bu verilere göre İzmir ilinde bir kg kiraz üretiminden 0,46 TL net kar elde edilmektedir. 2013 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre kullanılan pazarlama kanallarına göre geleneksel üretim yapan üreticilerin kiraz satış fiyatlarının farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Adanacıoğlu, 2013). Kiraz dışsatımcıya 6,08 TL’ye satılırken, İstanbul Haline 4,63 TL’den, dışardan gelen

tüccara 4,44 TL'den, yerel tüccara ise 4,31 TL'den satıldığı belirlenmiştir. Ancak entegre kiraz üretimi yapanların geleneksel üretim yapanlara göre bazı pazarlama kanallarında daha iyi satış fiyatı elde ettikleri saptanmıştır. Örneğin yerel tüccarın entegre üretilen kiraza 4.90 TL, dışardan gelen tüccarın ise 5.80 TL fiyat verdiği belirlenmiştir (Adanacıoğlu, 2013).

Çizelge 4.8. Türkiye’de ve İzmir İlinde Üretici Eline Geçen Kiraz Fiyatları

Yıllar	Türkiye			İzmir		
	Cari Fiyat (TL/kg)	Reel Fiyat (TL/kg)*	Reel İndeks (2005=100)	Cari Fiyat (TL/kg)	Reel Fiyat (TL/kg)*	Reel İndeks (2005=100)
2005	1,81	1,51	100,00	2,00	1,67	100,00
2006	2,12	1,61	106,70	2,07	1,58	94,29
2007	2,19	1,57	103,69	2,16	1,55	92,55
2008	2,36	1,50	99,13	2,21	1,40	84,01
2009	2,24	1,41	92,94	2,28	1,43	85,61
2010	2,23	1,29	85,26	2,36	1,36	81,66
2011	3,26	1,70	112,21	4,46	2,32	138,93
2012	3,06	1,50	99,28	3,30	1,62	96,89
2013	3,21	1,51	99,68	4,21	1,98	118,31
2014	3,53	1,50	99,42	2,93	1,25	74,68

* 2003 =100 bazlı Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi kullanılarak hesaplanmıştır.

Kaynak: (<http://www.tuik.gov.tr>)

Tüketicinin ödediği fiyatlar incelendiğinde Türkiye’de 2014 yılında tüketicinin ödediği 1 kg kirazın cari fiyatı 6,53 TL iken İzmir ilinde 4,21 TL’dir (Çizelge 4.9). Türkiye geneline bakılacak olursa, tüketicinin ödediği fiyatın yaklaşık %50’si ancak üreticinin eline geçmekte, geri kalan kısmı ise araçlarda kalmaktadır. Yapılan bir çalışmada da İzmir Kemalpaşa’da kirazda dolaylı pazarlama koşullarında üretici ile tüketici fiyatları arasında oluşan mutlak marjın %50’den fazlasının araçlarda kaldığı belirlenmiştir (Adanacıoğlu, 2013).

Çizelge 4.9. Türkiye’de ve İzmir İlinde Tüketicinin Ödediği Kiraz Fiyatları

Yıllar	Türkiye			İzmir		
	Cari Fiyat (TL/kg)	Reel Fiyat (TL/kg)*	Reel İndeks (2005=100)	Cari Fiyat (TL/kg)	Reel Fiyat (TL/kg)*	Reel İndeks (2005=100)
2005	2,85	2,43	100,00	1,86	1,58	100,00
2006	3,36	2,61	107,57	2,24	1,74	109,64
2007	3,57	2,55	105,09	2,75	1,96	124,04
2008	4,01	2,59	106,88	2,63	1,70	107,21
2009	4,70	2,86	117,90	3,03	1,84	116,47
2010	3,65	2,05	84,34	3,05	1,71	107,81
2011	7,78	4,10	168,84	3,92	2,06	130,35
2012	4,36	2,11	86,89	3,37	1,63	102,91
2013	4,56	2,05	84,54	3,81	1,71	108,10
2014	6,53	2,70	111,22	4,21	1,74	109,87

* 2003 =100 bazlı Tüketici Fiyat Endeksi kullanılarak hesaplanmıştır.

Kaynak: (<http://www.tuik.gov.tr>)

5. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

5.1 Coğrafi Konum

Kemalpaşa ilçesi, İzmir ilinin 29 km. doğusunda, İzmir-Ankara Karayolunun 8 km. güneyinde yer almaktadır. Doğusunda Turgutlu, kuzeyinde Manisa, batısında Bornova ve İzmir merkez, güneyinde Torbalı ve Bayındır bulunmaktadır. Yüzölçümü 658 km² olup, rakımı 225 metredir. Kemalpaşa İlçesi güney batısındaki en yüksek noktası 1510 metre olan Nif Dağları ile kuzeyindeki Manisa Dağları arasında yer alan oldukça verimli ovada kuruludur. İlçenin en önemli akarsuyu Nif Çayıdır. Bu çay ilçe sınırlarına Ulucak'ın batısından girer ve Kemalpaşa Ovasından doğuya doğru akarak Manisa'da Gediz Irmağına dökülür.

5.2 İklim

İzmir ilinde Akdeniz iklimi egemendir. Denize dik dağlar arasında yer alan ırmak vadileri ve ovalar iklimin iç kesimlere kadar uzamasına olanak sağlamaktadır. Ancak kıyından uzaklık ve yükseklik gibi coğrafik koşullar iklimin farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu iklim özelliklerine uygun olarak yıllık yağışın büyük bölümü sonbahar ve kış aylarına düşmektedir. İzmir Meteoroloji Bölge Müdürlüğü'nün 2014 yılı verilerine göre; İzmir ilinde yıllık yağış miktarı 854,1 mm, nispi nem %55,5, ortalama sıcaklık ise 18,7 °C'dir. Yıl içinde en düşük sıcaklığa Ocak (2,1 °C), en yüksek sıcaklığa ise Haziran ayında (39,2 °C) ulaşılmıştır. Kemalpaşa ilçesi, Akdeniz ikliminin etkisinde olup yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. İlçenin iklimi İzmir'e göre biraz serdendir. Sıcaklık 2-5 C⁰ farklılık gösterir. İzmir Meteoroloji Bölge Müdürlüğü'nün 2014 yılı verilerine göre; Kemalpaşa ilçesinde yıllık yağış miktarı 813,70 mm'dir.

5.3 Nüfus

2014 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre; İzmir nüfusunun %2.42'si Türkiye nüfusunun ise %0.13'ü araştırma kapsamına alınan Kemalpaşa ilçesinde yaşamaktadır. Kemalpaşa ilçesinde nüfus yoğunluğu 151,41 kişi/km² olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1. Araştırma Yöresinde Nüfus Yoğunluğu (2014)

	Toplam Nüfus (kişi)	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)
Kemalpaşa	99.626	658	151.41
İzmir	4.113.072	12.086	336.01
Türkiye	77.695.904	783.562	97.85

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

5.4 Tarımsal Yapı

5.4.1 Tarım Arazisi Mevcudu ve Kullanımı

İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'nün 2013 yılı verilerine göre, araştırma kapsamına alınan Kemalpaşa İlçesindeki toplam arazi 655.001 da olup İzmir'deki toplam arazi varlığının %5,42'sini oluşturmaktadır. Kemalpaşa ilçesindeki toplam arazi varlığının %35,20'sini işlenen tarım arazisi, %49,16'sını orman ve fundalık arazi, %0,40'ını çayır ve mera arazisi, %15,23'ünü ise diğer araziler oluşturmaktadır (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2. Araştırma Yöresinde Arazi Varlığı (da) (2013)

	Tarım Arazisi	Orman ve Fundalık Arazi	Çayır ve Mera Arazisi	Diğer Arazi	Toplam Arazi
Kemalpaşa (1)	230.584	322.030	2.600	99.787	655.001
%	35,20	49,16	0,40	15,23	100,00
İzmir (2)	3.441.276	4.905.475	525.812	3.213.549	12.086.112
% (1/2)	6,70	6,56	0,49	3,11	5,42

Kaynak: GTHB, İzmir İl Müdürlüğü, Tarımsal Yapı-2014.

Araştırma kapsamına alınan Kemalpaşa ilçesinin toplam tarım arazisinin %42,35'i meyve arazisi, % 24,72'si zeytin arazisi, % 14,59'u bağ arazisi, % 11,43'ü tarla arazisi, %2,88'i sebze arazisi, %2,82'si tarıma elverişli boş arazi, %0,59'u nadas arazisi, %0,39'u kavaklık arazi, %0,22'si süs bitkileri arazisi olarak ayrılmıştır. İzmir'deki toplam meyve arazisinin %30,77'si Kemalpaşa ilçesinde bulunmaktadır (Çizelge 5.3).

Çizelge 5.3. Araştırma Yöresinde Tarım Arazilerinin Kullanım Durumu (da) (2014)

Arazi Kullanımı	Kemalpaşa (1)	%	İzmir (2)	% (1/2)
Meyve Arazisi	97.648	42,35	317.393	30,77
Zeytin Arazisi	57.000	24,72	973.716	5,85
Bağ Arazisi	33.650	14,59	132.684	25,36
Tarla Arazisi	26.362	11,43	1.398.502	1,89
Sebze Arazisi	6.652	2,88	406.048	1,64
Tarıma Elverişli Boş Arazi	6.500	2,82	105.772	6,15
Nadas Arazisi	1.356	0,59	35.364	3,83
Kavaklık Arazi	900	0,39	11.590	7,77
Süs Bitkileri Arazisi	516	0,22	13.898	3,71
Narenciye Arazisi	0	0	46.308	0
Toplam Tarım Arazisi	230.584	100,00	3.441.276	6,70

Kaynak: GTHB, İzmir İl Müdürlüğü, Tarımsal Yapı-2014.

5.4.2 Bitkisel Üretim

İzmir İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün 2014 yılı verilerine göre; İzmir'deki üzüm üretim alanının %25,36'sı, İzmir'deki kiraz ağacı sayısının %69,39'u, zeytin ağacı sayısının % 7,65'i Kemalpaşa ilçesinde bulunmaktadır.

2014 yılında İzmir'deki kiraz üretiminin %43,05'i, üzüm üretiminin %18,78'i ve zeytin üretiminin %10,51'i Kemalpaşa ilçesinden sağlanmıştır (Çizelge 5.4).

2013 yılı verilerine göre kiraz üretiminin ilçelere göre dağılımına bakıldığında, 2.112.830 meyve veren kiraz ağacı sayısı ile yaklaşık 32.000 ton kiraz üretiminin gerçekleştirildiği Kemalpaşa, İzmir ilinde en çok kiraz yetiştirilen ilçe olarak birinci sıradadır (Çizelge 5.5).

Çizelge 5.4. Araştırma Yöresinde Bazı Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları (ton) (2014)

Ürünler	Üretim Miktarları		% (1/2)
	Kemalpaşa (1)	İzmir (2)	
Kiraz	16.903	39.263	43,05
Üzüm	21.713	115.637	18,78
Zeytin	44.415	422.521	10,51
Şeftali	6.268	66.952	9,36
Arpa	2.074	54.679	3,79
Hıyar	1.495	59.233	2,52
Buğday	3.623	146.186	2,48
Domates	8.800	909.541	0,97
Mısır (Silajlık)	8.440	2.496.407	0,34

Kaynak: GTHB, İzmir İl Müdürlüğü, Tarımsal Yapı-2014.

Çizelge 5.5. İzmir İlinde Kiraz Ağacı Sayısı, Kiraz Üretim Miktarı ve İlçelere Göre Dağılımı (2013)

İlçeler	Ağaç Sayısı		Üretim (Ton)
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen	
Kemalpaşa	2.112.830	507.200	31.692
Bayındır	173.600	190.200	4.687
Merkez İlçeler	84.000	15.000	1.767
Ödemiş	58.500	12.500	1.463
Kiraz	52.500	20.000	1.313
Diğer	36.390	36.370	856
İl Toplamı	2.517.820	781.270	41.778

Kaynak: GTHB, İzmir İl Müdürlüğü, Tarımsal Yapı-2014.

6. SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM VE GLOBALGAP KAVRAMLARI

Bu iki kavramı açıklamadan önce, daha geniş kapsamda ele alınan “kalkınma” ve “sürdürülebilir kalkınma” tanımları üzerinde durulması konunun daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Kalkınma, bir ekonomide halkın değer yargıları, dünya görüşü ile tüketim ve davranış kalıplarındaki değişimleri içeren toplumsal ve kuramsal yapıda dönüşüme yol açan büyüme olarak tanımlanır (www.tdk.gov.tr). İngilizce “development” kavramının karşılığı olan kalkınma, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal vb. alanda düzenlemeler yaparak gelişmiş ülkelere yetişme çabalarıdır. Ekonomik büyüme üretim hacminde bir artış olarak görülürken, kalkınma insanı da içine alan daha geniş bir kavramı ifade etmektedir (Kaypak 2011). Sürdürülebilir kalkınma (sustainable development), kalkınmanın bir anlık değil sürdürülebilir olmasını, süreklilik taşımasını ifade etmektedir. İnsan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına olanak verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır (Türkiye Çevre Vakfı, 1991: 71). Sürdürülebilir kalkınmanın; ekonomik, sosyal, mekânsal, kültürel ve çevre boyutu bulunmakta ve her biri karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir.

Dünya genelinde sürdürülebilir kalkınmada, tarım ve kırsal sistemler açısından çok çeşitlilik bulunmaktadır. Uygulamaların sonuçları da değişik başarı ölçütlerini içermektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik açısından bir tek seçenek gösterilememekte, bölgenin veya ülkenin mevcut durumuna uygun bir ya da birden fazla uygulama önerilebilmektedir.

Sanayi devrimi ile birlikte, tarımda kullanılan ve birer sanayi malı olan kimyasal gübre ve ilaçların kullanımını artıracak arayışlar da gündeme gelmiştir. Tarımsal üretimde verimliliği artırmayı hedefleyen araştırma ve yayım çalışmaları ile birlikte bu ürünler kullanıcılara aktarılmış ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirleyen ekonomik veriler arasına bu girdilerin kullanım miktarları da dahil edilmiştir. Bir tarafta çevre ve sağlık sorunlarının artması, diğer yanda girdi üreticisi durumunda olan sanayi yatırımlarının arz miktarının sınırlanmasına neden olabilecek çevreci tarımsal sistemler karşı karşıya gelmiştir. Yoğun girdi

kullanımının yol açtığı çevre sorunları, yeni bir küreselleşme hareketinin başladığı 1980'lerin başında dünya gündemine oturmıştır.

6.1 Sürdürülebilir Tarım Kavramı

Tarımda sürdürülebilirlik kavramı, 1990'ların başından itibaren dünyada önem kazanmaya ve mevcut tarımsal sistemler bu konuda sorgulanmaya başlamıştır. Ancak, 1910'lu yıllarda ekolojik tarım, 1924 yılında biyodinamik tarım yöntemi, 1930'lu yıllarda ise “kapalı sistem tarım” fikir ve düşünceleri ortaya çıkmıştır (Pezikoğlu, 2006).

Dünya genelinde tarım ve kırsal sistemler açısından çok büyük bir çeşitliliğin bulunduğu belirtilmektedir. Sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma açısından yaygın kriterlerin ve faktörlerin dikkate alındığı, dünya genelinde başarılı olmuş ve bu çeşitliliğin temel değerlerine sahip sistemler; ulusal düzeyde sürdürülebilir tarıma destek veren ülkeler, bölgesel ya da yöresel politika desteği veren ülkeler ile tarım sektörü ile entegre edilmemiş bazı destek araçları kullanılan ülkeler olarak üç gruba ayrılabilir. Birçok ülke tarımsal politika araçlarını, mevzuatlar, yoğun ya da çevresel vergiler ile kayıtlılık esaslı doğrultusunda reforme etmiştir. Tüm bu bilgilere göre, Küba ve İsviçre geniş katılımlı olarak ulusal düzeyde sürdürülebilir tarıma destek veren ülkeler içinde bulunmaktadır. Yine ulusal düzeyde destek veren ülkeler içinde Danimarka, Finlandiya ve İsveç ulusal organik tarım ile inorganik gübre ve ilaçlarda yaptıkları politika indirimiyle lokalize katılımlı ülkeler içinde değerlendirilmektedir. Brezilya ve Hindistan ise bölgesel ya da yöresel sürdürülebilir politika desteği veren ülkeler içinde yer almaktadır. Tarım sektörü ile entegre edilmemiş bazı destek araçlarına sahip olan ülkelere örnek olarak; Kenya toprak koruma, Paraguay işlemsiz tarım, Endonezya entegre zararlı yönetimi, Avustralya ulusal arazi koruma programı, Hollanda pestisit azaltma politikaları ve besleme mevzuatı, Kosta Rica korumalı tarım programları gösterilebilir (Pretty ve Koohafkan 2002).

“Sustain” kelimesi Latince sustinere (sus; aşağıdan ve tenere; tutmak) kelimesinden gelmektedir ve var olmayı ya da sürdürmeyi, devam ettirmeyi, uzun dönemli desteklemeyi ya da sürekliliği içermektedir. Tarımsal anlamda sürdürülebilirlik, verimliliklerini sürdürme kapasitesine sahip ve sosyal kararsızlığa faydalı olan tarım sistemlerini tanımlamaktadır. Bu sistemler, kaynak koruyucu,

sosyal olarak desteklenebilir, ticari olarak rekabet edilebilir ve çevresel duyarlılığı olmalıdır şeklinde tanımlanmaktadır (Gold 1999, Rigby ve Bown 2003).

Avrupa Birliği, 1999 yılında Berlin’de Avrupa Konseyi tarafından, tarımsal reformlar konusunda “ortak tarım politikası” ile ilgili olarak “Agenda 2000” başlığı altında bir öngörü kabul etmiştir. Bu rapor ve onu izleyen komisyon raporlarında, sürdürülebilir tarım, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (DÇKK)’nce kabul edildiği şekilde “sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma” çerçevesinde ele alınmaktadır. Avrupa Komisyonu’nce hazırlanan orta dönem ortak tarım politikası değerlendirme raporunda, ortak tarım politikası araçlarının düzenlenmesinde üç ana konuya dikkat çekilmiştir. Bunlar; Avrupa Birliği tarımının rekabet edebilirliğini artırmak, pazar odaklı sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınmanın güçlendirilmesidir. Bu rapor sonrasında Avrupa Komisyonu, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü’nce “ortak tarım politikası reformu; sürdürülebilir tarım için uzun dönemli bakış açısı” isimli resmi bir döküman hazırlamıştır (CAP Reform, 2003).

Sürdürülebilir tarım ile ilgili uygulamalar ülkesel, bölgesel ve hatta işletme düzeyinde farklı uygulamaları ve karmaşayı da beraberinde getirmiştir. Kavramla ilgili uygulamalar gün geçtikçe artmaktadır. Dünya genelinde uygulama olanağı bulan bazı sistem ve teknikler şöyle sıralanabilir;

- Tarımsal Ekoloji (Agroecology)
- Alternatif Tarım (Alternative Farming)
- Biyodinamik Tarım (Biodynamic Farming)
- Düşük Girdili Tarım (Low Input Agriculture)
- Biyolojik/Ekolojik Tarım (Biological/Ecological Farming)
- Entegre Tarım Sistemleri (Integrated Farming Systems- IFS)
- Entegre Zararlı Yönetimi (Integrated Pest Management- IPM)
- Biyoteknoloji (Biotechnology)
- İyi Tarım Uygulamaları (Good Agricultural Practices)

6.2 GlobalGAP Kavramı

İyi Tarım Uygulamaları (İTU), sürdürülebilirlik prensibi içinde ekolojik çevre ve ekonomik çevre uyumunun sağlanmasında, insan ve hayvan sağlığının güvence altına alınmasında uygulanacak standartları sağlayan tarımsal uygulamaları belirtmektedir. Burada ana hedef, ürünün güvenli ve kaliteli üretilmesinin yanında, hatalı uygulamaların elimine edilebilmesi amacıyla üretimden tüketime kadar tüm zincirin izlenmesini sağlayan bir sistemin oluşturulmasıdır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Antlaşmasının ek anlaşmalarından olan, Sağlık ve Bitki Sağlığı (SPS-Sanitary and Phytosanitary Measures) anlaşmasında; Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülkelerin gıda güvenliği konusunda ulusal önlemleri uluslararası standartlara uygun olarak düzenlemesi öngörülmüştür. Bu yaklaşım iyi tarım uygulamalarının yasal dayanağını oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nde artan çevre bilinci sonucu Avrupa Gıda Perakendecileri 1997 yılında GlobalGAP (EurepGAP) Protokolünü hazırlamışlardır. Burada sıralanan maddeler Avrupalı lider perakendecilerin kabul ettiği asgari standartları tanımlamaktadır. 2007 yılında EurepGAP'in logosunun ve isminin değiştirilmesi ile GlobalGAP adını almıştır. (<http://www.globalgap.org>; Gündüz, 2002).

Sistem pek çok yeni sistemler gibi bir sertifika gerektirmektedir. Sertifikasyon, üretim-tüketim zincirinin kayıt altına alınmasını ve ürünün izlenebilirliğini sağlamak üzere zorunlu koşullmaktadır. Türkiye'de faaliyette bulunan sertifikasyon ve kontrol kuruluşları organik ürünün yanı sıra İTU ile üretilen ürünler için de sertifikasyon işlemleri yapmaktadır.

İlk ve etkili uygulaması, Avrupa Birliği'nde perakendecilerin gıda güvenliği açısından taleplerini karşılayabilmek ve izlenebilirliği sağlayabilmek üzere oluşturulmuş ve pek çok kalite yönetim sisteminin kullanımına izin veren bir asgari standart olarak dünya gündeminde yerini almıştır. Avrupa Birliği'nin dış ticarete üçüncü ülkeler kaynaklı ürünler için de uygulamaya koyacağını belirttiği bu asgari standartlar farklı ülkelerde kendi koşullarına uyarlanarak yürürlüğe konmuş olmasına rağmen, Türkiye'de Avrupa perakendecilerinin uyguladığı protokol baz alınarak yasal dayanağı oturtulmuştur. Türkiye'de iyi tarım uygulamalarına ilişkin ilk yönetmelik 8 Eylül 2004 tarihinde 25577 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş, daha sonra 7 Aralık 2010 tarihinde eski yönetmelik yürürlükten

kaldırılarak yeni yönetmelik yine Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete, 2010a).

İyi tarım uygulamaları, sürdürülebilir tarım uygulamaları içindeki basamaklardan birini oluşturmaktadır. Çeşitli kalite yönetim sistemleri, organik tarım, entegre zararlı yönetimi ve entegre ürün yönetimi uygulamalarını destekleyerek, bu farklı basamakların bir adım önünde olduğunu söylemek mümkündür.

İyi tarım uygulamaları, tarımda kimyasal kullanımının bir program dahilinde azaltılması, toprak ve çevreye zarar veren uygulamaların minimize edilmesi, verimliliğin artırılması ve böylece tarımın sürdürülebilirliğinin sağlanmasını hedeflemektedir. Organik tarıma benzer şekilde, temel felsefesi değişmemekle beraber uygulamaların kapsamı açısından ülkeden ülkeye ve bazı birlik ve organizasyonlara göre farklılıklar gösterebilmektedir (Duman ve Ark., 2004).

Dünya’da GlobalGAP sertifikası ile üretimde bulunan üretici sayısı 2002 yılında 61.452 hektar alanda 3.892 iken, 2014 yılında 113 ülkede, 2.983.125 hektar alanda, 132.974 üreticiye ulaşmıştır. Bu rakamlar GlobalGAP sisteminin dünya genelinde önemli bir yer almaya başladığını göstermektedir (Turhan ve Ark., 2004; GlobalGAP, 2014). Mart 2008 itibariyle GlobalGAP yaş meyve ve sebze standardı ile tam eşdeğerlik sağlayan standartlar Avusturya, İngiltere, Şili, Japonya, İspanya, Yeni Zelanda ve Almanya’dır. Bu standart uygulaması konusunda hiçbir zorunluluğu olmayan, gönüllülük esasına dayalı özel bir standarttır. GlobalGAP istatistiklerine göre dünyada GlobalGAP üreticisi sayısı en fazla olan ülkeler İngiltere, Hollanda ve İspanya’dır. En fazla sertifikalandırılan ürünler de sırasıyla patates, elma ve üzumdür. GlobalGAP sertifikasyonu, 80’den fazla ülkede, 100’den fazla bağımsız ve akredite olmuş sertifikasyon kuruluşu tarafından gerçekleştirilmektedir (<http://www.uzunergroup.com>).

Türkiye’de 2003 yılından bu yana AB ülkelerine yönelik yaş meyve ve sebze sektöründe EurepGAP standartlarına göre iyi tarım uygulamaları gerçekleştirilmektedir. 2004 yılında bu uygulamalara yer veren üretici sayısı 102 iken, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre 2007 yılında 18 ilde 651 üretici ile 53.607 dekar alanda 149.693 ton İTU sertifikalı bitkisel üretim gerçekleştirilmiş, 2010 yılında bu sayı 4.540 üreticiye ulaşmıştır. 2013 yılında 56 ilde 8170 üretici ile 985.099 dekar alanda

1.599.636 ton üretim gerçekleşmiştir (Özkaçar, K., Ören, M., N., 2011; GTHB, 2014). Türkiye’de de GlobalGAP sertifikasyonu verme yetkisine sahip kuruluş sayısı da hızla artmaktadır (Ek 4).

Günümüzde, TESCO, MİGROS, COOP, ASDA, ALDI, KESKO, gibi daha çok sayıda süpermarketler bu genel kuralların uygulanmasını talep ettiğinden, Türkiye’nin de AB’ne yönelik kiraz dışsatımının artırılması için bu kriterleri yerine getirmesi son derece önem taşımaktadır. Türkiye’de özellikle yaş meyve ve sebze de ilaç kalıntısı sorunu devam ettiğinden, Türkiye’nin bu konularda daha duyarlı olması gerekmektedir.

10. Beş Yıllık Kalkınma Planı, bitkisel üretim özel ihtisas komisyonu raporunda da İTU Yönetmeliğİ kapsamında başlatılan çalışmalar özellikle yaş meyve ve sebze sektöründe; çevre, insan ve hayvan sağığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğıal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile güvenilir ürün arzının sağılanması önemli katkılar sağıladığı, ancak bu sistemin, ülke genelinde tam olarak yaygınlaşamadığı vurgulanmıştır. Ayrıca, ulusal mevzuata göre kontrol ve sertifikasyonu yapılan İTU belgeli ürünlerin, uluslararası kabul gören standartlar (GLOBALGAP, GFSI vb.) ile eşdeğerliğinin henüz gerekleştirilmediğı belirtilmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014).

7. ARAŞTIRMA BULGULARI

7.1 Üreticilerin Demografik ve Sosyal Özellikleri

Bu bölümde üreticilerin karar almasında etkili olan; yaş, eğitim durumu ve tarımsal deneyimlerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Ayrıca ele alınan üreticilerin örgütlenme ve ziraat odasına üyelik durumları ile üreticilerin gelir kaynakları incelenmiştir. Değerlendirmeler GlobalGAP uygulayan ve uygulamayan işletmeler üzerinden yapılmıştır.

7.1.1 Üreticinin Yaşı, Eğitim Durumu, Deneyimi ve Ailede Fert Sayısı

Üreticilerin yaşı, eğitim durumları, bilgi ve deneyimleri, yenilikleri izleme, uyum sağlama, gelişen sektör koşullarına ayak uydurabilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle üreticilerin tarımsal üretimde başarılı olabilmelerinde önemli olduğu düşünülen bazı özellikler incelenmiştir.

İncelenen işletmelerde kiraz üreticilerinin yaş gruplarına göre oransal dağılımına bakıldığında tüm işletme gruplarında 55-64 yaş grubunun ilk sırayı aldığı, bunu 45-54 yaş grubunun izlediği görülmektedir (Çizelge 7.1). Her iki gruba da bakıldığında ortalama üretici yaşı GlobalGAP uygulayan işletmelerde 52,56, geleneksel işletmelerde 54,53 olarak saptanmıştır. Yaş açısından gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($F=2,138$, $p=0,202$).

Çizelge 7.1. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	GlobalGAP (96)		Geleneksel (81)		Genel (177)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
25-34	2	2,08	2	2,47	4	2,26
35-44	22	22,92	8	9,88	30	16,95
45-54	27	28,13	28	34,57	55	31,07
55-64	36	37,50	35	43,21	71	40,11
64+	9	9,38	8	9,88	17	9,60
Toplam	96	100,00	81	100,00	177	100
Ortalama	52,56		54,53		53,55	
Minimum	32,00		25,00		25,00	
Maksimum	93,00		83,00		93,00	

Yeniliklerin ve gelişmelerin benimsenmesi, uyumu ve uygulanmasında önemli olduğu düşünülen eğitim faktörü incelendiğinde her iki grupta da üreticilerin büyük çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Bunu yine her iki grupta da ortaokul mezunu üreticiler izlemektedir (Çizelge 7.2). Yapılan istatistik analiz (Mann-Whitney U) sonucuna göre gruplar arasında eğitim süreleri açısından bulunan farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p=0,018$). Buradan da anlaşılacağı üzere eğitim açısından ortaya çıkan pozitif fark üreticilerin kontrollü ve sertifikalı üretime yönelmelerinde etkili olmaktadır. Elbette ki burada en büyük faktör üreticilerin yaş ortalamaları olarak görülmektedir. Genç işletmecilerin tarımsal üretimde daha aktif rol oynamaya başladıkça eğitim düzeylerinin de artacağı açıktır.

Çizelge 7.2. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Eğitim Gruplarına Göre Dağılımı

Eğitim Grupları	GlobalGAP (96)		Geleneksel (81)		Genel (177)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlkokul	57	59,38	61	75,31	118	66,67
Ortaokul	24	25,00	15	18,52	39	22,03
Lise	13	13,54	4	4,94	17	9,60
Yüksekokul	1	1,04	1	1,23	2	1,13
Fakülte	1	1,04	-	-	1	0,56
Toplam	96	100,00	81	100,00	177	100

Görüşülen kiraz üreticilerinin tarımsal üretimde deneyim sürelerine bakıldığında GlobalGAP uygulayan üreticilerin ortalama 29,73 yıl, uygulamayanların da ortalama 37,02 yıl deneyime sahip olduğu belirlenmiştir. Gruplar arasında tarımsal üretimde deneyim süreleri açısından farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan istatistik analiz sonucunda aradaki fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,0002$). Kiraz üreticilerinin deneyim süreleri incelendiğinde GlobalGAP uygulayan üreticilerin deneyim ortalaması 18,65 yıl, geleneksel kiraz üreticilerinin ise 25,49 yıl olarak bulunmuştur. Yapılan istatistik analiz sonucunda gruplar arasında kiraz üretimindeki deneyim süreleri açısından bulunan fark anlamlı bulunmuştur ($p=0,0001$) (Çizelge 7.3). Öztürk, (2010) tarafından yapılan çalışmada da özellikle üreticilerin yenilikleri benimsemesinde deneyimlerinin etkili olduğu, yüksek düzeyde yenilikçi kiraz üreticilerinde brüt kar düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 7.3. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Tarımsal Üretimde ve Kiraz Üretiminde Deneyim Süreleri

		GlobalGAP (96)	Geleneksel (81)	Genel (177)
Tarımsal Üretimde Deneyim Süresi	Ortalama	29,73	37,02	3,38
	Minimum	7,00	9,00	8,00
	Maksimum	60,00	60,00	60,00
Kiraz Üretiminde Deneyim Süresi	Ortalama	18,65	25,49	22,07
	Minimum	7,00	7,00	7,00
	Maksimum	45,00	40,00	42,50

Türkiye’de özellikle tarımsal üretimde işgücü aile nüfusu ile doğrudan ilişkilidir. Tarım sektöründe iş ve aile yapısının iç içe olması ailedeki birey sayısını özellikle tarımsal üretim için önemli bir faktör durumuna getirmektedir.

İncelenen işletmelerde nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımına bakıldığında özellikle yaş grupları açısından her iki grupta da ağırlığı 15-49 yaş aralığı oluşturmaktadır. Bunu 50-64 yaş grubu izlemektedir. Her iki grupta da görüşülen işletmelerde ortalama aile nüfusu 4 kişi olarak belirlenmiştir (Çizelge 7.4).

Çizelge 7.4. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

Yaş Grupları	GlobalGAP (96)			Geleneksel (81)			Genel (177)		
	Kadın	Erkek	Genel	Kadın	Erkek	Genel	Kadın	Erkek	Genel
0-6	3,62	8,82	5,88	2,84	1,86	2,37	3,27	5,44	4,26
7-14	19,00	13,53	16,62	4,55	9,32	6,82	12,59	11,48	12,09
15-49	57,01	45,88	52,17	49,43	48,45	48,96	53,65	47,13	50,69
50-64	14,03	25,29	18,93	32,39	32,92	32,64	22,17	29,00	25,27
65 ve üstü	6,33	6,47	6,39	10,80	7,45	9,20	8,31	6,95	7,69
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Ortalama Nüfus (kişi)	4,08			4,20			4,14		

7.1.2 Üreticinin Örgütlenme Durumları

Her meslek dalının, iş ve hizmet sektörünün, birçok fikir ve akımın mensubu, katılımcısı ve hatta sadece ilgi duyan kitleler bile, daha güçlü hareket edebilmek, rekabet şanslarını artırmak, pazarlık güçlerini kazanmak amacı ile çeşitli isim ve oluşumlar altında örgütlenmek zorundadır. Bu nedenlerden dolayı tarımda da örgütlenme üreticiler açısından oldukça önemlidir.

Her iki grupta da üreticilerin tamamı (177 Üretici) Bağyurdu Yaş Meyve Sebze Pazarlama Kooperatifi ortağıdır. Bunun dışında bazı üreticilerin Ziraat Odası, Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatiflerine de ortak oldukları da görülmektedir (Çizelge 7.5). Gruplar arasında örgütlenme durumları açısından bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan istatistik analiz sonucuna göre, gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p=0,081$).

Çizelge 7.5. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Örgütlenme Durumları

Ortaklık/Üyelik Durumu	GlobalGAP (96)		Geleneksel (81)		Genel (177)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bağyurdu YMSPK	96	100,00	81	100,00	177	100,00
Ziraat Odası	6	6,25	3	3,70	9	4,98
Tarım Satış Kooperatifi	3	3,13	3	3,70	6	3,42
Tarım Kredi Kooperatifi	3	3,13	2	2,47	5	2,80
Köy Kalkınma Kooperatifi	-	-	12	14,81	12	7,41
Toplam*	108	112,50	101	124,69	209	118,60

*Aynı anda birden fazla ortaklık/üyelik söz konusu olduğundan toplam ve % değer farklıdır.

7.2 İncelenen İşletmelerin Yapısal Özellikleri

Bu bölümde araştırma kapsamına alınan işletmelerin arazi genişlikleri, arazi tasarruf şekilleri ve parçalılık durumları incelenmiştir. Değerlendirmeler GlobalGAP uygulayan ve geleneksel üreticiler olmak üzere iki grupta ele alınmıştır.

7.2.1 İşletmelerin Arazi Varlığı, Tasarruf Şekli ve Üretim Deseni

Çalışma kapsamında işletmelerin arazi varlıkları ile ilgili elde edilen sonuçlara göre; her iki grupta da 11-20 dekar alana sahip işletmeler çoğunluğu oluşturmaktadır (Çizelge 7.6). Genel olarak bakıldığında ortalama işletme arazisi 18,52 dekar olarak belirlenmiştir. Bunun yanında GlobalGAP uygulayan işletmelerin ortalama arazi genişlikleri 20,46 dekar iken, geleneksel üretim yapan kiraz işletmelerinde ise 16,25 dekar olarak bulunmuştur. Ortalama parsel sayısı

incelendiğinde birbirine yakın olmakla birlikte GlobalGAP uygulayan işletmelerin ortalaması 3,58 adet, geleneksel üretim yapan işletmelerin ortalaması ise 2,83 adet olarak belirlenmiştir. İşletmelerin sahip olduğu ortalama kiraz arazisi büyüklüğü; GlobalGAP uygulayan işletmelerde ortalama 14,55 dekar, geleneksel üretim yapan işletmelerde ise ortalama 14,43 dekar olarak belirlenmiştir (Çizelge 7.7). İşletmelerin arazi ortalamaları ile parsel sayılarının ortalamaları açısından yapılan istatistiksel analizde işletme grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çalışmanın yapıldığı alanda ağırlıklı olarak meyve ve özellikle kiraz üretimi yapılması, diğer tarımsal üretim bölgelerinden farklı olarak daha küçük ölçekli tarım yapıldığını göstermektedir.

Çizelge 7.6. İncelenen İşletmelerde Gruplara Göre İşletme Büyüklükleri

Alan (da)	GlobalGAP (96)		Geleneksel (81)		Genel (177)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-10	27	28,13	25	30,86	52	29,38
11-20	31	32,29	31	38,27	62	35,03
21-40	27	28,13	21	25,93	48	27,12
41 ve üzeri	11	11,46	4	4,94	15	8,47
Toplam	96	100,00	81	100,00	177	100

Çizelge 7.7. İncelenen İşletmelerde Gruplara Göre İşletme Arazisi, Kiraz Arazisi ve Parsel Sayısı

Arazi Dağılımı	GlobalGAP (96)	Geleneksel (81)	Genel (177)
Ortalama İşletme Arazisi (da)*	20,46	16,25	18,52
İşletme Arazisi Parsel Sayısı (adet)*	3,58	2,83	3,24
Ortalama Parsel Alanı (da)	5,65	5,75	5,69
Ortalama Kiraz Arazisi (da)*	14,55	14,43	14,50
Kiraz Arazisi Parsel Alanı (adet)*	2,55	2,58	2,56
Kiraz Arazisi Ortalama Parsel Alanı (da)	5,65	5,31	5,49

*Mann-Whitney U testine göre $\alpha = 0,01$ için anlamlı değildir.

Çalışma kapsamında işletmelerin arazi mülkiyet durumu incelendiğinde; genel olarak her iki grupta da yaklaşık %93'ü mülk arazide tarım yapmaktadır. Kira arazisi yok denilecek kadar az olmakla birlikte her iki grupta da yaklaşık %5 oranında ortak arazide tarım yapmakta, genel ortalamaya bakıldığında yine yaklaşık ortalama 2 dekarlık bir alanın ortakçılıkla tutulan arazi olduğu görülmektedir (Çizelge 7.8).

Çizelge 7.8. İncelenen İşletmelerde Arazi Tasarruf Şekli ve Oransal Dağılımı

Arazi Tasarruf Şekli	GlobalGAP (96)		Geleneksel (81)		Genel (177)	
	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%
Mülk*	17,16	93,28	13,93	93,72	15,68	93,48
Kira*	1,02	2,13	0,37	0,59	0,72	1,43
Ortak*	2,28	4,59	1,95	5,68	2,11	5,09
Toplam	20,46	100,00	16,25	100,00	18,52	100,00

*Mann-Whitney U testine göre $\alpha = 0,01$ için anlamlı değildir.

İncelenen işletmelerde üretim desenine bakıldığında, işletmelerin genelinde kiraz alanlarının önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Çizelge 7.9'dan da anlaşılacağı üzere ürün çeşitliliğinin çok fazla olmadığı saptanmıştır. Genel olarak bakıldığında incelenen işletmelerde ürün deseninin %78'ini kiraz oluşturmaktadır. Oranı düşük olmakla birlikte; bunu şeftali üretimi izlemektedir. Gruplar bazında bakıldığında GlobalGAP uygulayan işletmeler %71'lik payla ve ortalama 14,55 dekar alanda, geleneksel işletmelerin ise %88'lik payla ortalama yine yaklaşık 14,50 dekar alanda kiraz üretimi yaptığı saptanmıştır.

Çizelge 7.9. İncelenen İşletmelerde Üretim Deseni

Ürünler	GlobalGAP (96)		Geleneksel (81)		Genel (177)	
	Alan (da)	%	Alan (da)	%	Alan (da)	%
Kiraz	14,55	71,10	14,43	88,83	14,50	78,21
Şeftali	4,19	20,48	1,23	7,60	2,84	15,31
Erik	0,32	1,55	-	-	0,17	0,93
Bağ	0,21	1,02	0,37	2,28	0,28	1,52
Zeytin	1,20	5,85	0,21	1,29	0,75	4,02
Toplam	20,46	100,00	16,25	100,00	18,53	100,00

Bunun yanında, incelenen işletmelerde, kiraz üretiminde üreticilerin yaygın olarak kullandığı çeşitlere bakıldığında her iki grupta da üreticilerin hemen hemen tamamının *Salihli*, *E. Burlat* ve *Napolyon* olmak üzere üç çeşide yer verdikleri

saptanmıştır. Bunun yanında tozlayıcı çeşit olması nedeni ile az miktarda *Sapıkısa* ve *Majeste* çeşitleri de üretilmektedir.

7.2.2 İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu

İncelenen işletmelerde aile işgücü potansiyeli her iki grupta da birbirine yakın olarak belirlenmiştir. Genel olarak bakılacak olursa; işgücü potansiyelinin yaklaşık %30 oranında kullanılmadığı dikkat çekmektedir. İncelenen işletmelerde nüfusun yaş ortalamaları, genç nüfusun dağılımı ve özellikle çalışmayacak durumda olan yaşlı nüfusunun da aile işgücü potansiyeli içinde yer alıyor olması da kullanılmayan işgücünün oluşmasında ve bu oranın yüksek çıkmasında oldukça etkili olmaktadır.

Aile işgücünün dağılımına bakıldığında; her iki grupta da aile işgücünün neredeyse tamamı işletme içinde kullanılmaktadır. Genel olarak işletme dışında kullanılan aile işgücü oranı %9,37 olarak hesaplanmıştır.

Kiraz üretiminde kullanılan işgücü içerisinde aile işgücünün payı incelendiğinde; her iki grupta işgücünün yaklaşık %79'unu aile işgücü karşılamaktadır (Çizelge 7.10). Her iki grupta da üreticilerin kiraz üretiminde işgücü kullanımında komşu ve arkadaşları arasında dayanışma yoluyla üretim yapmaları ve karşılıklı olarak gerek hasat zamanında gerekse diğer işlerde karşılıklı işgücü takasında bulunmaları etkili olmaktadır.

Çizelge 7.10. İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu

İşgücü Mevcudu	GlobalGAP (96)		Geleneksel (81)		Genel (177)	
	EİG	%	EİG	%	EİG	%
Aile İşgücü Potansiyeli	842,19		894,44		868,32	
Aile İşgücü Kullanımı	609,65	100,00	663,42	100,00	636,54	100,00
İşletme	560,53	91,94	593,30	89,43	576,91	90,63
İşletme Dışı	49,13	8,06	70,12	10,57	59,62	9,37
Kullanılmayan Aile İşgücü	232,54		231,02		231,78	
Kiraz Üretim Dalında İşgücü Kullanımı	247,88	100,00	266,51	100,00	257,20	100,00
Aile İşgücü	196,79	79,39	211,87	79,50	204,33	79,45
Geçici İşgücü	51,09	20,61	54,64	20,50	52,87	20,55
Kiraz Üretiminde Aile İşgücünün Kullanım Oranı	32,28		31,94		32,11	

7.3 Üreticilerin Kiraz Üretimi Konusunda Karar Alma Davranışları

Her üretim ve meslek kolunda olduğu gibi tarımsal üretimde de üretim teknikleri, yenilikler ve karşılaşılan sorunlar ile ilgili olarak yararlanılan kaynağın güvenilirliği ve üreticiler için ulaşılabilir olması oldukça önemlidir. Üreticilerin kiraz üretiminde etkili ve önemli bulunduğu konular ile bunların öncelikleri, karşılaştıkları sorunlar ve bilgi talepleri gibi üretici görüşleri de bu bölümde ele alınmıştır.

7.3.1 Üreticinin Kiraz Üretimi Konusunda Başvurduğu Bilgi Kaynakları

İncelenen işletmelerde kiraz üretimi konusunda üreticilerin başvurduğu bilgi kaynaklarının hangisinin daha etkin olduğunun değerlendirilmesinde beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğe göre en önemliden (1) önemsiz (5) tanımlama yapılmıştır. Bunun yanında üreticilerin yararlandığı kaynakların oranları da % olarak verilmiştir. Çizelge 7.11 incelendiğinde her iki gruptaki üreticilerin yaş ortalamaları ve kiraz üretimindeki deneyimleri de gözönüne alındığında GlobalGAP uygulayan üreticiler için kendi deneyimleri en etkili bilgi kaynağı olarak bulunurken (%65,63), geleneksel üreticiler için ilaç bayi önerileri en etkili bilgi kaynağı olarak bulunmuştur (%35,80). Bunu sırasıyla kooperatif (%57,29 ve %29,63) ve arkadaş-komşu önerileri izlemektedir (%50,00 ve %23,46). Burada dikkati çeken konu iki gruptaki üreticilerin de kiraz üretimi konusunda ilaç bayilerinin öneri ve yönlendirmelerinin İlçe ve İl Tarım Müdürlükleri'ne göre daha önemli olduğu ve üreticiler tarafından daha fazla yararlanıldığıdır. GlobalGAP uygulayan üretici grubunda il/ilçe Tarım Müdürlüklerini bilgi kaynağı olarak görenlerin oranı %3,13 iken geleneksel üretim yapan üreticilerde ise bu oran %3,70'tir.

Çizelge 7.11. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kiraz Üretimi Konusunda Yararlandığı Kaynaklar ve Oransal Dağılımları

Bilgi Kaynağı	GlobalGAP		Geleneksel		Genel	
	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)
Kendi Deneyimi	1,67	65,63	2,17	34,57	1,90	51,41
Bağyurdu YMSPK	1,71	57,29	2,31	29,63	1,98	44,63
Arkadaş-Komşu	1,93	50,00	2,33	23,46	2,11	38,42
İlaç Bayii	2,02	46,88	2,09	35,80	2,05	41,81
Tarım Danışmanı	3,44	10,42	3,41	1,23	3,42	6,21
Denetleyici	4,19	5,21	4,63	3,70	4,39	2,82
Dışsatımcı Firma	4,34	3,13	4,96	2,47	4,63	2,82
İl/İlçe Tarım Müdürlüğü	4,39	3,13	4,74	3,70	4,55	1,69

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.3.2 Üreticinin Kiraz Üretimine Yönelme Nedenleri

Türkiye’de tarımsal üretim çoğu bölgelerde ve özellikle birçok üretim dalında halen babadan oğula bir faaliyet olarak yürütülmekte ve dolayısı ile geleneksel üretim teknikleri yaygınlığını korumaktadır. Bunun sonucunda da üreticilerin yenilikleri, yeni teknikleri ve gelişmeleri kabullenmesi ve uygulamaya aktarması uzun zaman almaktadır. Bunun yanında incelenen işletmelere bakıldığında GlobalGAP uygulayan üreticilerin kiraz üretimini tercih etmelerindeki en önemli unsur kirazın yöre koşullarına uygun olması olarak belirlenmiştir. Geleneksel üretim yapan üreticiler ise karlı olmasının en büyük neden olduğunu belirtmişlerdir. Bunu gelişen bir sektör olması ve yöredeki yaygınlığı izlemektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere yörede kiraz üretimi yöre koşulları, ürünün ekonomik değeri ve gelişen bir sektör olması göz önüne alınarak bilinçli şekilde yapılmaktadır. Kiraz üretimine yönelme nedenlerinin oransal dağılımına bakılacak olursa; GlobalGAP uygulayan üreticiler için en önemli unsur yöre koşullarına uygunluğu (%73,95) iken, geleneksel üretim yapanlar için en önemli unsur olarak karlı olması (%67,90) gösterilmiştir (Çizelge 7.12).

Çizelge 7.12. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kiraz Üretimine Yönelme Nedenleri ve Oransal Dağılımları

Kiraz Üretimine Yönelme Nedeni	GlobalGAP		Geleneksel		Genel	
	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)
Yöre Koşullarına Uygunluğu	1,51	73,95	1,72	59,26	1,60	67,23
Karlı Olması	1,53	70,83	1,46	67,90	1,50	69,49
Gelişen Bir Sektör Olması	2,30	36,46	2,43	32,10	2,36	34,46
Yörede Yapanların Var Olması	2,32	30,21	2,59	19,75	2,45	25,42
Kolaylıkla Yapılabilirliği	2,46	21,88	2,52	17,28	2,49	19,77
Aileden Kalma Olması	3,56	21,88	3,85	12,35	3,69	17,51
Diğer	4,92	2,08	4,95	1,23	4,93	1,69

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.3.3 Üreticinin Kiraz Üretimi ile İlgili Bilgi Talepleri

İncelenen işletmelerde üreticilerin kiraz üretimi konusunda yararlandığı kaynaklar ve katıldıkları eğitimlerin yanı sıra her iki grupta da özellikle ilaçlama teknikleri ve ilaç seçimi ile gübreleme konularında bilgi taleplerinin olduğu, bunun yanında bakım konularında da bilgi taleplerinin olduğu belirlenmiştir (Çizelge 7.13). Her iki gruptaki üreticilerin de yeni bilgi ve gelişmeleri izlemeye hevesli olduğu, doğru yönlendirme ve çiftçi eğitim çalışmaları ile bilinçli ve kontrollü üretimin daha da yaygınlaşacağı söylenebilir.

Çizelge 7.13. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kiraz Üretimi ile İlgili Bilgi Talepleri

Konular	GlobalGAP \bar{x}	Geleneksel \bar{x}	Genel \bar{x}
İlaçlama	1,71	1,43	1,58
Gübreleme	2,38	3,06	2,69
Bakım	2,46	3,23	2,81
BGD* Kullanımı	2,51	2,74	2,62
Sertifikalı Üretim	2,63	4,51	3,49
Toprak İşleme	3,40	4,02	3,68
Kayıt Tutma	3,75	4,67	4,17
Diğer	4,92	5,00	4,95

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

*: Bitki Gelişim Düzenleyici

7.3.4 Üreticilerin Kiraz Üretimi ile İlgili Gelişmelerden Haberdar Olma Durumları

Tarımsal üretimde ilgili üretim dalı ile ilgili yazılı ve görsel basını izlemek, eğitim ve deneyimlerden mümkün olduğunca yararlanmak, gerek yeniliklerin ve gelişmelerin izlenebilmesi, gerekse tekniğine uygun üretim yapılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle incelenen işletmelerde üreticilere gazete okuma sıklığı sorulduğunda GlobalGAP uygulayan üreticilerin %76'sının, geleneksel üreticilerin ise %59'unun her gün düzenli gazete okuduğu belirlenmiştir. Buna rağmen İl/İlçe Tarım Müdürlüklerini ziyaret nedenleri sorulduğunda GlobalGAP uygulayan üreticilerin %93'ü, geleneksel üreticilerin %97'si sadece resmi işlemler için gittiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 7.14 incelendiğinde GlobalGAP uygulayan üreticilerin tamamının kirazla ilgili bir eğitime katıldıkları belirlenmiştir. Geleneksel üretim yapanlarda ise bu oran %56'dır. Entegre Mücadele (EM) ve Entegre Ürün Yönetimi (EÜY) hakkında bilgi sahibi olanların oranı GlobalGAP uygulayan üreticilerde %37,50, geleneksel üreticilerinde %22,22'dir. Her iki grupta da üreticilerin neredeyse tamamı (%97 ve %91) televizyonda tarımla ilgili programları izlemektedirler. Her iki grupta da yaklaşık %39'unun bilgisayarı olmasına rağmen, kullanmasını bilenlerin oranı GlobalGAP uygulayan üreticilerde %30, geleneksel üretici grubunda %26'dır. Hasdemir, (2011) tarafından yapılan çalışmada üreticilerin tarımsal amaçlı katıldıkları her kursun, üreticilerin İTU yapma olasılığını 2,91 kat artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Devletin İTU uygulamalarına verdiği destekten haberdar olan üreticilerin oranı GlobalGAP uygulayan üreticilerde %37, geleneksel grubunda %53 olarak belirlenmiştir. Her iki gruptaki üreticiler de devletin verdiği İTU desteğinden faydalanmadıklarını ve prim almadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 7.14. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kiraz Üretimi ile İlgili Gelişmelerden Haberdar Olma Durumları

	GlobalGAP				Geleneksel				Genel			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kirazla ilgili eğitime katılma	96	100,00	-	-	45	55,56	36	44,44	141	79,66	36	20,34
EM ve EÜY hakkında Bilgi sahibi olmaları	36	37,50	60	62,50	18	22,22	63	77,78	54	30,51	123	69,49
TV’de tarımla ilgili programları İzleme	93	96,88	3	3,13	74	91,36	7	8,64	167	94,35	10	5,65
Bilgisayara sahip olma	38	39,58	58	60,42	32	39,51	49	60,49	70	39,55	107	60,45
Bilgisayar kullanıyor olması	29	30,21	67	69,79	21	25,93	60	74,07	50	28,25	127	71,75
Devletin İTU uygulamalarına desteği hakkında bilgisinin olması	36	37,50	60	62,50	43	53,09	38	46,91	79	44,63	98	55,37
İTU desteğinden faydalanma	-	-	96	100,00	-	-	81	100,00	-	-	177	100,00
Sertifikalı tarıma başlarken ÇKS’de sorun yaşama	-	-	96	100,00	-	-	81	100,00	-	-	177	100,00
İTU kapsamında prim kullanma	-	-	96	100,00	-	-	81	100,00	-	-	177	100,00

7.4 İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretimine İlişkin Teknik ve Ekonomik Bulgular

Bu bölümde, incelenen işletmelerde son üç yıla ait (2007-2009) kiraz verimleri, ortalama satış fiyatları ile kirazın ilk satış tarihi, son satış tarihi en yüksek ve en düşük satış fiyatları gibi bulgulara yer verilmiştir. Değerlendirmeler GlobalGAP uygulayan ve geleneksel üretim yapan işletmeler olmak üzere iki grupta ele alınmıştır.

7.4.1 Son Üç Yıla Ait Kiraz Verimi ve Ortalama Satış Fiyatları

İncelenen işletmelerin son üç yıllık kiraz verimlerine ve ortalama kiraz satış fiyatlarına bakıldığında; kiraz veriminde genel olarak her iki grupta da çok belirgin olmamakla birlikte yıldan yıla bir artışın olduğu belirlenmiştir. Son üç yılın üretici bazında satış fiyatlarına bakıldığında, genel olarak en yüksek fiyatın 2008 yılında olduğu görülmektedir (Çizelge 7.15).

Çizelge 7.15. İncelenen İşletmelerde Son Üç Yıla Ait Kiraz Verimi (kg/da) ve Ortalama Satış Fiyatları (TL)

Gruplar	2007		2008		2009	
	Verim	Fiyat	Verim	Fiyat	Verim	Fiyat
GlobalGAP	692,41	3,36	761,54	3,85	800,81	3,74
Geleneksel	720,74	3,16	758,81	3,57	768,52	3,62
Genel	706,57	3,26	760,17	3,71	784,66	3,68

İncelenen işletmelerde yetiştirilen ürünlerin hasat zamanı ilk kiraz satış tarihleri, en yüksek satış fiyatları ile son kiraz satış tarihleri ve en düşük kiraz satış fiyatı ile ilgili sonuçlara bakıldığında; her iki grupta da Mayıs ayı başlarında ilk ürünlerini sattıkları, son satış tarihinin de Haziran ayı başları olduğu belirlenmiştir. En yüksek kiraz satış fiyatı GlobalGAP uygulayan işletmelerde 8,86 TL iken geleneksel üretim yapan kiraz işletmelerinde 7,13 TL olarak bulunmuştur. En düşük kiraz satış fiyatına bakıldığında da GlobalGAP uygulayan işletmelerde 2,05 TL, geleneksel üretim yapan işletmelerde ise bu fiyat 1,86 TL olarak hesaplanmıştır (Çizelge 7.16).

Çizelge 7.16. İncelenen İşletmelerde Kiraz Satış Tarihleri ile En Yüksek ve En Düşük Satış Fiyatları

Gruplar	İlk Satış	Max. Fiyat	Son Satış	Min. Fiyat
GlobalGAP	2.5.2009	8,86	6.6.2009	2,05
Geleneksel	7.5.2009	7,13	12.6.2009	1,86
Genel	4.5.2009	7,99	9.6.2009	1,96

Görüşülen kiraz üreticilerinin fiyat yönünden beklentilerinin gerçekleşip gerçekleşmediği ile ilgili memnuniyet durumları sorulduğunda her iki grupta da çoğunluğunun memnun olduğu ve bekledikleri fiyatların gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. GlobalGAP uygulayan üreticilerin memnuniyet oranının (%61,50), geleneksel üretim yapan üreticilere göre daha düşük olmasının nedeni olarak, sertifikalı üretim yapan üreticilerin, ürünlerinin daha yüksek fiyattan satılma beklentisinden kaynaklandığı söylenebilir. Genel olarak bakıldığında da üreticilerin yaklaşık % 66'sı kiraz satışından memnun olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 7.17).

Çizelge 7.17. Üreticilerin Kiraz Satışında Beklediği Fiyatların Gerçekleşme Durumu (%)

	GlobalGAP	Geleneksel	Genel
Beklenen Fiyattı	61,50	70,40	65,95
Beklenen Fiyat Değildi	38,50	29,60	34,05
Toplam	100,00	100,00	100,00

Fiyat beklentisi gerçekleşmeyen üreticilere göre kiraz satış fiyatının düşük olmasının en önemli nedeni alıcıların organize şekilde hareket etmeleri, buna karşılık üreticilerin organize olamamaları ve fiyatı belirlemede etkin rol oynayamamaları gelmektedir. Burada dikkat çekici nokta görüşülen üreticilerin tamamının pazarlama kooperatifine ortak olmalarına rağmen, kooperatifin işlevsel olarak pazarlamada rol almamasıdır. Genel olarak bakıldığında diğer nedenler ise sertifikalı ve kaliteli ürün için herhangi bir fiyat farkının üreticilere yansıtılmaması ve pazarda yeterince denetimin yapılmaması görülmektedir (Çizelge 7.18).

Çizelge 7.18. Üreticilere Göre Kiraz Fiyatının Düşük Olmasının Nedenleri (%)

	GlobalGAP	Geleneksel	Genel
Alıcılar Organize Hareket Ediyor	72,73	72,41	72,57
Sertifikalı Ürün Farkı Gözetilmiyor	15,15	20,69	17,92
Denetimli Bir Pazar Bulunmuyor	12,12	6,90	9,51
Toplam	100,00	100,00	100,00

7.4.2 Kiraz Üretim Dalının Ekonomik Analizi

Bu bölümde, incelenen işletmelerde 2009 yılı itibarıyla kiraz üretim maliyetleri, masraf unsurları, sabit ve değişken masraflar, üretim masrafları ile brüt üretim değeri, brüt kar ve net kar gibi bulgulara yer verilmiştir. Değerlendirmeler GlobalGAP uygulayan ve geleneksel üretim yapan işletmeler olmak üzere iki grupta ele alınmış, bunun yanında her iki grupta da işletme büyüklük gruplarına göre de ele alınmıştır.

7.4.2.1 İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretim Dalının Gelir-Gider Durumu

İncelenen işletmelerde kiraz üretiminin ekonomik faaliyetlerinin başarısının değerlendirilmesi amacıyla elde edilen bulgular GlobalGAP uygulayan ve geleneksel üretim yapan işletmeler olmak üzere iki grup altında arazi büyüklüklerine göre de dört grup olarak ele alınmış ve sonuçlar Çizelge 7.19'da verilmiştir. GlobalGAP uygulayan işletmelerde brüt üretim değeri (BÜD) 2995,03 TL/da iken, geleneksel üretim yapan işletmelerde 2782,04 TL/da'dır. Buna göre GlobalGAP uygulayan işletmelerde brüt kar 956,67 TL/da, geleneksel üretim yapan işletmelerde ise 830,26 TL/da olarak belirlenmiştir. Toplam üretim masraflarının her iki grupta da birbirine oldukça yakın bulunmasına rağmen net kar açısından gruplar arasındaki farklılık, özellikle geleneksel üretim yapan işletmelerde brüt

üretim değerinin GlobalGAP uygulayan işletmelere göre düşük bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 7.19. İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretiminden Elde edilen Brüt Kar (TL/da)

	GlobalGAP					Geleneksel				
	1.grup	2.grup	3.grup	4.grup	Genel	1.grup	2.grup	3.grup	4.grup	Genel
Brüt Üretim Değeri (1)	2986,57	2934,62	3043,28	3015,94	2995,03	2818,64	2766,56	2762,43	2788,31	2782,04
Değişken Mas. Toplamı (2)	2110,52	2012,54	2013,75	2016,60	2038,36	1999,75	1937,02	1931,93	1938,29	1951,78
Sabit Mas. Toplamı	1190,25	1175,04	1178,12	1172,75	1179,04	1216,50	1194,23	1187,14	1179,29	1194,29
Üretim Mas. Toplamı	3300,77	3187,58	3191,87	3189,35	3217,40	3216,25	3131,25	3119,07	3117,58	3146,07
Brüt Kar (1-2)	876,05	922,08	1029,53	999,34	956,67	818,89	829,54	830,50	850,02	830,26

7.4.2.2 İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretim Maliyeti

İncelenen işletmelerde, kiraz üretim maliyeti 2009 yılı için hesaplanmış, Sonuçlar ve oransal dağılımları GlobalGAP uygulayan ve geleneksel üretim yapan işletmeler olmak üzere iki grup altında ve arazi büyüklüklerine göre de dört grup olarak ele alınmış ve Çizelge 7.20 ile Çizelge 7.21’de verilmiştir. İşgücü masraflarının toplamı GlobalGAP uygulayan işletmelerde 1098,50 TL/da, geleneksel üretim yapan işletmelerde ise 1049,28 TL/da olarak bulunmuştur. Masraf unsurlarından hasat için harcanan işgücü yaklaşık %50 oranla en yüksek paya sahiptir. Bunu boylama, kasalama ile taşımaya harcanan işgücü masrafları izlemektedir. İlaçlama için harcanan işgücü masraflarının oranı ise GlobalGAP uygulayan işletmelerde %1,75, geleneksel üretim yapan işletmelerde %1,67’dir. Su ve elektrik giderleri, materyal masrafları içerisinde en yüksek paya sahiptir. Bu oran her iki grupta da genel olarak yaklaşık %31’dir. İlaç masraflarına bakıldığında, GlobalGAP uygulayan işletmelerde toplam materyal masrafları içerisinde ilaçlama masrafının payı %15,78 iken, geleneksel üretim yapan işletmelerde %14,64 olarak bulunmuştur. İlaçlama masrafının GlobalGAP uygulayan işletmelerde daha yüksek olması, GlobalGAP sertifikasyonu için önerilen ilaçların kullanılması zorunluluğundan kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca GlobalGAP uygulayan işletmelerde sertifikasyon ücreti 6,87 TL/da olarak sabit masraflar içinde hesaplanmıştır. İncelenen işletmelerin kiraz üretimlerine ilişkin sabit masraflar ve net kar analiz sonuçları EK-5’te verilmiştir.

7.5 İncelenen İşletmelerde Kimyasal İlaç Kullanımına İlişkin Bulgular

Kiraz üretiminde, tüm tarımsal üretimde olduğu gibi, kaliteli ve sağlıklı ürün ve yüksek verim elde etme açısından hastalık ve zararlılarla mücadele oldukça önemlidir. Bilinçli ve zamanında bir mücadele yapılmadığında, diğer koşullar sağlanmış ve üretim teknikleri yerine getirilmiş olsa dahi büyük ölçüde ürün kaybı yaşanabilmekte, ürün kalitesi ve verimini olumsuz etkileyebilmekte, dolayısıyla üretim maliyetini artırabilmektedir. Bunların yanında, kalıntı problemleri iç ve dış pazarda olumsuzluklara yol açmaktadır. Özellikle dışsatımda önemli yere sahip kiraz üretiminde, bu türden olumsuzluklarla karşılaşmamak için mücadele teknikleri bilinçli ve zamanında uygulanmalıdır. Bu bölümde incelenen işletmelerde üreticilerin kimyasal ilaç kullanımı ile ilgili çeşitli konularda davranışları ve sorunları ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

7.5.1 Üreticinin Kimyasal İlaç Kullanımında Dikkat Ettiği Kritik Noktalar

İncelenen işletmelerde GlobalGAP uygulayan üreticilerin hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda duyarlı oldukları görülmüştür. Beşli likert tutum ölçeği yardımıyla kimyasal ilaç kullanımında çok önemli olan belli başlı kriterler sorulduğunda, tüm kriterlerin önemli görüldüğü belirlenmiştir. Bunun yanında dikkat edilen kritik noktaların üreticiler tarafında önemsenme oranlarına bakıldığında da, özellikle ruhsatlı ilaçların kullanılması %89,58 oranla birinci sırada yer almaktadır. Bunu uygun ilaçlama aletinin kullanımı (%81,25) ve ilaçlama ile hasat tarihi arasındaki bekleme süresine uymaları (%80,20) izlemektedir. Geleneksel üretim yapan üreticilerin ise özellikle ruhsatlı ilaçların önerilen ruhsatlı dozlarda kullanımı (%75,31), kalıntı problemi olmayan ilaçların seçimi (%58,02) ve ilaçlama ile hasat tarihi arasındaki bekleme süreleri (%43,21) konularında hassas oldukları gözlemlenmiştir. Diğer hususlar ise bu grupta nispeten daha önemsiz olarak değerlendirilmiştir (Çizelge 7.22).

Çizelge 7.22. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kimyasal İlaçların Kullanımında Dikkat Ettiği Kritik Noktalar ve Oransal Dağılımları

Kriterler	GlobalGAP		Geleneksel		Genel	
	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)
Ruhsatlı ilaçları kullanma	1,33	89,58	1,27	75,31	1,51	79,32
Kalıntı problemi olmayan ilaçları kullanma	1,39	81,25	1,63	3,70	1,50	70,06
Uygun ilaçlama aleti ile ilaçlama	1,45	80,20	3,68	58,02	2,47	45,76
İlaçlama ile hasat arasındaki bekleme süresine uyma	1,48	73,95	1,99	43,21	1,71	59,89
Ruhsatlı olduğu dozda kullanma	1,51	73,95	1,94	45,68	1,71	61,02
Doğal düşmanları koruyacak şekilde ilaçlama	1,83	68,75	4,17	18,52	2,90	36,16
Sabah erken ya da akşam saatlerinde ilaçlama	1,84	62,50	4,06	4,94	2,86	37,29

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.5.2 Üreticinin Kimyasal İlaç Kullanımında Karşılaştığı Sorunlar

Hastalık ve zararlılarla mücadelede özellikle kimyasal ilaç kullanımında, önerilen kimyasal ilaçlar ve dozları kullanıldığında, üretici açısından bir takım sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Özellikle kalıntı problemi nispeten daha az olan kimyasalların kullanılması gerekliliği, ruhsatlı ilaçların uygun dozda ve zamanında kullanılması konuları, dışsatımı ağırlıklı olan kiraz üretiminde daha da önem taşımaktadır.

Doğal düşmanların korunması, çevre ve insan sağlığı gibi faktörleri göz önüne alan GlobalGAP uygulayan üreticiler, ilaçların etki sürelerinin yetersiz olduğu, fiyatlarının yüksek olduğu ve kullanım bilgilerinin yetersiz veya anlaşılabilir olmadığını belirtmişlerdir. Bunun yanında geleneksel üretim yapan işletmelerde üreticiler ruhsatlı ilaçlar ve kirazın önemli bir dışsatım ürünü olmasından kaynaklanan kalıntı problemi olan ilaçlar dışında herhangi bir yaptırıma bağlı kalmadıklarından bu grup üreticiler en önemli sorunu fiyatların yüksek oluşu olarak belirtmişlerdir (Çizelge 7.23).

Çizelge 7.23. İncelenen İşletmelerde Kimyasal İlaç Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar ve Oransal Dağılımları

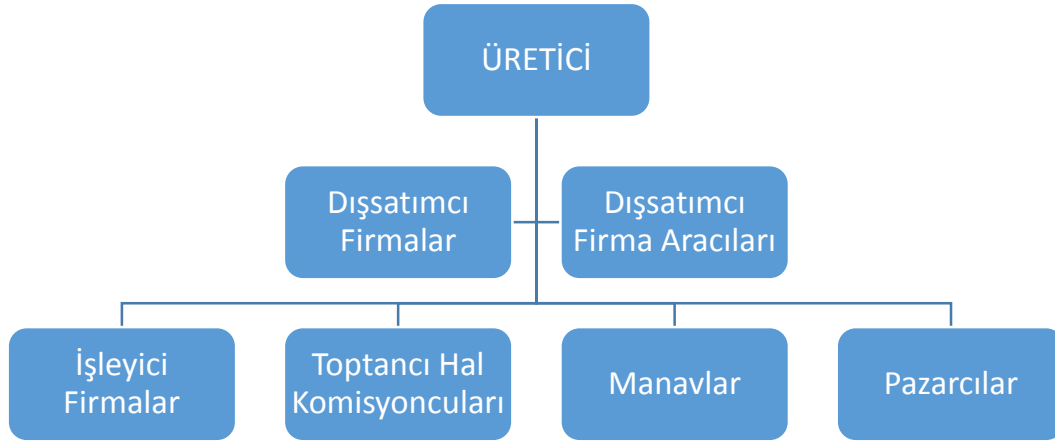
Sorunlar	GlobalGAP		Geleneksel		Genel	
	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)
Etki sürelerinin yetersizliği	2,17	57,29	3,05	1,23	2,57	31,64
Fiyatların yüksek oluşu	2,28	36,46	1,81	48,15	2,07	41,81
Kullanım bilgilerinin yetersizliği	3,25	20,83	3,81	6,17	3,51	14,12
Temin etmede problemlerin yaşanması	4,04	9,38	4,68	6,17	4,33	5,08
Diğer	4,67	7,29	5,00	-	4,82	3,95

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.6 İncelenen İşletmelerde Kiraz Pazarlama Yapısı

7.6.1 Üreticilerin Ürünü Pazarlama Şekilleri

Hasat zamanı geldiğinde Bağyurdu merkezinde bulunan ve alıcıların çoğunluğunun dışsatım firmalarının veya bunların aracı alıcılarının oluşturduğu kiraz pazarı aktif hale gelmektedir. İncelenen işletmelerde üreticiler günlük olarak hasat ettikleri kirazı ve diğer ürünlerini, kurulan pazarda dışsatımcı firma ve bunların aracılara sattıklarını belirtmekle birlikte, pazarda komisyoncular, manavlar ve pazarcılar da yöredeki mevsim ürünlerinden alım yapmaktadır (Şekil 7.1). Nitekim; Adanacioğlu (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Kemalpaşa yöresinde kiraz üreticilerinin %41,49'unun dışsatımcı firmalara ürünlerini sattığı, bu firmaların da özellikle İstanbul ve İzmir'den gelen veya aracıları yoluyla alım yerlerinden ürün alan firmalar olduğu belirlenmiştir. Bunu %26,81 ile tüccarların, %18,14 ile komisyoncuların ve %11,47 ile seyyar satıcıların izlediği belirlenmiştir. Doğrudan tüketiciye satış çok düşük düzeydedir.

Şekil 7.1. Bağyurdu’nda Kiraz Pazarlama Kanalının Yapısı

İncelenen işletmelerde her iki gruptaki üreticiler de günlük olarak hasat ettikleri ürünlerini kurulan bu pazarda sattıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 7.24). Buradan da görüleceği üzere üreticiler kooperatif ortağı olmasına rağmen hiçbiri kooperatif aracılığı ile ürünlerini pazarlamamaktadır. Bunun nedeni olarak kooperatif bünyesinde bir soğuk hava tesisinin bulunmaması, kooperatifin kiraz pazarında etkin bir rolünün bulunmaması ve etkin bir dış pazar yapısının henüz oluşmamış olması söylenebilir.

Çizelge 7.24. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Ürünü Pazarlama Şekilleri ve Oransal Dağılımları

Pazarlama Şekli	GlobalGAP		Geleneksel		Genel	
	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)	\bar{x}	(%)
Kendisi Pazarda Dışsatımcı ya da Komisyonculara	1,83	77,08	1,32	74,07	1,60	75,71
Kendi Bahçesinde Dışsatımcılara	4,03	16,67	4,04	14,81	4,03	15,82
Kendi Bahçesinde Komisyonculara	4,18	14,58	4,10	17,28	4,14	15,82
Kooperatif aracılığı ile	4,73	4,17	5,00	-	4,85	2,26
Diğer	4,97	1,04	5,00	-	4,98	0,56

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.6.2 Üreticilerin Ürünü Pazarlamada Karşılaştığı Sorunlar

İncelenen işletmelerde her iki gruptaki üreticiler, ürünü pazarlama aşamasında en önemli olduğunu düşündükleri pazarlama sorununu kiraz fiyatını belirleyememeleri ve bu konuda pazarlık şanslarının olmaması olarak belirtmişlerdir (Çizelge 7.25). Bağyurdu Yaş Meyve Sebze Kooperatifine ortak olmalarına rağmen, üreticilerin gerek ürün satışlarını kooperatif kanalı ile yapamamaları, gerekse ürünü kısa süreli de olsa depolama şanslarının bulunmaması, pazarlık güçlerini azaltmakta ve ürün fiyatını belirlemeyi olumsuz etkilemektedir. Özellikle bu yöredeki üreticiler için soğuk hava deposu ihtiyacı, acil çözüm bekleyen en önemli sorunlardan biri olarak görülmüştür. Bal ve Çerçinli, (2013) tarafından Isparta ili Uluborlu ilçesinde yapılan çalışmada da üreticilerin %90'ının kirazı taze olarak sattıkları ve dışsatımcılara bağımlı oldukları belirlenmiştir.

Çizelge 7.25. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Ürünü Pazarlamada Karşılaştığı Sorunlar

Pazarlama Sorunları	GlobalGAP \bar{x}	Geleneksel \bar{x}	Genel \bar{x}
Fiyatı Belirleyememesi	1,66	1,70	1,68
Soğuk Hava Deposunun Bulunmıyışı	2,02	1,93	1,98
Nakliye Masraflarının Yüksek Oluşu	4,43	4,27	4,36
Pazara Uzaklık Durumu	4,54	4,48	4,51
Satacak Yer Bulamaması	4,55	4,94	4,73
Diğer	4,96	5,00	4,98

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.6.3 2015 Yılında Araştırma Yöresinde Üreticilerin Kiraz Üretimi ile İlgili Görüşleri

Çalışmaya konu olan Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Kooperatifi ortağı kiraz üreticilerinin 2015 yılı üretim sezonunda kiraz üretimi ile ilgili bazı güncel bilgileri çalışmaya aktarabilmek amacıyla, bazı üreticilerle yüz yüze görüşülerek kiraz üretimleri ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Bu görüşmeden elde edilen bilgiler aşağıda kısaca özetlenmiştir;

Öncelikle çalışmanın yapıldığı 2010 üretim sezonundan bu yana yörede GlobalGAP uygulanmamaktadır. Bununla birlikte Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından uygulamaya alınan EKÜY (Entegre Kontrollü Ürün Yönetimi) Projesi kapsamında bazı üreticilerin bu projeye dahil olduğu, ancak gerek uygulama, gerekse, eğitim çalışmaları anlamında

herhangi bir etkileşimin bulunmadığı, isim bazında bazı üreticilerin projeye dahil olduğu belirtilmiştir. Görüşmenin yapıldığı dönemde özellikle kızarmanın tamamlanmaması nedeniyle, henüz ürünlerin tamamının hasat edilmemiş olmasına rağmen, üreticilerin ürünlerini 5 ile 18 TL/kg fiyata, ortalama 12 TL/kg olmak üzere dışsatımcılara ve bunların komisyoncularına sattıkları belirlenmiştir. 2015 üretim sezonunda kirazda, yalancı dölllenme, dal kanseri, yaprak büken, kara ballık gibi birkaçı dışında hastalık ve zararlılarla karşılaşmadığı, bu nedenle de ortalama 2-3 ilaçlama ile üretim sezonunu kapatacakları belirlenmiştir.

Görüşülen üreticilere 2015 yılında kiraz üretimi ile ilgili bazı üretim masraf unsurları sorulduğunda; gübre masrafının ortalama 250 TL/da, ilaçlama masrafının 100 TL/da, sulama masrafının ortalama 280 TL/da, akaryakıt masrafının ise 150 TL/da olduğu, ilaçlama, sürüm, çapalama, sulama gibi işçilik masraflarının da 300 TL/da olduğu belirlenmiştir. Görüşülen üreticilerin kiraz satış fiyatlarından memnun oldukları, hasat ettikleri ürünleri günlük olarak Bağyurdu'nda kurulan pazarda kendileri dışsatımcı firmalara ve onların komisyoncularına sattıkları belirlenmiştir. Pazarlama aşamasında çalışmanın yapıldığı 2009 sezonunda olduğu gibi 2015 sezonunda da en büyük sıkıntı alıcıların organize olmaları ve üreticilerin bunların karşısında pazarlık şanslarının bulunmamasıdır. 2015 sezonunda da alım yapmak için gelen dışsatımcı ve temsilci firmaların çoğunluğu başka bölgelerde faaliyet gösteren firmalardır.

7.7 GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Sertifikalı Üretime İlişkin Görüşleri

Sağlıklı, kaliteli ve kalıntı problemi olmayan ürünleri tüketmek, tercih ve talep etmek tüketiciler açısından bakıldığında oldukça önem taşımakta ve gün geçtikçe önemi artan bir konu durumuna gelmektedir. Üreticiler için ise çoğu zaman bu konu ticari kaygıları ya da ticari beklentileri beraberinde getirmektedir. Bu bölümde incelenen GlobalGAP uygulayan işletmelerde üreticilerin sertifikalı üretim ile ilgili düşünceleri, karşılaştıkları sorunlar ve başvurdukları bilgi kaynakları gibi konular ele alınmıştır.

7.7.1 GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Sertifikalı Üretime Yönelme Nedenleri

İncelenen işletmelere bakıldığında kiraz üreticileri sertifikalı üretime yönelmede tüm tercih nedenlerini önemli bulmalarına rağmen, GlobalGAP üretim tekniğini tercih ederken özellikle sağlıklı ve güvenilir ürün yetiştirebilmenin önemini vurgulamaları oldukça önemli bir sonuçtur (Çizelge 7.26). Özellikle dışarıya yönelik üretim yapmaları, bu konudaki hassasiyetlerinde etkili olmaktadır.

Çizelge 7.26. GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Sertifikalı Üretime Yönelme Öncelikleri

Tercih Nedenleri	GlobalGAP (96) \bar{x}
Sağlıklı ve Güvenilir Ürün Olması	1,69
Doğal Ürünlere Olan Talebin Yüksekliği	1,82
Sertifikalı Üretim Olması	2,05
Ürünün Daha Kolay Pazarlanıyor Olması	2,70
Ürünün Fiyatının Geleneksele Göre Yüksek Olması	3,42

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.7.2 GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Üretim Teknikleri Konusunda Bilgi Kaynakları

İncelenen işletmelerde üreticiler GlobalGAP tekniklerini öğrenme konusunda öncelikle ilaç bayilerini en önemli bilgi kaynağı olarak görmektedirler. Bunu sırasıyla sertifikasyon ve kontrol firması ve tarım danışmanları izlemektedir (Çizelge 7.27). Bu konuda İl ve İlçe Tarım Müdürlüklerinin ve dışarıya firmalarının henüz önemli bir bilgi kaynağı olarak görülmemesi dikkat çekicidir.

Çizelge 7.27. GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Üretim Teknikleri Konusunda Bilgi Kaynakları

Bilgi Kaynakları	GlobalGAP (96) \bar{x}
İlaç Bayii veya İlaç Firmaları	2,20
Sertifikasyon Firması	2,57
Tarım Danışmanları	2,98
Sözleşme Yapılan Firma	3,70
Dışarıya Firma	4,23
İl/İlçe Tarım Müdürlüğü	4,29

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.7.3 GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Uyguladıklarında Kiraz Üretimi ile İlgili Durum Tespitleri

İncelenen işletmelerde üreticilere GlobalGAP uyguladıklarında bazı üretim verilerinin durumu ile ilgili görüşleri sorulduğunda tüm veriler için herhangi bir değişikliğin olmadığını vurgulamışlardır (Çizelge 7.28). Bunun yanında üreticiler özellikle ilaçlama masrafı ve ilaçlama sayılarında %36 ve %28'lik oranda artış olduğunu belirtmişlerdir. Bunun da uygun ilaç seçimi ve doğru ilaçlama tekniklerinin uygulanma zorunluluğundan kaynaklandığı düşünülebilir.

Çizelge 7.28. GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Uyguladıklarında Kiraz Üretimi ile İlgili Durum Tespitleri (%)

	Ürün Miktarı	İlaçlama Masrafı	Ürün Satış Fiyatı	İlaçlama Sayısı	Bakım Masrafları
Sabit	79,17	50,00	81,25	48,96	60,42
Azaldı	2,08	13,54	3,12	22,91	16,67
Arttı	18,75	36,46	15,63	28,13	22,91

7.7.4 GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Uygulamada Karşılaştığı Sorunlar

İncelenen işletmelerde üreticilerin %77'sinin GlobalGAP uygulamaya devam etmek istedikleri belirlenmiştir. Kooperatif öncülüğünde olursa veya sertifikalı ürüne herhangi bir fiyat farkı olursa devam edeceğini belirten üreticiler oldukça azınlıktadır.

Büyük çoğunluğu devam etmek istemekle birlikte üreticiler GlobalGAP uygulamalarında bir takım sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Çizelge 7.29 incelendiğinde en önemli sorunlar sırasıyla; ürünün depolama sıkıntısının bulunması (1,76), dolayısı ile ürün fiyatının sertifikalı ürüne uygun şekilde pazarlığa tabi olamamasıdır (1,95). Üçüncü sırada karşılaşılan en önemli sorun GlobalGAP ürünlerine herhangi bir prim uygulamasının olmamasıdır (2,20). Bunun yanında hastalıklarla mücadelede ilaç seçiminden kaynaklanan üretim güçlükleri, verim ve kalite kayıplarının ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Özkaçar ve Ören, (2011) tarafından Antalya'da yapılan çalışmada da üreticilerin GlobalGAP uygulamaları hakkında yeterli bilgilerinin olmaması, uygulama maliyetleri, işletmelerin sisteme entegrasyonu ve yasal düzenlemeler gibi nedenlerle uygulamadan uzak durdukları ya da zamanla sistemi terk ettikleri belirlenmiştir.

Çizelge 7.29. GlobalGAP Uygulayan Üreticilerin GlobalGAP Uygulamada Karşılaştığı Sorunlar ve Oranları

Sorunlar	GlobalGAP (96)	
	\bar{x}	%
Ürün Depolama Sıkıntısı	1,76	73,96
Ürün Fiyatının Değişmemesi	1,95	63,54
Ürüne Prim Verilmemesi	2,20	53,13
Hastalıklarla Mücadele Zorluğu	2,93	16,67
Ürünün Tercih Edilmemesi	2,95	35,42
Zararlılarla Mücadele Zorluğu	3,03	16,67
Yabancı Otlarla Mücadele Zorluğu	3,46	15,63
Ekonomik Olmaması	4,04	16,67
Hijyen Tedbirlerine Özel Materyal Kullanımı Zorluğu	4,11	13,54
Ürün Veriminin Düşmesi	4,18	10,42
Kendisinin Uygulayamaması	4,22	11,46
Pratik Olmaması	4,23	17,71
Mücadele Masrafının Artması	4,32	11,46
İlaçlamayı Kendi Bildiği Gibi Yapmak İstemesi	4,39	8,33

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

7.7.5 Geleneksel Kiraz Üreticilerinin GlobalGAP Majör Uygunluk Kriterleri Konusunda Davranış ve Yeterlilikleri

Bilindiği üzere, sertifikalı üretim, tarımsal faaliyetin başlangıcından tüketim aşamasına kadar olan süreçte yapılan kontroller sonucunda ürünün çeşitli kriterler açısından sertifikanın konusu kapsamında uygunluğunun belgelendirilmesidir.

GlobalGAP, Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Önleme Analizi (HACCP), Zararlılarla Entegre Mücadele (IPM: Integrated Pest Management) ve Entegre Ürün Yönetimi (ICM: Integrated Crop Management) ilkelerini baz alarak, çiftçilikle ilgili yöntem ve teknolojilerin sürekli gelişmesini desteklemektedir. GlobalGAP sertifikası alan bir ürünün:

- İnsan sağlığına zararlı kimyasal, mikrobiyolojik, fiziksel kalıntılar içermediği,
- Çevreyi kirletmeden ve doğal dengeye zarar vermeden üretildiği,
- Üretim sırasında üretimle ilgili insanların veya diğer canlıların refahının olumsuz olarak etkilenmediği,
- Üretimi sırasında tüketicinin bulunduğu ülkenin tarımsal mevzuatı ve ürünün yetiştirildiği ülkenin tarımsal mevzuatına uygun işlemler yapıldığının belgelenmesi gerekmektedir.

GlobalGAP belgelendirmesi için kontrol noktaları ve uygunluk kriterleri 3 tip kontrol noktasından oluşur (GlobalGAP, 2013). Bunlar;

- **Majör Zorunluluk:** Geçerli olan tüm majör sorumluluk ve KYS (Kalite Yönetim Sistemi) kontrol noktalarına %100 uygunluk zorunludur.
- **Minör Zorunluluk:** Geçerli olan tüm minör zorunluluk kontrol noktalarına %95 uygunluk zorunludur.
- **Tavsiyeler:** Herhangi bir minimum uygunluk yüzdesi yoktur.

İncelenen işletmelerde GlobalGAP sertifikalı üretim yapan üreticiler Majör Zorunluluk gerektiren kontrol noktası kriterlerinin tamamında bu uygunluklarını belgelendirmişlerdir. Çalışmada; gıda güvenliği, çevre ve doğal dengenin korunması, çalışanların refahı, ülke ve AB mevzuatlarına uyumluluk vb. konularında üreticilerin davranışları ve sertifikalı olmasa bile uygunluklarının belirlenmesi amacıyla geleneksel kiraz üretimi yapan üreticilere GlobalGAP majör zorunluluk gerektiren kontrol noktası kriterlerinden önemli görülenlerden bazıları sorulmuş ve durumları ortaya konulmuştur.

Çizelge 7.30 incelendiğinde özellikle bazı kriterler açısından hepsi olmasa da geleneksel kiraz üreticilerinin bir kısmının da gıda güvenliği, insan ve çevre sağlığı açısından önemli görülen bazı kriterlere duyarlı oldukları görülmektedir. Bunlardan birkaçına değinilecek olursa; inorganik/organik gübrelerle yeni mahsul ürünlerinin ayrı depolandığını belirten üreticilerin oranı %63'tür. Kiraz üretiminde üreticilerin hiçbiri foseptik çamuru kullanmamaktadır. Bitki koruma ürünlerinin amaca uygun kullanımı (%66,70), hedef ürünler için ruhsatlı ürünlerin kullanımı (%92,60), AB'de yasaklanmış kimyasalların kullanılmaması (%79), ilaçlama ile hasat süresi aralığının dikkate alınması (%93,80) gibi konularda üreticilerin duyarlı oldukları görülmektedir. Yine aynı şekilde hasat sırasında kullanılan taşıma ekipmanlarının temiz ve bakımlı muhafaza edilmesi (%72,80) konusunda da dikkatli oldukları belirlenmiştir.

Elbette ki GlobalGAP sertifikalı ürün için bu oranlar yeterli olmamakla birlikte özellikle dışarıya yönelik üretim yapan yöre üreticilerinin tüketici talepleri doğrultusunda gıda güvenliği, insan ve çevre sağlığı konularında duyarlı ve bilinçli üretim gerçekleştirme çabasında oldukları söylenebilir.

Çizelge 7.30. Üreticilerin Majör Kontrol Noktası Kriterlerine Uygunluk Durumları (%)

Majör Zorunluluk Gerektiren Kontrol Noktası Kriterleri	GlobalGAP		Geleneksel	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
GlobalGAP tescilli ürünler izlenebiliyor mu ve yetiştirilmiş oldukları çiftliklerden (ve tescilli diğer bölgeler) üzerinden takip ediliyor mu?	100,00	-		100,00 GD
Üretici veya üretici grubu GlobalGAP standardı gereğince yılda bir kez dahili değerlendirme veya üretici grubu dahili denetimini yapma sorumluluğunu üstleniyor mu?	100,00	-		100,00 GD
Dahili değerlendirme veya dahili üretici grubu değerlendirmeleri sırasında tespit edilen uygunsuzluklar sonucunda etkin düzeltici işlemler yapılıyor mu?	100,00	-		100,00 GD
Gıda güvenliği, operatör sağlığı, duruma göre çevre ve hayvan sağlığı ile ilgili olarak yeni tarımsal sahalar için veya risklerin değiştiği mevcut sahalar için bahse konu sahanın üretime uygunluğunu gösteren bir risk değerlendirmesi bulunuyor mu?	100,00	-		100,00
Yeniden kullanım amacıyla substratları sterilize etmek için kimyasalların kullanılması durumunda; sterilizasyon yeri, tarihi, kimyasalın türü, sterilizasyon yöntemi, uygulayıcının adı ve dikim öncesi süreler kaydediliyor mu?	100,00	-		100,00
İnorganik ve organik gübreler yeni mahsul/çay/kahve çekirdeklerinden ayrı olarak depolanıyor mu?	100,00	-	63,00	37,00
Çiftlikte lağım çamurunun kullanımı yasaklanmış mı?	100,00	-	100,00	
Sulama / sulu gübreleme maksadıyla işlenmemiş lağım suyunun kullanılması yasaklanmış mı?	100,00	-	100,00	
Bitki koruma maddesi, ürün etiketinde belirtilmiş olan amaca uygun olarak kullanılıyor mu?	100,00	-	66,70	33,30
Üreticiler, uygulamanın yapıldığı ülkede resmi tescil programı bulunan hedef ürünler için sadece tescilli bitki koruma maddelerini mi kullanıyor? Çiçek ve Süs bitkileri sertifikasyonunda (insan ve/veya hayvan beslenmesine yönelik olmadığı durumlarda), bu madde uygunluk sağlar, ANCAK FO 6.1.1 maddesine uyum şarttır	100,00	-	92,60	7,40
Avrupa Birliğinde yasaklanmış olan kimyasalların Avrupa Birliği Ülkelerinde satılması planlanan ürünler üzerinde kullanılmalarını önleyen bir süreç bulunuyor mu?	100,00	-	79,00	21,00
Bitki koruma maddelerine ait seçimin danışmanlar tarafından yapılacağı durumlarda; uzman danışmanlara başvuruluyor mu?	100,00	-	60,50	39,50
Bitki koruma maddelerine ait seçim kararının üretici vereceği durumlarda; üreticinin bu konuda bilgi sahibi olduğuna dair belgeler bulunuyor mu?	100,00	-		100,00
Tüm bitki koruma maddesi uygulamalarına ait kayıtlar maddenin adı ve/veya cinsini içerecek şekilde tutuluyor mu?	100,00	-	18,50	81,50
Tüm bitki koruma maddesi uygulamalarına ait kayıtlar uygulama yerini (mekki) içerecek şekilde tutuluyor mu?	100,00	-	6,20	93,80
Tüm bitki koruma maddesi uygulamalarına ait kayıtlar uygulama tarihini içerecek şekilde tutuluyor mu?	100,00	-	7,40	92,60
Tüm bitki koruma maddesi uygulamalarına ait kayıtlar maddenin markasını içerecek şekilde tutuluyor mu?	100,00	-	7,40	92,60
Tüm bitki koruma maddesi uygulamaları hasat öncesi uygulama aralığı da dikkate alınarak kayıt altına alınmış mı?	100,00	-	58,00	42,00
Tescil edilmiş olan hasat öncesi sürelere riayet ediliyor mu?	100,00	-	93,80	6,20
Üretici veya üreticinin müşterisi, üretimin gerçekleştirildiği mevkide mahsul/ürüne uygulanan bitki koruma maddelerini kapsayan yıllık bir kalıntı testi uyguluyor mu veya üçüncü tarafların sahip olduğu bitki koruma maddeleri kalıntı izleme sistemlerine katıldığına dair kanıtlar gösterebiliyor mu?	100,00	-	35,80	64,20
Üretici (veya üreticinin müşterisi) ürünü pazarlamayı düşündüğü pazar ve bu pazarın Maksimum Kalıntı Seviyesi (MRL) ile ilgili bilgiler sunabiliyor mu?	100,00	-	18,50	81,50
Üreticinin mahsulünü pazarlamayı düşündüğü pazarın MRL'lerine uygunluğunu sağlamak amacıyla gerekli tedbirler alınıyor mu?	100,00	-	25,90	74,10

Üretim gerçekleştirildiği ülkeye veya ürünün pazarlanması düşünülen ülkelere ait bir MRL'nin aşılması durumunda başvurulacak bir eylem planı bulunuyor mu?	100,00	-	1,20	98,80
Bitki koruma maddeleri ulusal talimatlara uygun olarak depolanıyor mu?	100,00	-	23,50	76,50
Bitki koruma maddeleri emniyetli yerlerde depolanıyor mu?	100,00	-	22,20	77,80
Bitki koruma maddeleri orijinal ambalajlarında saklanıyor mu?	100,00	-	76,50	23,50
Boş kutular, uygulama cihazında bulunan basınçlı durulama aygıtı kullanılarak ya da en az üç kez su ile durulanıyor mu?	100,00	-	39,50	60,50
Kutuların atılması ve imhasıyla ilgili tüm yerel yasalara riayet ediliyor mu?	100,00	-	39,50	60,50
Hasat ve nakliye işlemleriyle ilgili olarak bir hijyen risk analizi yapılıyor mu?	100,00	-	2,50	97,50
Hasat işlemi için hazırlanmış olan hijyen prosedürleri uygulanıyor mu?	100,00	-	2,50	97,50
Hasat sırasında kullanılan taşıma ekipmanları ve aletler temiz mi, bakımlı mı ve kirlenmeye karşı korunuyor mu?	100,00	-	72,80	27,20
Hasat edilen ürünün taşınmasında kullanılan araçlar temiz mi ve bakımlı mı?	100,00	-	72,80	27,20
Ürünlerle temas halinde olan hasat işçileri, el yıkama birimlerini kullanıyor mu?	100,00	-	16,00	84,00
Ürün taşıma ekipmanları yalnızca ürün için kullanılıyor mu?	100,00	-	1,20	98,80
Hasat edilen ürünlere uygulanan süreçle ilgili olarak, ürün işleme çalışmalarının hijyen ilkelerini kapsayan bir hijyen risk analizi ve risk değerlendirmesi yapılıyor mu?	100,00	-	4,90	95,10
İşçiler, ürün üzerinde çalışmaya başlamadan önce hijyen konusunda temel eğitim alıyor mu?	100,00	-	28,40	71,60
Paketleme tesisinde çalışan işçilerin çalıştıkları yerlerde temiz tuvalet ve el yıkama ünitelerine ulaşmaları mümkün mü?	100,00	-	63,00	37,00
Hayvan ilaçları, kimyasallar, dezenfektanlar, bitki koruma ürünleri, böcek ilaçları ve diğer tehlikeli maddelerle çalışan ve/veya bunları kullanan işçiler ve AF.3.1.1'deki risk değerlendirmesinde tanımlanmış olan tehlikeli ve karmaşık ekipmanları kullanan işçiler uzmanlık sertifikasına ve/veya bu uzmanlıkları ile ilgili detayları içeren belgelere sahip mi?	100,00	-		100,00

7.8 Kiraz Üretiminde Karşılaşılan Riskler ve Risk Stratejileri

İncelenen işletmelerde üreticilerin kiraz üretiminde karşılaştıkları risk kaynakları incelendiğinde, GlobalGAP uygulayan üreticilere göre en önemli risk kaynağı don olayı olarak görülmektedir. Geleneksel üretim yapan üreticiler tarafından ise en önemli risk kaynağı budama zamanı olarak belirtilmiştir. Yağışın gereğinden fazla olması da her iki gruptaki üreticiler açısından en önemli risk kaynakları arasında yer almaktadır. Bunun yanında ürün fiyatlarında ve iklim koşullarında ortaya çıkan ani değişiklikler ve dalgalanmalar da üreticiler açısından önemli risk kaynakları olarak görülmektedir (Çizelge 7.31).

Çizelge 7.31. Üreticiler Açısından Kiraz Üretiminde Risk Kaynaklarının Önemi

Risk Kaynakları	GlobalGAP \bar{x}	Geleneksel \bar{x}	Genel \bar{x}
Don olayı	1,54	1,93	1,68
Yağışın gereğinden fazla olması	1,58	2,69	1,74
Ürün fiyatlarındaki değişiklikler	2,16	2,95	2,25
İklim koşullarında meydana gelen değişiklikler	2,28	2,86	2,59
Yağışın gereğinden az olması	2,31	2,28	2,49
İhracattaki dalgalanmalar	2,42	2,85	2,79
Hastalıklardan dolayı verim düşüklüğü	2,53	4,65	2,68
Zararlılardan dolayı verim düşüklüğü	2,54	4,67	2,68
Girdi maliyetlerindeki değişiklikler	2,88	4,58	3,08
İlaçlama zamanının seçimi	3,54	4,63	3,72
Sulama suyunun yetersizliği veya maliyetinin yüksek oluşu	3,58	2,37	3,67
Budama zamanı	3,59	1,85	3,69
Anaç kalemin seçimi	3,83	4,32	4,06
Çeşit seçimi	3,85	4,54	3,99
Yabancı işgücü bulmada karşılaşılan güçlükler	4,19	4,48	4,28
Hırsızlık	4,20	3,81	4,36
Toprak Seçimi	4,21	3,93	4,42
İşletme kayıtlarının tutulmaması	4,44	3,22	4,46
Pazar bulmadaki güçlükler	4,47	4,40	4,52
Aile işgücünün yetersizliği	4,53	3,32	4,58
Sel nedeni ile ürünün zarar görmesi	4,59	1,93	4,62

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

İncelenen işletmelerde GlobalGAP uygulayan üreticilerin sadece %6'sı 2009 yılında kiraz üretiminde tarım sigortası yaptırmıştır. Tarım sigortası ile ilgili olarak %50 devlet desteğinden üreticilerin %29'u haberdarken %71'i haberdar değildir. Söz konusu destekten üreticilerin %95'i faydalanmazken, sadece %5'i bu destekten faydalanmıştır. Geleneksel üretim yapan üreticilerde ise hiçbir üretici tarım sigortası yaptırmazken %36'sı %50 devlet desteğinden haberdar olduklarını bildirmişlerdir (Çizelge 7.32).

Çizelge 7.32. Üreticilerin Tarım Sigortası Konusundaki Uygulamaları

		Tarım Sigortası Yaptırma		%50 Devlet Desteğinden Haberdar		%50 Devlet Desteğinden Yararlanma	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
GlobalGAP	Hayır	90	93,75	68	70,83	91	94,79
	Evet	6	6,25	28	29,17	5	5,21
Geleneksel	Hayır	81	100,00	52	64,20	81	100,00
	Evet	-	-	29	35,80	-	-

İncelenen işletmelerde üreticilere neden tarım sigortası yapmadıkları sorulduğunda her iki grupta da üreticilerin çoğunluğu (%42,71, %50,62) tarım sigortalarının ihtiyaç duydukları riskleri karşılamadıklarını belirtmişlerdir. Bunu tarım sigortasına gerek duymamaları izlemiştir. Diğer üreticiler ise buna ayıracak bütçelerinin olmadığını söylemişlerdir (Çizelge 7.33).

Çizelge 7.33. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Tarım Sigortası Yaptırmama Nedenleri

Nedenler	GlobalGAP		Geleneksel		Genel	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İhtiyaç Duyulan Riskleri Kapsamaması	41	42,71	41	50,62	82	46,67
Gerek Duymaması	39	40,62	25	30,86	64	35,74
Sigortaya Ayıracak Bütçe Sıkıntısı	16	16,67	15	18,52	31	17,60
Toplam	96	100,00	81	100,00	177	100,00

Her iki grupta da belirtilen risk kaynaklarının transferi için hastalık ve zararlılarla mücadele ve hasat sırasında ürünün depolama olanaklarının artırılması olduğu belirlenmiştir (Çizelge 7.34).

Çizelge 7.34. Üreticiler Açısından Risk Stratejilerinin Önem Düzeyleri

Risk Stratejileri	GlobalGAP \bar{x}	Geleneksel \bar{x}	Genel \bar{x}
Hastalık ve Zararlılarla Mücadele	1,58	1,25	1,43
Depolama Olanaklarının Artırılması	1,97	2,28	2,11
İşletme Dışı Yatırımlar	2,98	3,27	3,11
Sözleşmeli Üretim	3,92	4,20	4,05
Ürün Deseninin Değiştirilmesi	4,23	4,42	4,32
Bitkisel Ürün Sigortası	4,28	4,80	4,52

\bar{x} : likert ölçek ortalaması: 1- Kesinlikle çok etkili, 5- Hiç etkili değil

Tarımsal üretimde karşılaşılan risk kaynaklarının transferi açısından en önemli stratejilerden birisi kuşkusuz tarım sigortası olmasına karşın üreticiler açısından henüz tercih nedeni olarak görülmemektedir.

7.9 Geleneksel Kiraz Üretiminden GlobalGAP Sertifikalı Üretime Yönelme Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Ortaya Konması

Bu çalışmada, üreticilerin GlobalGAP sertifikalı üretimi benimsemesine etki eden değişkenleri belirleyebilmek için logit modeli kullanılmıştır. GlobalGAP sertifikalı kiraz üretimini benimsemeye yönelik geliştirilen logit modelinin bağımsız değişkenleri aşağıda verilmiştir. Modelde bağımlı değişken olarak GlobalGAP sertifikalı üretim yapan üretici veya geleneksel üretim yapan üretici olması temel alınmıştır. Eğer GlobalGAP sistemini benimsemişse 1, benimsememişse 0 olarak alınmıştır.

Modelin değerlendirmesi aşamasında ilk olarak likelihood ratio test (Chi-square) değerlerinin sonucuna bakılmıştır. Modelde; p değeri= 0.0000<0.01 olduğu için seçilmiş olan bağımsız değişkenler, bağımlı değişkeni açıklayabilmektedir.

Model sonuçlarına göre, GlobalGAP sisteminin benimsenmesinde üreticilerin yaşı, ailedeki fert sayısı, kiraz satış fiyatı, bilgisayar sahibi olması ve kullanmayı bilmesi, televizyonda tarımla ilgili programları izleme durumu, gazete okuma sıklığı ve ürünlerini bahçede dışsatımcıya satması gibi değişkenlerinin etkili olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 7.35 incelendiğinde; eğitim süresi değişkeni, modelde %10 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Üreticilerin eğitim süreleri ile GlobalGAP'i benimsemeleri arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Buna göre eğitim süresinde meydana gelen 1 birim artış üreticilerin GlobalGAP uygulamalarını benimseme eğilimlerini %18,76 artırmaktadır. Beklenildiği üzere eğitim seviyesi yükseldikçe üreticilerin yenilikleri benimseme eğilimleri de artmaktadır.

Üreticilerin kiraz üretimi deneyim süreleri %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Kiraz deneyim süresi değişkeni ile GlobalGAP'i benimseme eğilimi arasında negatif bir ilişki vardır. Model sonucuna göre kiraz deneyim süresinde meydana gelen 1 birimlik artış GlobalGAP'i benimseme eğilimini %11,41 azaltmaktadır. Benzer şekilde kiraz arazisinin toplam işletme arazisine oranı değişkeni ile GlobalGAP'in benimsenme eğilimi arasında negatif bir ilişki vardır. Bu değişken %10 önem düzeyinde anlamlı olmasına rağmen GlobalGAP'in benimsenme eğiliminde çok etkili bir faktör olduğu söylenemez. Kiraz arazisinin toplam işletme arazisine oranında meydana gelen 1 birimlik artış, üreticilerin GlobalGAP'i benimseme eğilimini %1,13 azaltmaktadır. Görüldüğü üzere çok etkili olmamakla birlikte kiraz üretimi deneyim süresi ile birlikte değerlendirildiğinde; yaş faktörü modelde anlamlı bulunmamasına rağmen üreticilerin kiraz üretimindeki gerek yıl gerekse alan olarak tecrübelerinin artması yenilikleri benimsemelerini negatif yönde etkilemektedir.

Kiraz üretiminde bilgi kaynağı olarak kendi deneyimi, dışsatımcı ve arkadaş-komşu önerileri değişkenleri de %1 ve %5 önem düzeylerinde anlamlı bulunmuştur. Bu üç değişken ile GlobalGAP'in benimsenme eğilimi arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Kendi deneyiminden yararlanan üreticilerin GlobalGAP'i benimseme eğilimleri, yararlanmayan üreticilere göre %46,01 daha düşüktür. Dışsatımcılardan yararlanan üreticilerin, yararlanmayan üreticilere göre eğilimleri ise %85,59 daha düşüktür. Yine benzer şekilde arkadaş-komşu önerilerinden yararlanan üreticilerin, yararlanmayan üreticilere göre GlobalGAP'i benimseme eğilimleri %37,52 daha düşüktür. Bu üç değişkenin sonuçlarına da bakılacak olursa; üreticilerin kiraz üretimi ile ilgili doğru ve güvenilir bilgi kaynaklarından faydalanamamaları, GlobalGAP'i benimseme eğilimlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Üreticilerin kiraza yönelmelerinde kirazın yörede yaygın olmasının etkisi, modelde %10 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Üreticilerin kiraza yönelmede kirazın yörede yaygın olmasının etkisi ile GlobalGAP'i benimseme eğilimi arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Kiraz üretimine yönelmede kirazın yörede yaygın olmasının etkisi olan üreticilerin, etkisi olmayan üreticilere göre GlobalGAP'i benimseme eğilimleri %32,19 daha düşüktür. Benzer şekilde üreticilerin kiraza yönelmelerinde kiraz üretiminin gelişen bir sektör olmasının etkisi de %5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değişken ile GlobalGAP'i benimseme eğilimi arasında da negatif bir ilişki vardır. Kiraz üretimine yönelmede kirazın gelişen bir sektör olmasından etkilenen üreticilerin, etkilenmeyen üreticilere göre GlobalGAP'i benimseme eğilimleri %42,39 daha düşüktür. Araştırma yöresinde kiraz üretiminin yaygın olması ve gün geçtikçe gelişmesi ve bu süreçte üreticilerin konu uzmanı sayılan bilgi kaynaklarından yararlanmamaları, GlobalGAP sisteminin benimsenmesini olumsuz etkilemektedir.

Son olarak modelde ele alınan, üreticilerin ürünlerini kendisinin pazarda dışsatımcılara satması değişkeni %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur ve GlobalGAP'in benimseme eğilimi ile pozitif ilişki söz konusudur. Ürünlerini kendisi pazarda dışsatımcıya satan üreticilerin, satmayan üreticilere göre GlobalGAP'i benimseme eğilimleri %125,68 daha fazladır. Buradan da anlaşılacağı üzere; özellikle yöre kirazının önemli bir dışsatım ürünü olması ve üreticilerin ürünlerini kendilerinin dışsatımcılara satmaları GlobalGAP'i benimseme eğilimleri üzerinde oldukça etkilidir. Holzapfel ve Wollni, (2014) yılında donör destekli GlobalGAP sertifikasyonunun çiftçilerin net hane halkı gelirleri üzerine etkilerini incelemeye yönelik yaptıkları çalışmada da, GlobalGAP sertifikasının standartlarına uyumunun devamını etkileyen en önemli faktörlerin işletme ölçeği ve dışsatımcı desteği olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 7.35. Geleneksel Kiraz Üretiminden GlobalGAP Sertifikalı Üretime Yönelme Eğilimini Etkileyen Değişkenlere İlişkin Logit Model Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	z-istatistiği	P değeri	Odds Oranı
Sabit	12,667	3,988	3,177	0,002***	
Üreticinin yaşı	0,038	0,028	1,351	0,177	1,039
Eğitim süresi	0,172	0,096	1,782	0,075*	1,188
Ailedeki fert sayısı	-0,182	0,171	-1,064	0,287	0,833
Kiraz üretimi deneyim süresi	-0,121	0,032	-3,729	0,000***	0,886
Kiraz arazisinin toplam işletme arazisine oranı (%)	-0,011	0,007	-1,706	0,088*	0,989
Kiraz satış fiyatı	0,260	0,284	0,916	0,360	1,297
Bilgisayar sahibi olması (0-1)	-0,500	0,537	-0,931	0,352	0,606
Bilgisayar kullanma bilgisi (0-1)	0,721	0,592	1,219	0,223	2,057
TV’de tarımla ilgili programları izlemesi (0-1)	0,360	1,130	0,318	0,750	1,433
Gazete okuma sıklığı	-0,440	0,278	-1,583	0,113	0,644
Kiraz üretiminde bilgi kaynağı olarak kendi deneyiminden yararlanması (0-1)	-0,616	0,210	-2,939	0,003***	0,540
Kiraz üretiminde bilgi kaynağı olarak dışsatımcıdan yararlanması (0-1)	-1,937	0,539	-3,597	0,000***	0,144
Kiraz üretiminde bilgi kaynağı olarak arkadaş-komşu önerilerinden yararlanması (0-1)	-0,470	0,194	-2,419	0,016**	0,625
Kiraza yönelmesinde yörede yaygın olmasının etkisi (0-1)	-0,388	0,213	-1,826	0,068*	0,678
Kiraza yönelmesinde gelişen bir sektör olmasının etkisi (0-1)	-0,551	0,268	-2,058	0,040**	0,577
Ürünlerini dışsatımcıya satması (0-1)	0,168	0,152	1,108	0,268	1,183
Ürünlerini kendisi pazarda dışsatımcıya satması (0-1)	0,814	0,267	3,054	0,002***	2,257
McFadden R ² = 0,393808		Log-likelihood= -73,61387			
* p<0,10 ise önemli		Likelihood ratio test: Chi-square(17) = 95,6452			
** p<0,05 ise önemli		[0,0000]			
*** p<0,01 ise önemli					

8. ARAŞTIRMANIN TOPLU SONUÇLARI

Bu çalışmada, Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifi öncülüğünde GlobalGAP sertifikası alarak gerekli koşulları yerine getiren ve bu doğrultuda kiraz üretimi gerçekleştiren işletmelerin teknik ve ekonomik analizini yapmak, GlobalGAP uygulamalarını değerlendirmek, geleneksel üretim yapan işletmelerin sonuçları ile karşılaştırmak ve sertifikaya sahip ürünün pazar koşullarını ve pazarlama durumunu inceleyerek gerek iç pazar gerekse dışsatım olanaklarını araştırmak amaçlanmış ve bu amaçlar doğrultusunda çalışma yürütülmüştür.

Araştırmadan elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür;

Kiraz üreticilerinin ortalama yaşı GlobalGAP uygulayan işletmelerde 52,56, geleneksel işletmelerde 54,53 yıl olarak saptanmıştır. Üreticilerin büyük çoğunluğunun her iki grupta da ilkökul mezunu olduğu belirlenmiştir. Tarımsal deneyim sürelerine bakıldığında GlobalGAP uygulayan üreticilerin ortalama 29,73 yıl, geleneksel kiraz üreticilerinin ortalama 37,02 yıl deneyime sahip oldukları belirlenmiştir. Üreticilerin kiraz üretiminde deneyim süreleri incelendiğinde ise GlobalGAP uygulayan üreticilerin 18,65 yıl, geleneksel kiraz üreticilerinin ise 25,49 yıllık deneyime sahip oldukları belirlenmiştir. Her iki grupta da görüşülen işletmelerde aile nüfusu ortalama 4 kişi olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamına alınan her iki gruptaki üreticilerin tamamı (177 üretici) Bağyurdu Yaş Meyve Sebze Pazarlama Kooperatifi ortağıdır. Ziraat odasına üye olan üreticilerin yanında kredi ve girdi temini için Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatiflerine ortak oldukları da görülmektedir. Gruplar arasında örgütlenme durumları açısından bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan istatistik analiz sonucuna göre, gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Üreticilerin girdi temininden kirazın pazarlanması aşamasına kadar etkin şekilde örgütlenemedikleri belirlenmiştir. Pazarlama amaçlı kooperatifler kurulmuş olmasına rağmen ekonomik desteğin yetersizliğinden dolayı aktif olarak faaliyete geçememişlerdir. Üreticilerin pazarlık gücüne sahip olmaları, dolayısıyla ürünlerini daha yüksek fiyattan satabilmeleri, ancak yörede etkin olarak faaliyet gösteren bir örgütlenme yapısı ile mümkün olacaktır.

Genel olarak bakıldığında ortalama işletme arazisi 18,52 dekar olarak belirlenmiştir. İşletmelerin sahip olduğu ortalama kiraz arazisi; GlobalGAP uygulayan işletmelerde 14,55 dekar, geleneksel üretim yapan işletmelerde ise 14,43 dekar olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında işletmelerin arazi mülkiyet durumu incelendiğinde; genel olarak her iki grupta da yaklaşık %93'ü mülk arazide tarım yapmaktadır. Yörenin genelinde olduğu gibi incelenen işletmelerde de mono-kültür denilebilecek düzeyde kiraz üretiminin yapıyor olması, arazi tasarruf şekillerinin neredeyse tamamının mülk arazi olarak değerlendirilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında, incelenen işletmelerde, kiraz üretiminde üreticilerin yaygın olarak kullandığı çeşitlere bakıldığında her iki grupta da üreticilerin hemen hemen tamamının Salihli, E. Burlat ve Napolyon olmak üzere üç çeşit ile üretim yaptıkları saptanmıştır. Bunun yanında tozlayıcı çeşit olması nedeni ile az miktarda Sapıkısa ve Majeste çeşitleri de üretilmektedir. Dışsatıma yönelik kiraz üretiminin yapıldığı araştırma yöresinde, Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifi'nin, ortaklarının ürünlerini doğrudan yurtdışındaki alıcılara ulaştırabilmesi için gerekli ve yeterli donanımına sahip olması oldukça önemlidir. Finansal sorunlar başta olmak üzere çeşitli altyapı yetersizlikleri nedeniyle kooperatifin bu etkinliğinin henüz sağlanamamış olması önemli bir sorundur. Burada en önemli görev, üreticilerin bilinçlendirilmesi ve örgütlenme konusunda yayım çalışmalarının artırılması ve etkin çalışan üretici temelli dış pazarın oluşmasını sağlayabilecek olan devletin ilgili kurumlarına düşmektedir.

Aile işgücü potansiyeli her iki grupta da birbirine yakın bulunmuştur. Genel olarak; işgücü potansiyelinin yaklaşık %30 oranında kullanılmadığı dikkat çekmektedir. Türkiye'de tarım sektörünün en büyük sorunlarından birisi olan kırsaldan kente göç olgusu, özellikle çalışmanın yapıldığı bölgede de kendini göstermektedir. Yörenin İzmir gibi bir metropol şehrine ve turizm bölgelerine yakın oluşu, sanayi ve turizm sektörlerine işgücü göçünü beraberinde getirmektedir. Tarımsal üretimden elde edilen gelirin genç nesiller için de cazip duruma getirilmesi, yeniliklerin ve teknolojilerin uygulanabilirliğinin artırılması, dolayısıyla kırsalda yaşam standartlarının yükseltilmesiyle bu sorunun önüne geçmek mümkün görünmektedir. Özellikle dışsatımda tercih edilen kiraz üretimi fırsatının bulunduğu araştırma yöresinde, dış pazarda rağbet gören GlobalGAP sertifikalı ürünlerin üretilmesi ve yaygınlaştırılması bu süreci hızlandıracaktır.

Aile işgücünün dağılımı ile ilgili veriler incelendiğinde; her iki grupta da aile işgücünün neredeyse tamamı işletme içinde kullanılmaktadır. Bununla birlikte, işletme dışında kullanılan aile işgücü sadece %9,37 olarak belirlenmiştir. Kiraz üretiminde kullanılan işgücü içerisinde aile işgücünün payı her iki grupta da yaklaşık %79'dur.

Kiraz üretimi konusunda üreticilerin başvurduğu bilgi kaynaklarının hangisinin daha etkin olduğunun değerlendirilmesinde beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğe göre en önemliden (1) önemsiz (5) tanımlama yapılmıştır. Her iki gruptaki üreticilerin yaş ortalamaları ve kiraz üretimindeki deneyimleri de göz önüne alındığında GlobalGAP uygulayan üreticiler için kendi deneyimleri en etkili bilgi kaynağı olarak bulunurken, geleneksel kiraz üreticilerinde ilaç bayii önerileri en etkili bilgi kaynağı olarak bulunmuştur. Bunu sırasıyla kooperatif ve arkadaş-komşu önerileri izlemektedir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere; her iki gruptaki üreticiler için kiraz üretimi konusunda ilaç bayilerinin öneri ve yönlendirmeleri, İlçe ve İl Tarım Müdürlükleri'ne göre daha önemli ve üreticiler tarafından öncelikli bilgi kaynağıdır.

Çalışma kapsamında görüşülen GlobalGAP uygulayan üreticilerin kiraz üretimini tercih etmelerindeki en önemli unsur kirazın yöre koşullarına uygun olması olarak belirtilmiştir. Geleneksel üretim yapan üreticiler ise kiraz üretiminin karlı olmasının en büyük neden olduğunu belirtmişlerdir. Bunu gelişen bir sektör olması ve yöredeki yaygınlığı izlemektedir. Türkiye'de tarımsal üretim çoğu bölgelerde ve özellikle birçok üretim dalında halen babadan oğula bir faaliyet olarak yürütülmekte ve dolayısı ile geleneksel üretim teknikleri yaygınlığını korumaktadır. Bunun sonucunda da üreticilerin yenilikleri, yeni teknikleri ve gelişmeleri kabullenmesi ve uygulamaya aktarması uzun zaman almaktadır. Bunun yanında; çalışmaya konu olan yörede, yöre koşulları, ürünün ekonomik değeri ve gelişen bir sektör olması gibi kriterler göz önüne alınarak bilinçli şekilde kiraz üretimi yapılmaktadır.

İncelenen işletmelerde üreticilerin her iki grupta da özellikle ilaçlama teknikleri ve ilaç seçimi ile gübreleme konularında bilgi taleplerinin olduğu, bunun yanında bakım konularında da bilgi taleplerinin etkili olduğu belirlenmiştir. Her iki gruptaki üreticilerin de yeni bilgi ve gelişmeleri izlemeye istekli olduğu, doğru yönlendirme ve çiftçi eğitimi çalışmaları ile bilinçli ve kontrollü üretimin daha da

yaygınlaşacağı söylenebilir. Özellikle son yıllarda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Tar-Gel Projesi kapsamında yaygınlaşan tarım danışmanları ve bunun yanında üreticiler için uygulamaya konulan tarım danışmanı desteğinin giderek daha fazla alanda ve üründe yaygınlaştırılmasıyla, üreticiler için ilgili Bakanlık ve onun taşra birimleri daha fazla tercih edilen bilgi kaynağı olabilecektir. Böylelikle iç ve dış pazarda talebi olan, sürdürülebilir üretim teknikleri kullanılarak gerek insan gerekse çevre sağlığına duyarlı, sertifikalı üretimin yaygınlaştırılması ve benimsenmesi süreci hız kazanacaktır.

GlobalGAP uygulayan üreticilerin tamamının kirazla ilgili bir eğitime katıldıkları belirlenmiştir. Geleneksel kiraz üreticilerinde ise bu oran %56'dır. EM ve EÜY hakkında bilgi sahibi olanların oranı GlobalGAP uygulayan üreticilerde %37,50, geleneksel üreticilerde %22,22'dir. Her iki grupta da üreticilerin neredeyse tamamı (%97-%91) televizyonda tarımla ilgili programları izlemektedirler. Her iki grupta da yaklaşık %39'unun bilgisayarı olmasına rağmen, kullanmasını bilenlerin oranı GlobalGAP uygulayan üreticilerde %30, geleneksel kiraz üreticilerinde %26'dır. Devletin İTU uygulamalarına verdiği destekten haberdar olan üreticilerin oranı GlobalGAP grubunda %37, geleneksel grubunda %53 olarak belirlenmiştir. Her iki gruptaki üreticiler de devletin verdiği İTU desteğinden faydalanmadıklarını ve prim almadıklarını belirtmişlerdir.

Çalışma kapsamında son üç yıllık kiraz verimleri ve ortalama kiraz satış fiyatları incelendiğinde; kiraz veriminde genel olarak her iki grupta da çok belirgin olmamakla birlikte yıldan yıla bir artışın olduğu belirlenmiştir. Son üç yılın üretici satış fiyatlarına bakıldığında, genel olarak en yüksek fiyat 2008 yılında 3,71 TL/kg olarak belirlenmiştir. İncelenen işletmelerde; her iki grupta da Mayıs ayı başlarında ilk ürünlerini sattıkları, son satış tarihinin de Haziran ayı başları olduğu belirlenmiştir. En yüksek kiraz satış fiyatının da GlobalGAP uygulayan işletmelerde 8,86 TL/kg iken, geleneksel üretim yapan kiraz işletmelerinde ise 7,13 TL/kg olarak bulunmuştur. En düşük kiraz satış fiyatına bakıldığında GlobalGAP uygulayan işletmelerde 2,05 TL/kg, geleneksel üretim yapan işletmelerde ise bu fiyat 1,86 TL/kg olarak belirlenmiştir. Genel olarak bakıldığında da üreticilerin yaklaşık % 66'sı kiraz satışından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Fiyat beklentisi gerçekleşmeyen üreticilere göre kiraz satış fiyatının düşük olmasının en önemli nedeni alıcıların kendi içinde organize şekilde hareket etmeleri, buna

karşılık üreticilerin organize olamamaları ve fiyatı belirlemede etkin rol oynayamamaları gelmektedir. Burada dikkat çekici nokta görüşülen üreticilerin tamamının pazarlama kooperatifi ortağı olmalarına rağmen, kooperatifin işlevsel olarak pazarlamada rolü olmamasıdır.

İncelenen işletmelerde kiraz üretiminin ekonomik faaliyetlerinin başarı durumlarına genel olarak bakıldığında; brüt üretim değeri (BÜD) 2888,54 TL/da olarak bulunmuştur. GlobalGAP uygulayan işletmelerde bu değer 2995,03 TL/da iken, geleneksel üretim yapan işletmelerde 2782,04 TL/da'dır. Buna göre GlobalGAP uygulayan işletmelerde brüt kar 956,67 TL/da olarak, geleneksel üretim yapan işletmelerde ise 830,26 TL/da olarak belirlenmiştir. Genel olarak her iki grubun ortalamasına bakıldığında dekara toplam kiraz üretimi masrafları 3181,74 TL olarak bulunmuş olup, GlobalGAP uygulayan işletmelerde 3217,40 TL/da, geleneksel üretim yapan işletmelerde ise 3146,07 TL/da olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında görüşülen işletmelerde, GlobalGAP uygulayan üreticilerin hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda duyarlı oldukları görülmüştür. Beşli likert ölçeği yardımıyla kimyasal ilaç kullanımında çok önemli olan belli başlı kriterler sorulduğunda, tüm kriterlerin önemli görüldüğü belirlenmiştir. Bunlar arasında özellikle ruhsatlı ve kalıntı problemi olmayan ilaçların kullanımı konusundaki duyarlılık ön plana çıkmaktadır. Geleneksel üretim yapan üreticilerin ise özellikle ruhsatlı ilaçların kullanımı, ruhsatlı dozlarda kullanımı, kalıntı problemi olmayan ilaçların seçimi ile ilaçlama ile hasat tarihi arasındaki bekleme süreleri konularında hassas oldukları gözlemlenmiştir. Hastalık ve zararlılarla mücadelede özellikle kimyasal ilaç kullanımında, önerilen kimyasal ilaçlar ve dozları kullanıldığında, üretici açısından bir takım sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. GlobalGAP uygulayan üreticiler, ilaçların etki sürelerinin yetersiz olduğu, fiyatlarının yüksek olduğu ve kullanım bilgilerinin yetersiz veya anlaşılmaz olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında geleneksel üretim yapan üreticiler için en önemli sorun kullanılan kimyasal ilaçların fiyatların yüksek oluşu olarak belirtilmektedir.

Çalışmanın yapıldığı yörede hasat zamanı geldiğinde Bağyurdu merkezinde, alıcıların çoğunluğunun dışsatım firmalarının veya bunların aracı alıcılarının oluşturduğu kiraz pazarı aktif hale gelmektedir. İncelenen işletmelerde üreticiler günlük olarak hasat ettikleri ürünlerini, kurulan bu pazarda kendileri dışsatımcı firma ve bunların aracılara sattıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında pazarda komisyoncular, manavlar ve pazarcılar da yöredeki mevsim ürünlerinden alım yapmaktadır.

İncelenen işletmelerde her iki gruptaki üreticiler, en önemli pazarlama sorununu kiraz fiyatını belirleyememeleri ve bu konuda pazarlık şanslarının olmaması olarak belirtmişlerdir. Bağyurdu Yaş Meyve Sebze Pazarlama Kooperatifi ortağı olmalarına rağmen, gerek ürün satışlarını kooperatif kanalı ile yapmadıkları, gerekse ürünü kısa süreli de olsa depolama şanslarının bulunmaması, pazarlık güçlerini ve ürün fiyatını belirlemeyi olumsuz etkilemektedir. Özellikle pazarlama aşamasında ürünlerin kısa süreliğine depolanması, pazar araştırmasının yapılması ve en önemlisi organize oldukları bilinen dışsatımcıların veya onların alıcılarının karşısında daha örgütlü ve pazarlık kabiliyeti yüksek üreticiler olarak çıkabilmeleri açısından, halihazırda var olan pazarlama kooperatifinin gerek finansal destekler ve gerekse eğitim çalışmaları ile aktif duruma getirilmesi önem taşımaktadır. Bu noktada en önemli görev, devletin yerel yönetimlerine ve bu konularda destek veren ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile ortak çalışmaların yapılabilmesinin sağlanması adına, ilgili birimlerine düşmektedir.

GlobalGAP uygulayan işletmelerde üreticilere, GlobalGAP sertifikalı üretime yönelmelerinde önem taşıyan nedenler sorulduğunda, kiraz üreticileri verilen tüm tercih nedenlerini önemli bulmuşlardır. Ancak GlobalGAP üretim tekniğini tercih ederken özellikle sağlıklı ve güvenilir ürün yetiştirebilmenin önemini vurgulamaları oldukça önemli bir sonuçtur. Elbette, özellikle dışsatıma yönelik üretim yapmaları, bu konudaki hassasiyetlerinde etkili olmaktadır.

Görüşülen üreticilerin GlobalGAP teknikleri konusunda, öncelikle ilaç bayilerini bilgi kaynağı olarak gördükleri belirlenmiştir. Bunu sırasıyla sertifikasyon firması ve tarım danışmanı izlemektedir. Bu konuda İl ve İlçe Tarım Müdürlüklerinin henüz önemli bir bilgi kaynağı olarak görülmemesi dikkat çekicidir.

İncelenen işletmelerde üreticilerin %77'sinin GlobalGAP uygulamaya devam etmek istedikleri belirlenmiştir. Kooperatif öncülüğünde olursa veya sertifikalı üretime herhangi bir fiyat farkı verilirse sürdüreceğini belirten üreticiler oldukça azınlıktadır.

Üreticilerin büyük çoğunluğu devam etmek istemekle birlikte, GlobalGAP uygulamalarında bir takım sorunlarla karşılaştıklarını bildirmişlerdir. GlobalGAP uygulayan üreticiler için en önemli sorun ürünün depolama sıkıntısının bulunması, dolayısı ile ürün fiyatının sertifikalı ürüne uygun şekilde pazarlığa tabi olamamasıdır. Bunun yanında hastalıklarla mücadelede ilaç seçiminden kaynaklanan üretim güçlüklerinin, verim ve kalite kayıplarının ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Çalışma kapsamında görüşülen GlobalGAP uygulayan üreticilere göre kiraz üretiminde karşılaştıkları en önemli risk kaynağı don olayı olarak belirlenmiştir. Geleneksel üretim yapan üreticilerde ise en önemli risk kaynağı budama zamanı olarak belirlenmiştir. Yağışın gereğinden fazla olması da her iki gruptaki üreticiler açısından en önemli risk kaynakları arasında yer almaktadır. Bunun yanında ürün fiyatlarında ve iklim koşullarında meydana gelen ani değişiklikler ve dalgalanmalar da üreticiler açısından önemli risk kaynakları olarak görülmektedir.

Tarımsal üretimde karşılaşılan risk kaynaklarının transferi açısından tarım sigortası yaptırılması önem taşımaktadır. Bu bağlamda; incelenen işletmelerde GlobalGAP uygulayan üreticilerin sadece %6'sı 2009 yılında kiraz üretiminde tarım sigortası yaptırmıştır. Tarım sigortası ile ilgili olarak %50 devlet desteğinden üreticilerin %29'u haberdarken, %71'i haberdar değildir. Söz konusu destekten üreticilerin %95'i faydalanmazken, sadece %5'i bu destekten faydalanmıştır. Geleneksel üretim yapan üreticilerde ise hiçbir üretici tarım sigortası yaptırmazken %36'sı %50 devlet desteğinden haberdar olduklarını bildirmişlerdir. Görüşülen üreticilere neden tarım sigortası yapmadıkları sorulduğunda her iki grupta da üreticilerin çoğunluğu (%42,71 ve %50,62) tarım sigortalarının ihtiyaç duydukları riskleri karşılamadıklarını belirtmişlerdir. Bunu tarım sigortasına gerek duymamaları izlemiştir. Diğer üreticiler ise buna ayıracak bütçelerinin olmadığını söylemişlerdir.

Bu çalışmada, üreticilerin GlobalGAP sertifikalı üretimi benimsemesine etki eden değişkenleri belirleyebilmek için kullanılan logit modelde bağımlı değişken olarak GlobalGAP sertifikalı üretim yapan üretici veya geleneksel üretim yapan üretici temel alınmıştır. Model sonuçlarına göre, GlobalGAP sisteminin benimsenmesinde üreticilerin yaşı, aile fert sayıları, kiraz satış fiyatı, bilgisayar (PC) sahibi olması ve kullanma durumu, televizyonda tarımla ilgili programları izleme durumu, gazete okuma sıklığı ve ürünlerini dışsatımcıya satması gibi değişkenlerin etkili olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında GlobalGAP üretim sisteminin benimsenmesinde, üreticinin eğitim süresi, kiraz üretimindeki deneyimi, işletmelerin sahip oldukları kiraz arazisinin toplam işletme arazisine oranı, kiraz üretiminde bilgi kaynağı olarak kendi deneyimlerinden, dışsatımcılardan ve arkadaş-komşu önerilerinden yararlanıp yararlanmadıkları, kiraza yönelmelerinde kiraz üretiminin yörede yaygın olmasının ve gelişen bir sektör olmasının etkisinin olup olmaması ve ürünlerini kendisinin pazarda dışsatımcılara satıp satmamalarının etkili olduğu bulunmuştur.

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma yöresinde kiraz ile ilgili sorunların özellikle pazarlama alanında daha çok kendini gösterdiği ve bu sorunların başında ise piyasada rekabetin olmaması, pazarın ve dışsatımcı firmalar ile aracılarının yeterince denetlenmemesi gösterilmiştir. Firmaların piyasada kiraz fiyatının belirlenmesinde tek aktör oldukları ve üreticilerin kiraz fiyatlarını belirlemede etkin rol oynayamadıkları belirlenmiştir.

Piyasada firmaların etkin rol oynaması ve denetlenmemesi konusundaki üretici görüşlerinin yoğun olduğu araştırma bölgesinde, özellikle büyük alıcı konumunda olan bazı firmaların piyasadaki aldıkları ürünü satın aldıkları bölgeden değil de işledikleri bölgedeki Ticaret Borsalarından kayda sokarak stopaj ve harçlarını ödemeleri bölgeden çıkan kirazın tonajını belirlemede sıkıntılar oluşturmaktadır. Bölge kirazının dışsatıma gönderilmesi sırasında kayıtların işlem gördüğü alandaki Ticaret Borsalarında görünmesi nedeni ile kiraz kendi bölgesinden değil kayıt edilen bölgeden çıkmış gibi görülmekte bu da kirazın bölge ekonomisindeki yerini belirlemeyi güçleştirmektedir.

Pazarlama aşamasında üreticilerin pazarlama kanalı olarak yaygın kullandıkları Üretici-Aracı-Firma pazarlama kanalında üretici ve aracının korunmasız oluşu ve özellikle risklere karşı herhangi bir önlem alınmaması her yıl birçok üretici ve aracının firmalar tarafından dolandırılmasına yol açmaktadır. Ayrıca fiyatların belirlenmesinde firmanın rolünü artırmakta ve piyasada oluşan kiraz fiyatlarının düşük olmasına neden olmaktadır.

5957 sayılı yasa ile kalıntı laboratuvarları, ambalajlama, paketleme ve depolama ile ilgili alt yapı hizmetlerinin gerekliliği gibi bir takım düzenlemelerin getirilmesine rağmen, günümüzde söz konusu yasanın uygulanabilirliği yaygınlaşmış değildir. Bununla birlikte ilgili yasada toptancı hallerinde üretici birliklerine yer önceliği tanınmış olmasına rağmen, çalışmaya konu yörede kooperatif için henüz böyle bir yer tahsisi söz konusu değildir.

Üreticilerin örgütlü olmayışı, onların pazarlama kanalı tercihinde de etkinliğini azaltmaktadır. Öncelikle üreticilerin üretim aşamasında birlik oluşturması ve bunun devamında pazarlanmasında yaş meyve ve sebze toptancı hallerinde üretici kooperatiflerine sağlanan önceliklerden yararlanmaları teşvik edilmelidir. Üreticilerin üretim aşamasından pazarlamaya kadar aktif bir şekilde yer alması kooperatiflerin etkin şekilde faaliyet gösterebilmesi ile gerçekleşebilecektir. Yaş meyve ve sebze toptancı hali işleyişine yönelik 5957 sayılı yasada ve önceki 552 sayılı KHK üretici birlikleri teşvik edilmesine rağmen uygulamada gelişme sağlanamamıştır. Üreticilerin toptancı hallerinde kooperatiflere tahsis edilen yerlerde kooperatif adına kendi ürünlerini pazarlayabilmeleri bu konuda yaşanan sıkıntıların çözümünde etkili olacağı söylenebilir.

Çözümün en önemli unsuru devlettir. 5957 sayılı yasada devletin konuyla ilgili ve sorumlu birimleri *“bu kanun, sebze ve meyveler ile arz ve talep derinliğine göre belirlenecek diğer malların her ne şekilde olursa olsun alımı, satımı ve devri ile toptancı halleri ve pazar yerlerinin kuruluş, işleyiş yönetim ve denetimine ilişkin usul ve esasları, uygulanacak yaptırımları ve bakanlıklar, belediyeler ile diğer idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarını kapsar”* şeklinde belirlenmiştir (T.C. Resmi Gazete, 2010b). Devletin yasada belirtilen ilgili birimlerinin (Bakanlıklar, Belediyeler, Meslek Kuruluşları vb.) yörede var olan pazar işleyişini denetim altına alması ve hal sistemini oluşturması bununla birlikte firmaları kayıt altına alarak ürün giriş-çıkışlarını kontrol etmesi gerekmektedir.

Bir diğer önemli sorun da yöredeki kiraz üreticilerinin girdi temininden ürünün satışına kadar olan süreçte örgütlü hareket edememesidir. Özellikle araştırma bölgesinde araştırmaya da konu olan Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifinin etkin şekilde faaliyet gösterememesi karşılaşılan en büyük darboğazdır. Bu darboğazın en önemli nedenlerinden birisi de finansal sıkıntılardır. Diğer önemli nedenler ise; yörede kurulan pazar yerinde kooperatife ait bir yerin olmayışı, pazarda etkin bir rol alamayışı ve kooperatif ortağı üreticiler adına rekabet şansının bulunmayışı gelmektedir. Bunun yanında yine finansal güçlüklerle bağlantılı olarak kooperatife ait bir soğuk hava deposunun bulunmaması da kirazın depolanamamasından dolayısıyla satışta rekabet şansını olanaksız kılmaktadır. Bu nedenle kooperatif ortaklarının ürünlerini değerlendirememekte ve üreticilere katkı sağlayamamaktadır. Bu da üreticilerin

kooperatife ortak olma isteğini azaltmaktadır. Özellikle sertifikalı kiraz üretimi konusunda başarılı bir uygulamaya imza atmış olan Bağyurdu Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifinin, kendi ortaklarının sertifikalı kiraz ürünlerini doğrudan yurtdışı alıcılarla bağlantı kurarak pazarlayabilmesi, tüm bu sözü edilen sorunlar için de en iyi çözüm olarak görünmektedir. Bu konuda en büyük görev üreticilere, kooperatife ve devletin ilgili birimlerine düşmektedir.

Çalışmanın geneline bakıldığında GlobalGAP uygulayan üreticilerin gerek uygulama aşamasında ve gerekse devam etme konusunda istekli oldukları, üretimle ilgili kriterlerin yanında, insan ve çevre sağlığına duyarlı, sürdürülebilir bir kiraz üretimini benimsedikleri, kayıt tutma ve izlenebilirliğe önem vermeye başladıkları, komşularına ve yöredeki diğer kiraz üreticilerine örnek oluşturdukları görülmüştür.

Elde edilen sonuçlara göre, kiraz üreticilerinin kooperatif aracılığıyla grup sertifikasyonu yoluyla bir yenilik olarak GlobalGAP'in uygulanması, daha da önemlisi uygulamaların benimsenmesi ve uygulamaya devam etme isteklerinde en önemli unsur ekonomik faktörlerdir. Özellikle dışsatıma yönelik kiraz üretiminin yapıldığı araştırmaya konu olan işletmelerde, dışsatımda kalıntı problemi olmayan, izlenebilir, kayıt altına alınmış, en önemlisi de sertifikalı ürünlerin yetiştirilmesi, bu konuda oluşan talebin üreticiler tarafından daha net görülmesini sağlamaktadır.

Özellikle son yıllarda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından projelendirilen ve uygulamaya aktarılan iyi tarım uygulamalarının ülke geneline yaygınlaştırılması için ilgili taraflarca geliştirilecek strateji ve politikaların belirlenmesi, diğer bitkisel ürünlerde iyi tarım uygulamalarına yönelik planlanacak eğitim ve yayım yöntemlerinin belirlenerek uygulamaya aktarılması büyük önem taşımaktadır. Hemen hemen GlobalGAP kriterleri ile birebir örtüşen İTU'nun yaygınlaşması, dışsatımdan ziyade özellikle sürdürülebilir bir tarımsal üretimin gerçekleştirilmesi, kalıntı problemi olmayan, izlenebilir ve insan ve çevre sağlığına duyarlı ürünlerin iç piyasada tüketicilere ulaştırılması açısından daha da önem kazanmaktadır. Burada en önemli nokta Türkiye'de uygulamaya aktarılan ve yaygınlaştırılmaya çalışılan iyi tarım uygulamalarının GlobalGAP ile akreditasyonunun sağlanmasıdır. Böylelikle İTU uygulanarak üretilen ürünlerin belgelendirilme ve izlenebilirlik çalışmaları dış pazarda da kabul görecektir ve uluslararası alanda kabul edilen bir sertifikaya sahip olmaları sağlanmış olacaktır. Ayrıca kirazın uluslararası pazarda rekabet gücünü artırabilmek için sözleşmeli

tarım uygulamaları geliştirilmeli ve dışsatıma yönelik istenen kalitede kiraz üretilmesi teşvik edilmelidir.

Sonuç olarak; yürütülen bu çalışma, GlobalGAP veya akredite edilmiş İTU uygulamaları konusunda üreticilerin bilinçlenmeleri, üreticiler tarafından benimsenmesi ve uygulama taleplerinin artması neticesinde sürdürülebilir bir tarım için sektördeki tüm paydaşlara lokomotif görevi görecektir. Bunun yanında ulusal gıda ihtiyaçlarının karşılanmasında gıda güvenliğinin sağlanması, gerek iç gerekse dış piyasada tüketicilerin sağlıklı ve izlenebilir ürün taleplerinin karşılanması konusunda zincirin önemli bir halkası sağlamış olacaktır.

KAYNAKLAR DİZİNİ

- Adanacioğlu, H., 2013**, Çiftçilerin Doğrudan Pazarlama Kararlarını Etkileyen Unsurlar: İzmir İli, Kemalpaşa İlçesi Kiraz Üreticileri Üzerine Bir Araştırma, E.Ü. Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, E.Ü. Bilimsel Araştırma Fonu, Proje No: 2011-ZRF-051, Bornova-İzmir, 152 Sayfa.
- AKİB, 2008**, Dünyada ve Türkiye’de Kiraz Üretimi ve Ticareti, Akdeniz İhracatçı Birlikleri, Araştırma Serisi No:50, Antalya.
- AKİB, 2015**, Akdeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, <http://www.akib.org.tr/tr>, (Erişim tarihi: 03.03.2015)
- Aktürk, D., Savran, F., ve Can Niyaz, Ö., 2014**, Tarımda Konvansiyonel Üretim ile İyi Tarım Uygulamalarının Karşılaştırılması: Çanakkale İlinde Şeftali ve Kiraz Örneği, XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Cilt-II, s: 748-755, 3-5 Eylül, Samsun.
- Atay, S., Demirtaş, M. N., ve Aslan, A., 2015**, Kiraz Yetiştiriciliğinde Organik ve Konvansiyonel Üretimin Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi, Meyve Bilimi Dergisi, ISSN: 2148-0036 Yıl: 2015 Cilt (Sayı): 2 (1) s: 1-8.
- Bal, T., Çerçinli, F., 2013**, The Analysis of Cherry Production and Trade in Turkey: the Case of Uluborlu District, Bulgarian Journal of Agricultural Science, 19, No 3, p: 398-415.
- Bayraktar, Ö.V., 2005**, Entegre Mücadele Programı Uygulanan Örtüaltı Domates Yetiştiriciliğinde Üretim ve Pazarlama Yapısının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Muğla İli Örnek Olayı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bornova-İzmir.
- Bayramoğlu Z., 2014**, Kiraz Yetiştiriciliği Yapan Üreticilerin Riske Karşı Davranışlarının İşletme Geliri Üzerine Etkileri: Akşehir İlçesi Örneği, Yayın No:231, TEPGE, Ankara.
- CAP Reform, 2003**, A Long-Term Perspective for Sustainable Agriculture. European Commission, Directorate- General for Agriculture and Rural Development, Belgium, 18 p.

KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam)

- Duman, S., M. Paksoy ve H. Tanrıvermiş, 2004**, Türkiye Tarımında GAP (Good Agricultural Practices) Uygulanabilirliği ve Tarım Ürünleri Ticaretine Olası Etkileri, VI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, s. 220-224, 16-18 Eylül, Tokat.
- EİB, 2015**, Ege ihracatçı Birlikleri, <http://www.egebirlik.org.tr>, (Erişim tarihi: 12.04.2015)
- Erkuş, A., Bülbül, M., Kıral, T., Açıllı, F., ve Demirci, R., 1995**, Tarım Ekonomisi, A.Ü.Z.F. Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5, Ankara.
- FAOSTAT**, Food and Agriculture Organization of The United Nations Statistics Division, faostat3.fao.org/home/E, 2015, (Erişim tarihi: 12.03.2015)
- FoodPLUS GmbH, 2015**, www.globalgap.org, (Erişim tarihi: 17.05.2015)
- Francis, C.A., Flora, C.B., and King, L.d., 1990**, Sustainable Agriculture in Temperate Zones, USA.
- Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü, 2015**, <http://www.tarim.gov.tr/GKGM>, (Erişim tarihi: 11.02.2015)
- GLOBALG.A.P., 2013**, Genel Yönetmelikler, Türkçe Versiyon 4.0, Foodplus GmbH, Cologne, Germany.
- GLOBALG.A.P., 2014**, Annual Report 2013-2014, Published by GLOBALG.A.P. C/O Foodplus GmbH, Cologne, Germany.
- Gold, M., 1999**, Sustainable Agriculture; Definitions and Terms. Special Reference Brief Series No: SRB 99-02. The Alternative Farming Systems Information Center, United States Department of Agriculture. ISSN 1052-5368. September 30, 1999. (<http://afsic.nal.usda.gov/sustainable-agriculture-definitions-and-terms-1#contents>) (10.04.2015).
- Gutiérrez-Guzmán, N., Serra, J. A., and Dussan-Sarria, S., 2012**, Priorización de factores críticos para implantar buenas prácticas agrícolas en pequeños productores. Cuadernos de desarrollo rural, 9 (69), 221-237p.

KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam)

- Gündüz, M. 2002**, Dünya’da Yaş Meyve ve Sebze Ticaretinin Geleceğine Yön Verecek Gelişmeler ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, II. Bahçe Ürünlerinde Muhafaza ve Pazarlama Sempozyumu, Çanakkale, 24-27 Eylül, s: 14-19.
- Gündüz, M., 2003**, DTÖ Anlaşmaları Çerçevesinde Dünya Ticaretini Yönlendiren Gelişmeler ve Türk Gıda Sanayi, İhracatı Geliştirme Merkezi Yayınları, Ankara.
- Hasdemir, M. 2011**, Kiraz Yetiştiriciliğinde İyi Tarım Uygulamalarının Benimsenmesini Etkileyen Faktörlerin Analizi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Holzapfel, S., M. Wollni, 2014**, Is GlobalGAP Certification of Small-Scale Farmers Sustainable? Evidence from Thailand, Journal of Development Studies 50(5), 731-747p.
- İçel, C., 2007**, Avrupa Birliği Ülkelerinde İyi Tarım Uygulamaları ve Türkiye ile Karşılaştırılması, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- İzmir İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 2015**, <http://izmir.tarim.gov.tr>, (Erişim tarihi: 16.04.2015)
- Karabat, S., 2007**, Manisa İli Bağ Alanlarında Kullanılan Tarımsal İlaçların Gıda Güvenliğine Etkisinin Koşullu Değerleme Yöntemiyle Analizi ve Üretici Duyarlılığının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, İzmir.
- Karaman, S., Karahan, H., ve Özsayın, D., 2013**, Geleneksel ve Organik Kiraz Üreten İşletmelerin Verimlilik ve Etkinlik Analizi, Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi 6 (1), s: 79-82, 2013 ISSN: 1308-3945, E-ISSN: 1308-027X.
- Karkacier, O., S. Karabaş, 2013**, İyi Tarım Uygulamaları ve Tüketici Davranışları (Logit Regresyon Analizi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, (2013) 30 (2), s:71-79.

KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam)

- Kaypak Ş., 2011**, Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi: 13 (20), s: 19-33.
- Kıral, T., Kasnakoğlu, H., Tatlıdil, F. F., Fidan, H., ve Gündoğmuş, E., 1999**, Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:37,Ankara.
- Lemeilleur, S., 2013**, Smallholder Compliance with Private Standard Certification: The Case of GlobalGAP Adoption by Mango Producers in Peru, International Food and Agribusiness Management Review, Volume 16, Issue 4, Montpellier, France.
- Miran, B., 2002**, Temel İstatistik, Ege Üniversitesi Basımevi, ISBN:975-93088-0-0, Bornova, İzmir, 297s.
- Niyaz, Ö.C., Demirbaş, N., 2011**, Türkiye Yaş Meyve Üretim ve İhracatının Son On Yıllık Döneminin Değerlendirilmesi, Tarım Ekonomisi Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, s.37-45.
- Olgun, A., Adanacıoğlu, H. ve Saner G., 2006**, “An Economic Evaluation on Organic Cherry Production: A Case of Turkey”. Journal of Sustainable Agriculture, Vol.28, Number.2, 117-130p, US.
- Özdamar, K., 1999**, Paket Programlar ile İstatiksel Veri Analizi-2 (Çok Değişkenli Analizler), Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Özkaçar, K., Ören, M., N., 2011**, Tarımda GlobalGAP Uygulamaları ve Bu Uygulamaların Türkiye Tarımı ve Tarım Ürünleri Dışsatımı Açısından Değerlendirilmesi, Ç.Ü. Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, Adana, Cilt: 26-2, s. 19-28.
- Öztürk, F., P., 2010**, Isparta İlinde Kiraz İşletmelerinde Yeniliklerin Benimsenme ve Etki Değerlemesi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam)

- Pezikoğlu, F., 2006**, Türkiye’de Sürdürülebilir Tarım Uygulamaları ve Yönlendirilmesi için Gerekli Politikaların Belirlenmesi, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Bursa.
- Pretty, J. And P., Koohafkan, 2002.** Land and Agriculture; From UNCED, Rio de Jenario 1992 to WSSD, Johannesburg 2002, A Compendium of Recent Sustainable Development Initiatives in the Field of Agriculture and Land Management. FAO, Rome, 59 p.
- Rehber, E., 1991**, “Alternatif Tarım Üzerine Bir Tartışma”, U.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, Bursa, s.153-160.
- Rigby, D. and S. Bown, 2003**, Organic Food and Global Trade: is The Market Delivering Agricultural Sustainability. The University of Machester, School of Economic Studies, Discussion Paper Series, No: 0326, 25p.
- Sayın, C. 2002**, Yaş Meyve ve Sebze Dış Ticaretinde Sağlık Düzenlemeleri ve EUREPGAP Uygulamaları. Panel Sunuş Notları, Elmalı-Antalya.
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007**, Strateji Geliştirme Başkanlığı, TR5 Batı Anadolu Bölgesi Tarım Master Planı, Ankara.
- T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014**, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Faaliyetleri, Ankara.
- T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015**, <http://www.tarim.gov.tr>, (Erişim tarihi: 13.05.2015)
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2006**, IX. Beş Yıllık kalkınma Planı, Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014**, Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018), Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete, 2010a**, İyi Tarım Uygulamaları Hakkında Yönetmelik, 7 Aralık, Sayı: 27778, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete, 2010b**, Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun, 26 Mart, Sayı: 27533, Ankara.

KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam)

- T.C. Ziraat Bankası, 2015**, <http://www.ziraat.com.tr>, (Erişim tarihi: 17.02.2015)
- Tanrıvermiş, H., 2000**, Orta Sakarya Havzasında Domates Üretiminde Tarımsal İlaç Kullanımının Ekonomik Analizi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Proje Raporu 2000-4, Ankara.
- Tiryaki, O., Canhilal, R., ve Horuz, S., 2010**, Tarım İlaçları Kullanımı ve Riskleri, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 26(2), Kayseri, s. 154-169.
- TRADE MAP, 2015**, Trade Statistics for International Business Development, <http://www.trademap.org>, (Erişim tarihi: 22.04.2015)
- Turhan Ş, 2005**, Tarımda Sürdürülebilirlik ve Organik Tarım, Tarım Ekonomisi Dergisi, 11(1) s.13-24.
- Turhan, Ş., T. Tipi ve Erol A.O., 2004**, EurepGAP Uygulamalarının Türk Yaş Meyve-Sebze Üretimi ve Rekabet Gücü Üzerine Etkileri, Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat, S. 315-322.
- Türk Dil Kurumu, 2015**, <http://www.tdk.gov.tr>, (Erişim tarihi: 28.03.2015)
- Türkiye Çevre Vakfı, 1991**, Ortak Geleceğimiz – Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Çev. B. Çorakçı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2015**, <http://www.tuik.gov.tr>, (Erişim tarihi: 19.04.2015)
- Uzuner Group, 2015**, <http://www.uzunergroup.com>, (Erişim tarihi: 25.04.2015)
- WCED, 1987**, Our Common Future (World Commission on Environment and Development), Oxford University.
- Webster, A.D., Looney, N.E., 1996**, Cherries: Production and Uses, Webster, A.D., Looney, N.E (ed.), USA, s. 25-69.
- Zeren, O. ve Erem, G., 1999**, İçel İlinde Turunçgil ve Sebzelerde Kullanılan Pestisitler, Ekin Dergisi, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Türk-Koop, Sayı:7, Ankara, s. 63-65.

ÖZGEÇMİŞ

Önder Volkan BAYRAKTAR 21.01.1977 yılında Uşakta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Uşak'ta, lise öğrenimini Manisa Beydere Ziraat Meslek Lisesi'nde tamamladı. 1996-2000 yılları arasında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, VAN-Gevaş İlçe Tarım Müdürlüğü'nde Ziraat Teknisyeni olarak görev yaptı. 2000 yılında E.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nde lisans öğrenimini tamamladı. Aynı yıl E.Ü. Tarım Ekonomisi Bölümü Tarım İşletmeciliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı. 2005 yılında “Entegre Mücadele Programı Uygulanan Örtüaltı Domates Yetiştiriciliğinde Üretim ve Pazarlama Yapısının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Muğla İli Örnek Olayı” konulu araştırması ile yüksek lisans öğrenimini tamamladı. Aynı yıl Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde doktora öğrenimine başladı. Halen Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nde Ekonomi, Eğitim ve Yayın Bölüm Başkanı olarak görevine devam etmektedir.

EKLER

EK 1: GlobalGAP Uygulayan Kiraz Üreticileri İçin Anket Formu

EK 2: Geleneksel Kiraz Üreticileri İçin Anket Formu

EK 3: GlobalGAP Sertifikası Örneği

EK 4: Türkiye'de GlobalGAP Sertifikası Veren Kuruluşlar

EK 5: İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretim Maliyetleri, Birim Satış Karı ve Nispi Kar (TL/da ve TL/ kg)

EK 1: GlobalGAP Uygulayan Kiraz Üreticileri İçin Anket Formu

Tarih :
İlçe:
Köy:
Üreticinin adı :
Yaşı :
Öğrenim Düzeyi (yıl)
Tarımdaki Deneyim Süresi:.....
Herhangi bir kuruluşa üye misiniz?

1-Evet 0-hayır

Evet ise

1- Ziraat Odası 3- Tarım Kredi Kooperatifi 5- Kiraz Üreticileri Birliği
2- Tarım Satış Kooperatifi 4- Köy Kalkınma Kooperatifi

Ailedeki fert sayısı:.....

Üretici ailesinin nüfusu					Çalışan Nüfus	
0-6 yaş	7-14 yaş	15-49 yaş	50-64 yaş	65< yaş	Tarım	Tarım dışı
K						
E						

	Yaşı	İşletmede Çalıştığı Gün Sayısı	Kiraz Üretiminde Çalıştığı Gün Sayısı	İşletme dışında Çalıştığı Gün Sayısı
Kadın				
Erkek				
Çocuk				

İşletmede yetiştirilen ürünler:

Ürünler	Parsel Adedi	Toplam Alan (da)	Toplam üretim (ton)	Çeşit	Ortalama fiyat
Kiraz					
Şeftali					
Erik					
Bağ					
Diğer.....					
Diğer.....					

Arazinin Dağılımı

Mülk Arazi	da
Kiralanan Arazi	da
Ortağa Verilen Arazi	da
Toplam Arazi	da
Sulu Arazi	da
Kuru Arazi	da
Parsel Sayısı	da

Hayvancılık yapıyor musunuz?

1-Evet 0-hayır

Evet ise Hayvan Varlığı

Cinsi	Adet	Süt Üretimi	Et Üretimi	Gübre Üretimi	Buzağı Değeri	Gübre Değeri
Büyükbaş						
Küçükbaş						
Kümes hayvanı						
Diğer:.....						

Süt fiyatı:..... Et Fiyatı:.....Gübre Fiyatı (1 römork=.....ton).....Buzağı(0-6 ay).....

Kaç yıldır Kiraz üretimi yapıyor sunuz?

Son 3 yıldaki dekara kiraz veriminiz ve ortalama satış fiyatınız ne oldu?

YIL	Verim (ton/da)	Ort. Fiyat
2007
2008
2009

2009 Sezonunda Kiraz Satış Tarihleri ve Fiyatı

İlk Satış Tarihi	Son Satış Tarihi
Min fiyat	Max fiyat
Miktar	Miktar

Ürünü hangi şekilde pazara sunuyorsunuz?

- 1- Bahçede tohura veriyor
- 2- Kooperatif aracılığı ile satılıyor
- 3- Kendisi halde satıyor
- 4-Kendisi tüccara/ihracatçıya satıyor
- 5- Sözleşmeli Üretim (.....)

Mevsimlik veya daimi olarak dışarıdan işçi tutuldu mu?

1-Evet 0-hayır

İşletmede Bir Üretim Döneminde Harcanan İşçilik Miktarı

Yevmiye:TL, Budama Yevmiyesi:.....TL, Toplama Yevmiyesi:.....TL

Yapılan İş	Kadın	Erkek
	(Gün veya Toplam Yevmiye)	
İşletmede Çalışılan		
Kiraz Genel İşleri		
Kiraz Budama		
Kiraz Toplama		

Kiraz yetiştiriciliğinde Üretim masrafları

Masraf Kalemleri	Miktarı	Birim Fiyat	Toplam Tutar
İlaç			
Suni Gübre			
Çalı Toplama			
Dip Çapalama			
Ara Sürüm			
Çiftlik Gübresi			
BGD, Yaprak gübresi vb.			
Tuzak			
Budama			
Sulama			
Traktör ve ekipman kirası			
Yakıt (Mazot vb)			
Bahçe Kirası			
Diğer.....			

Kiraz üretimine yönelme nedenleriniz nelerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) Karlı (....) Babadan kaldı
(....) Yöre koşullarına uygun (....)Kolay
(....) Yörede yapanlar var (....)Diğer.....
(....) Gelişen bir sektör

Kiraz üretimi konusunda bilgi kaynaklarınız kimlerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) Deneyimi
(....) İl/İlçe Tarım Müdürlüğünün önerisi
(....) Tarım Danışmanının önerisi
(....) İlaç Bayii veya ilaç firmalarının önerisi
(....) İhracatçı Firmanın önerisi
(....) Denetleyicinin önerisi
(....) Birliğin önerisi
(....) Arkadaş/komşu Tavsiyesi

Gübreleme amacıyla her üretim döneminden önce toprak analizi yapılıyor mu?
Yaptırıyorsa nerede?

1-Evet **Analiz Yeri** **Ücreti:**.....
0-hayır

Sulama suyu kaynağı nedir?

1- Sulanmıyor 3- Artezyen (kaç mt:.....)
2- Kuyu Suyu (kaç mt:.....) 4-Diğer

Sulama suyunun analizi her üretim döneminden önce yapılıyor mu?

1-Evet 0-hayır

Hangi tip sulama sistemini tercih ediyorsunuz?

1- Damlama 3- Karık
2- Salma 4-Tava

Kimyasal ilaç kullanımında nelere dikkat ediyorsunuz?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (...) **Ruhsatlı ilaçları** kullanıyor
- (...) **GlobalGAP** İlaç listelerindeki ilaçları kullanıyor
- (...) İlaçları **ruhsatlı olduğu dozda** kullanıyor
- (...) **Doğal düşmanları** koruyacak şekilde ilaçlama yapıyor
- (...) **İlaçlamayı** sabah erken veya akşam **saatlerinde** yapıyor
- (...) İlaçlama ile hasat tarihi arasında **bekleme süresini** dikkate alıyor
- (...) **Kalıntı problemi olmayan** ilaçları kullanıyor
- (...) **Uygun ilaçlama aleti** kullanıyor

İlaç kullanımıyla ilgili karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (...) Etki süresi yetersiz
- (...) Temin etmede problem
- (...) Fiyatlar yüksek
- (...) Kullanım bilgisi yetersiz
- (...) Diğer.....

İşletme gelir-giderleri hakkında kayıt tutuyor musunuz?

1-Evet 0-Hayır

Kiraz üretimiyle ilgili hangi konularda bilgilenmek istersiniz?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (...) Gübreleme (....) Toprak işleme
- (...) İlaçlama (....) Kayıt tutma
- (...) Bakım (....) Sertifikalı Üretim
- (...) BGD kullanımı (....) Diğer.....

Kiraz üretiminde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

.....
.....

Ürününüzü nereye pazarlıyorsunuz?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (...) Kooperatif (...) Kendisi pazarda satıyor
(...) İhracatçı (...) Diğer.....
(...) Komisyoncu

GlobalGAP Sertifikalı ürün için prim fiyat uygulaması var mı, var ise geleneksel ürüne göre fark nedir?

1-Evet (.....) **0-Hayır**

Pazarlama sorunlarınız nelerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (...) Satacak yer bulamama (...) Fiyatı belirleyememe
(...) Soğuk hava deposunun bulunmaması (...) Pazara uzaklık
(...) Nakliye masrafları yüksek (...) Diğer

Kiraz satış fiyatından memnun musunuz?

1-Evet **0-Hayır**

Kiraz satış fiyatınız düşük ise bunun nedenleri?

.....
.....

GlobalGAP Sertifikalı ürün deyince ne anlıyorsunuz?

.....
.....

Çevrenizde GlobalGAP sertifikalı tarım yapıyor mu?

1- Evet **2- Hayır** **3- Bilmiyorum**

Evet ise ilk olarak hangi üründe ve hangi yıl başladı.....

Yapılmıyor ise, daha önce GlobalGAP uygulandı mı?

0-Uygulanmadı/ uygulanmıyor **1-Kirazda uygulandı** **2-Diğer ürünlerde uygulandı**

Hangi yıllarda GlobalGAP Sertifikalı Kiraz üretimi yaptınız?

GlobalGAP Sertifikalı Tarım faaliyetini seçmenizin nedenini önem sırasına göre sıralayınız

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (...) Sağlıklı, güvenilir, ürün olması
(...) Doğal Ürünlere olan talebin yüksekliği
(...) Ürünün daha kolay pazarlanıyor olması
(...) Ürünün fiyatının konvansiyonele göre yüksek olması
(...) Sertifikalı üretim olması

GlobalGAP Sertifikalı üretimi sözleşmeli mi yapıyorsunuz?

1-Evet **0-Hayır**

Evet, ise; sözleşmeyi kiminle yapıyorsunuz?

- 1- Birlik ile 3- Aracı firma ile
2- İhracatçı firma ile 4- Sertifikasyon kuruluşu ile

Sözleşmelerde yaşadığınız sorunlar nelerdir?
.....

GlobalGAP Sertifikalı yetiştiricilikte ürünün sertifikasyon, kontrol ve diğer giderlerini kim karşılıyor?

- 1- Kendisi 3- Sözleşme yapılan taraf 5- Diğer :.....
2- Birlik/Kooperatif 4- İhracatçı

GlobalGAP ile ilgili olarak sizlere herhangi bir kaynaktan bilgi verildi mi?

- 1-Evet 0-Hayır

2008 ve 2009 yılında çevrenizde GlobalGAP'a yönelik toplantı, tanıtım, demonstrasyon çalışması yapıldı mı?

- 1-Evet 0-Hayır

Evet ise konusunu belirtiniz.....

GlobalGAP Üretim teknikleri konusunda bilgi kaynaklarınız nelerdir?

Önemliden- **Önemsiz**e (1=>5)

- (...) Sertifikasyon firması
(...) İl/İlçe Tarım Müdürlüğü'nün tavsiyesi
(...) Tarım Danışmanının tavsiyesi
(...) İlaç Bayii veya ilaç firmalarının tavsiyesi
(...) İhracatçı Firmanın tavsiyesi
(...) Sözleşme yapılan firmanın tavsiyesi

Sözleşme yapılan ihracatçının/Firmanın düzenlediği toplantılara katılıyor musunuz?

- 1- Devamlı katılıyorum 3- Katılmıyorum 5- Toplantı yapmıyorlar
2- Bazen Katılıyorum 4- Katılamıyorum

GlobalGAP uygulandığında durum ne oldu?

Ürün miktarı	Sabit	Arttı	Azaldı
İlaçlama masrafı	Sabit	Arttı	Azaldı
Ürün satış fiyatı	Sabit	Arttı	Azaldı
İlaçlama sayısı	Sabit	Arttı	Azaldı
Bakım masrafları	Sabit	Arttı	Azaldı

GlobalGAP uygulamaya devam etmek istiyor musunuz?

- 0- Hayır 1- Evet
2- Kooperatif yürütürse 3- Ürüne fiyat farkı olursa

GlobalGAP uygulamada karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

Önemliden- Önemsize (1=>5)

(...) Pratik olmaması	(...) Hastalıklar
(...) Ekonomik olmaması	(...) Zararlılar
(...) Kendisinin uygulayamaması	(...) Yabancı otlar
(...) İlaçlamayı kendi bildiği gibi yapmak istemesi	(...) Ürün verimi
(...) Mücadele masrafının artması	(...) Ürün fiyatı
(...) Ürüne prim verilmemesi	(...) Materyal kullanımı
(...) Ürünün tercih sebebi olmaması	(...) Ürün Depolama sıkıntısı

Sertifikalı üretimde karşılaştığınız sorunlara sizce nasıl bir çözüm bulunabilir?

-

Önceki yıllarda kiraz üretimi ile ilgili bir eğitime katıldınız mı?

1-Evet **0-Hayır**

Entegre Mücadele (EM) ve Entegre Ürün Yönetimi (ICM) hakkında bilginiz var mı?

1-Evet **0-Hayır**

Gazete okuma sıklığınız?

- 1- Hergün 3- Nadiren eline geçtikçe 5- Okur-yazar değilim
2- Haftada bir 4- Okumam

Televizyondaki tarımla ilgili programları düzenli olarak izliyor musunuz?

1-Evet **0-Hayır**

Bilgisayarınız var mı? Kullanmayı biliyor musunuz?

1-Evet **0-Hayır** **1-Evet** **0-Hayır**

İl veya İlçe Tarım Müdürlüğüne hangi amaçla gidiyorsunuz?

- 1-Öneri almak için** **2-Resmi işlemler için** **3-Şikayet için**

Devletin iyi tarım uygulamaları yapan üreticilere destekleme ile düşük faizli kredi verdiğinden haberdar mısınız?

1-Evet **0-Hayır**

Kullandınız mı?.....miktarı ve vadesi

Sertifikalı tarıma başlarken ÇKS'de (çiftçi kayıt sistemi) herhangi bir sorun ile karşılaştınız mı?

1-Evet **0-Hayır**

İyi tarım uygulamaları kapsamında yetiştirdiğiniz üründen fiyat primi alıyor musunuz?

1-Evet **0-Hayır**

Eğer evet ise: % kaç oranında prim alıyorsunuz? Ürün bazında belirtilecektir.

.....

İşletmenin Makina ve Ekipman Varlığı

Cinsi	Adet	Cinsi	Adet
Traktör		Karasaban	
Pulluk		Sürgü	
Diskaro		Tırmık	
Kültivatör		Döven	
Kazayağı		At arabası	
Mibzer		Süt sağım makinası	
Biçerdöver		Motopomp	
Batöz		İlaçlama makinası	
Römork			

Tarım Sigortası yaptırıyor musunuz?

1-Evet

0-Hayır

Evet İse;

İlk defa bitkisel ürün sigortasını ne zaman yaptınız?.....yıl olarak belirtiniz.

Hangi branşta sigorta yaptınız?.....

Devlet destekli tarım sigortası (%50 devlet desteği) uygulamasından bilginiz varmı?

1-Evet

0-Hayır

Evet İse;

Son 3 yılda devlet destekli tarım sigortasından yararlandınız mı?.

1-Evet

0-Hayır

Sigorta yaptırmama nedeniniz nedir?

.....
.....

Kiraz üretiminde size göre en önemli risk kaynakları nelerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

(....) Çeşit seçimi	(....) Ürün fiyatlarındaki değişiklikler
(....) Anaç kalemin seçimi	(....) İklim koşullarında meydana gelen değişiklikler
(....) Don Olayı	(....) Sulama suyunun yetersizliği veya maliyetinin yüksek oluşu
(....) Yağışın gereğinden fazla olması	(....) Aile işgücünün yetersizliği
(....) Yağışın gereğinden az olması	(....) Yabancı işgücü bulmada karşılaşılan güçlükler
(....) Hastalıklardan dolayı verim düşüklüğü	(....) Hırsızlık
(....) Zararlılardan dolayı verim düşüklüğü	(....) İşletme kayıtlarının tutulmaması
(....) Sel nedeni ile ürünün zarar görmesi	(....) İlaçlama zamanının seçimi
(....) Girdi maliyetlerindeki değişiklikler	(....) Pazar bulmadaki güçlükler
(....) Toprak Seçimi	(....) İhracattaki dalgalanmalar
(....) Budama zamanı	

Kiraz üretiminde yukarıda belirtilen risklere karşı hangi önlemleri alıyorsunuz?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

(....) Sözleşmeli Üretim	(....) Depolama olanakları artırma
(....) Ürün deseninin değiştirilmesi	(....) Diğer.....
(....) İşletme dışı yatırımlar	(....) Diğer.....
(....) Bitkisel ürün sigortası	(....) Diğer.....
(....) Hastalık ve zararlılarla mücadele	(....) Diğer.....

EK 2: Geleneksel Kiraz Üreticileri İçin Anket Formu

Tarih :
İlçe:
Köy:
Üreticinin adı :
Yaşı :
Öğrenim Düzeyi (yıl)

Tarımdaki Deneyim Süresi:.....

Herhangi bir kuruluşa üye misiniz?

1-Evet 0-hayır

Evet ise

- 1- Ziraat Odası 4- Köy Kalkınma Kooperatifi
2- Tarım Satış Kooperatifi 5- Kiraz Üreticileri Birliği
3- Tarım Kredi Kooperatifi

Ailedeki fert sayısı:.....

Üretici ailesinin nüfusu					Çalışan Nüfus	
0-6 yaş	7-14 yaş	15-49 yaş	50-64 yaş	65< yaş	Tarım	Tarım dışı
K						
E						

	Yaşı	İşletmede Çalıştığı Gün Sayısı	Kiraz Üretiminde Çalıştığı Gün Sayısı	İşletme dışında Çalıştığı Gün Sayısı
Kadın				
Erkek				
Çocuk				

İşletmede yetiştirilen ürünler:

Ürünler	Parsel Adedi	Toplam Alan (da)	Toplam üretim (ton)	Çeşit	Ortalama fiyat
Kiraz					
Şeftali					
Erik					
Bağ					
Diğer.....					
Diğer.....					

Arazinin Dağılımı

Mülk Arazi	da
Kiralanan Arazi	da
Ortağa Verilen Arazi	da
Toplam Arazi	da
Sulu Arazi	da
Kuru Arazi	da
Parsel Sayısı	da

Hayvancılık yapıyor musunuz?

1-Evet **0-hayır**

Evet ise Hayvan Varlığı

Cinsi	Adet	Süt Üretimi	Et Üretimi	Gübre Üretimi	Buzağı Değeri	Gübre Değeri
Büyükbaş						
Küçükbaş						
Kümes hayvanı						
Diğer:.....						

Süt fiyatı:..... Et Fiyatı:.....Gübre Fiyatı (1 römork=.....ton).....Buzağı(0-6 ay).....

Kaç yıldır Kiraz üretimi yapıyor sunuz?

Son 3 yıldaki dekara kiraz veriminiz ve ortalama satış fiyatınız ne oldu?

YIL	Verim (ton/da)	Ort. Fiyat
2007
2008
2009

2009 Sezonunda Kiraz Satış Tarihleri ve Fiyatı

İlk Satış Tarihi	Son Satış Tarihi
Min fiyat	Max fiyat
Miktar	Miktar

Ürünü hangi şekilde pazara sunuyorsunuz?

- 1- Bahçede tohura veriyor
- 2- Kooperatif aracılığı ile satılıyor
- 3- Kendisi halde satıyor
- 4-Kendisi tüccara/ihracatçıya satıyor
- 5- Sözleşmeli Üretim (.....)

Mevsimlik veya daimi olarak dışarıdan işçi tutuldu mu?

1-Evet **0-hayır**

İşletmede Bir Üretim Döneminde Harcanan İşçilik Miktarı

Yevmiye:TL, Budama Yevmiyesi:.....TL, Toplama Yevmiyesi:.....TL

Yapılan İş	Kadın	Erkek
	(Gün veya Toplam Yevmiye)	
İşletmede Çalışılan		
Kiraz Genel İşleri		
Kiraz Budama		
Kiraz Toplama		

Kiraz yetiştiriciliğinde Üretim masrafları

Masraf Kalemleri	Miktarı	Birim Fiyat	Toplam Tutar
İlaç			
Suni Gübre			
Çalı Toplama			
Dip Çapalama			
Ara Sürüm			
Çiftlik Gübresi			
BGD, Yaprak gübresi vb.			
Tuzak			
Budama			
Sulama			
Traktör ve ekipman kirası			
Yakıt (Mazot vb)			
Bahçe Kirası			
Diğer.....			

Kiraz üretimine yönelme nedenleriniz nelerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) Karlı (....) Babadan kaldı
(....) Yöre koşullarına uygun (....)Kolay
(....) Yörede yapanlar var (....)Diğer.....
(....) Gelişen bir sektör

Kiraz üretimi konusunda bilgi kaynaklarınız kimlerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) Deneyimi
(....) İl/İlçe Tarım Müdürlüğünün önerisi
(....) Tarım Danışmanının önerisi
(....) İlaç Bayii veya ilaç firmalarının önerisi
(....) İhracatçı Firmanın önerisi
(....) Denetleyicinin önerisi
(....) Birliğin önerisi
(....) Arkadaş/komşu Tavsiyesi

Gübreleme amacıyla her üretim döneminden önce toprak analizi yapılıyor mu?
Yaptırıyorsa nerede?

1-Evet **Analiz Yeri** **Ücreti:**.....
0-hayır

Sulama suyu kaynağı nedir?

1- Sulanmıyor 3- Artezyen (kaç mt:.....)
2- Kuyu Suyu (kaç mt:.....) 4-Diğer

Sulama suyunun analizi her üretim döneminden önce yapılıyor mu?

1-Evet 0-hayır

Hangi tip sulama sistemini tercih ediyorsunuz?

1- Damlama 3- Karık
2- Salma 4-Tava

Kimyasal ilaç kullanımında nelere dikkat ediyorsunuz?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) **Ruhsatlı ilaçları** kullanıyor
- (....) **GlobalGAP** İlaç listelerindeki ilaçları kullanıyor
- (....) İlaçları **ruhsatlı olduğu dozda** kullanıyor
- (....) **Doğal düşmanları** koruyacak şekilde ilaçlama yapıyor
- (....) **İlaçlamayı** sabah erken veya akşam **saatlerinde** yapıyor
- (....) İlaçlama ile hasat tarihi arasında **bekleme süresini** dikkate alıyor
- (....) **Kalıntı problemi olmayan** ilaçları kullanıyor
- (....) **Uygun ilaçlama aleti** kullanıyor

İlaç kullanımıyla ilgili karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) Etki süresi yetersiz
- (....) Temin etmede problem
- (....) Fiyatlar yüksek
- (....) Kullanım bilgisi yetersiz
- (....) Diğer.....

İşletme gelir-giderleri hakkında kayıt tutuyor musunuz?

1-Evet 0-Hayır

Kiraz üretimiyle ilgili hangi konularda bilgilenmek istersiniz?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) Gübreleme (....) Toprak işleme
- (....) İlaçlama (....) Kayıt tutma
- (....) Bakım (....) Sertifikalı Üretim
- (....) BGD kullanımı (....) Diğer.....

Kiraz üretiminde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

.....

Ürününüzü nereye pazarlıyorsunuz?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) Kooperatif (....) Kendisi pazarda satıyor
(....) İhracatçı (....) Diğer.....
(....) Komisyoncu

Pazarlama sorunlarınız nelerdir?

Önemliden- Önemsiz (1=>5)

- (....) Satacak yer bulamama (....) Fiyatı belirleyememe
(....) Soğuk hava deposunun bulunmayışı (....) Pazara uzaklık
(....) Nakliye masrafları yüksek (....) Diğer

Kiraz satış fiyatından memnun musunuz?

1-Evet 0-Hayır

Kiraz satış fiyatınız düşük ise bunun nedenleri?

.....

Çevrenizde GlobalGAP sertifikalı tarım yapıyor mu?

1- Evet 2- Hayır 3- Bilmiyorum

Evet ise ilk olarak hangi üründe ve hangi yıl başladı....

GlobalGAP uygulayan kişilerden etkilendiğiniz uygulamalar oldu mu?

1- Evet 0- Hayır

Önceki yıllarda kiraz üretimi ile ilgili bir eğitime katıldınız mı?

1-Evet 0-Hayır

Entegre Mücadele (EM) ve Entegre Ürün Yönetimi (ICM) hakkında bilginiz var mı?

1-Evet 0-Hayır

Gazete okuma sıklığınız?

- 1- Hergün 3- Nadiren eline geçtikçe 5- Okur-yazar değilim
2- Haftada bir 4- Okumam

Televizyondaki tarımla ilgili programları düzenli olarak izliyor musunuz?

1-Evet 0-Hayır

Bilgisayarınız var mı? Kullanmayı biliyor musunuz?

1-Evet 0-Hayır 1-Evet 0-Hayır

İl veya İlçe Tarım Müdürlüğüne hangi amaçla gidiyorsunuz?

1-Öneri almak için 2-Resmi işlemler için 3-Şikayet için

Devletin iyi tarım uygulamaları yapan üreticilere destekleme ile düşük faizli kredi verdiğinden haberdar mısınız?

1-Evet 0-Hayır

Kullandınız mı?.....miktarı ve vadesi.....

Sertifikalı tarıma başlarken ÇKS'de (çiftçi kayıt sistemi) herhangi bir sorun ile karşılaştınız mı?

1-Evet

0-Hayır

İyi tarım uygulamaları kapsamında yetiştirdiğiniz üründen fiyat primi alıyor musunuz?

1-Evet (%.....)

0-Hayır

İşletmenin Makina ve Ekipman Varlığı

Cinsi	Adet	Cinsi	Adet
Traktör		Karasaban	
Pulluk		Sürgü	
Diskaro		Tırmık	
Kültivatör		Döven	
Kazayağı		At arabası	
Mibzer		Süt sağım makinası	
Biçerdöver		Motopomp	
Batöz		İlaçlama makinası	
Römork			

Tarım Sigortası yaptırıyor musunuz?

1-Evet

0-Hayır

Evet İse;

İlk defa bitkisel ürün sigortasını ne zaman yaptırдыңz?.....yıl olarak belirtiniz.

Hangi branşta sigorta yaptırдыңz?.....

Devlet destekli tarım sigortası (%50 devlet desteği) uygulamasından bilginiz varmı?

1-Evet

0-Hayır

Evet İse;

Son 3 yılda devlet destekli tarım sigortasından yararlandınız

mı?.....

1-Evet

0-Hayır

Sigorta yaptırmama nedeniniz nedir?

.....

Kiraz üretiminde size göre en önemli risk kaynakları nelerdir?

Önemliden- Önemsize (1=>5)

(.....) Çeşit seçimi	(....) Ürün fiyatlarındaki değişiklikler
(....) Anaç kalemin seçimi	(....) İklim koşullarında meydana gelen değişiklikler
(....) Don Olayı	(....) Sulama suyunun yetersizliği veya maliyetinin yüksek oluşu
(....) Yağışın gereğinden fazla olması	(....) Aile işgücünün yetersizliği
(....) Yağışın gereğinden az olması	(....) Yabancı işgücü bulmada karşılaşılan güçlükler
(....) Hastalıklardan dolayı verim düşüklüğü	(....) Hırsızlık
(....) Zararlılardan dolayı verim düşüklüğü	(....) İşletme kayıtlarının tutulmaması
(....) Sel nedeni ile ürünün zarar görmesi	(....) İlaçlama zamanının seçimi
(....) Girdi maliyetlerindeki değişiklikler	(....) Pazar bulmadaki güçlükler
(.....) Toprak Seçimi	(....) İhracattaki dalgalanmalar
(....) Budama zamanı	

Kiraz üretiminde yukarıda belirtilen risklere karşı hangi önlemleri alıyorsunuz?

Önemliden- Önemsize (1=>5)

(....) Sözleşmeli Üretim	(....) Depolama olanakları artırma
(....) Ürün deseninin değiştirilmesi	(....) Diğer.....
(....) İşletme dışı yatırımlar	(....) Diğer.....
(....) Bitkisel ürün sigortası	(....) Diğer.....
(....) Hastalık ve zararlılarla mücadele	(....) Diğer.....

ÜRETİCİ KODLARI	Kontrol Noktası	Seviye	Evet	Hayır
	ÜRÜN TABANLI MODÜL			
1	İZLENEBİLİRLİK			
1	1	GlobalGAP (EUREPGAP) tescilli ürünler izlenebiliyor mu ve yetiştirilmiş oldukları çiftliklerden (ve tescilli diğer bölgeler) üzerinden takip ediliyor mu?	Majör	
	TÜM ÇİFTLİKLER TABANLI			
2	KAYITLARIN TUTULMASI VE DAHİLİ DEĞERLENDİRME / İÇSEL DENETİM			
2	2	Üretici veya üretici grubu GlobalGAP (EUREPGAP) standardı gereğince yılda bir kez dahili değerlendirme veya üretici grubu dahili denetimini yapma sorumluluğunu üstleniyor mu?	Majör	
2	4	Dahili değerlendirme veya dahili üretici grubu değerlendirmeleri sırasında tespit edilen uygunsuzluklar sonucunda etkin düzeltici işlemler yapılıyor mu?	Majör	
4	SAHA TARİHÇESİ VE SAHA YÖNETİMİ			
4	1.1	Gıda güvenliği, operatör sağlığı, duruma göre çevre ve hayvan sağlığı ile ilgili olarak yeni tarımsal sahalar için veya risklerin değiştiği mevcut sahalar için bahse konu sahanın üretime uygunluğunu gösteren bir risk değerlendirmesi bulunuyor mu?	Majör	
5	5	Substratlar (substrat yoksa G/D)		
5	5.2	Yeniden kullanım maksadıyla substratları sterilize etmek için kimyasalların kullanılması durumunda; sterilizasyon yeri, tarihi, kimyasalın türü, sterilizasyon yöntemi, uygulayıcının adı ve dikim öncesi süreler kaydediliyor mu?	Majör	
6	GÜBRE KULLANIMI			
6	4	Gübrelerin Depolanması		
6	4.7	İnorganik ve organik gübreler yeni mahsul ürünler ve gıda maddelerinden ayrı olarak depolanıyor mu?	Majör	
6	5	Organik Gübreler		
6	5.1	Çiftlikte lağım çamurunun kullanımı yasaklanmış mı?	Majör	
7	SULAMA / SULU GÜBRELEME			
7	3	Sulama Suyunun Kalitesi		
7	3.1	Sulama / sulu gübreleme maksadıyla işlenmemiş lağım suyunun kullanılması yasaklanmış mı?	Majör	
8	BİTKİ KORUMA MADDELERİ			
8	2	Bitki koruma maddelerinin seçilmesi		
8	2.1	Bitki koruma maddesi, ürün etiketinde belirtilmiş olan amaca uygun olarak kullanılıyor mu?	Majör	
8	2.2	Üreticiler, uygulamanın yapıldığı ülkede resmi tescil programı bulunan hedef ürünler için sadece tescilli bitki koruma maddelerini mi kullanıyor? Çiçek ve Süsbitkileri sertifikasyonunda (insan ve/veya hayvan beslenmesine yönelik olmadığı durumlarda), bu madde uygunluk sağlar, ANCAK FO 6.1.1 maddesine uyum şarttır	Majör	
8	2.5	Avrupa Birliğinde yasaklanmış olan kimyasalların Avrupa Birliği Ülkelerinde satılması planlanan ürünler üzerinde kullanılmalarını önleyen bir süreç bulunuyor mu?	Majör	
8	2.6	Bitki koruma maddelerine ait seçimin danışmanlar tarafından yapılacağı durumlarda; uzman danışmanlara başvuruluyor mu?	Majör	
8	2.7	Bitki koruma maddelerine ait seçim kararının üretici verileceği durumlarda; üreticinin bu konuda bilgi sahibi olduğuna dair belgeler bulunuyor mu?	Majör	
8	3	Uygulama Kayıtları		

8	3.1	Tüm bitki koruma maddesi uygulamalarına ait kayıtlar maddenin adı ve/veya cinsini içerecek şekilde tutuluyor mu?	Majör		
8	3.2	Tüm bitki koruma maddesi uygulamalarına ait kayıtlar uygulama yerini (mevki) içerecek şekilde tutuluyor mu?	Majör		
8	3.3	Tüm bitki koruma maddesi uygulamalarına ait kayıtlar uygulama tarihini içerecek şekilde tutuluyor mu?	Majör		
8	3.4	Tüm bitki koruma maddesi uygulamalarına ait kayıtlar maddenin markasını içerecek şekilde tutuluyor mu?	Majör		
8	3.10	Tüm bitki koruma maddesi uygulamaları hasat öncesi uygulama aralığı da dikkate alınarak kayıt altına alınmış mı?	Majör		
8	4	Hasat öncesi süreler (Çiçek ve Süs Bitkileri için uygulanmaz)			
8	4.1	Tescil edilmiş olan hasat öncesi sürelere riayet ediliyor mu?	Majör		
8	7	Bitki koruma maddesi Kalıntılarının Analiz Edilmesi (Çiçek ve Süs Bitkileri için uygulanmaz G/D)	Seviye	Evet	Hayır
8	7.1	Üretici veya üreticinin müşterisi, üretimin gerçekleştirildiği mevkide mahsul/ürüne uygulanan bitki koruma maddelerini kapsayan yıllık bir kalıntı testi uyguluyor mu veya üçüncü tarafların sahip olduğu bitki koruma maddeleri kalıntı izleme sistemlerine katıldığına dair kanıtlar gösterebiliyor mu?	Majör		
8	7.2	Üretici (veya üreticinin müşterisi) ürünü pazarlamayı düşündüğü Pazar ve bu pazarın Maksimum Kalıntı Seviyesi (MRL) ile ilgili bilgiler sunabiliyor mu?	Majör		
8	7.3	Üreticinin mahsulünü pazarlamayı düşündüğü pazarın MRL'lerine uygunluğunu sağlamak amacıyla gerekli tedbirler alıyor mu?	Majör		
8	7.4	Üretimin gerçekleştirildiği ülkeye veya ürünün pazarlanması düşünülen ülkelere ait bir MRL'nin aşılması durumunda başvurulacak bir eylem planı bulunuyor mu?	Majör		
8	8	Bitki Koruma maddelerinin Depolanması			
8	8.1	Bitki koruma maddeleri ulusal talimatlara uygun olarak depolanıyor mu?	Majör		
8	8.3	Bitki koruma maddeleri emniyetli yerlerde depolanıyor mu?	Majör		
8	8.16	Bitki koruma maddeleri orijinal ambalajlarında saklanıyor mu?	Majör		
8	9	Boş Bitki koruma maddesi Kutuları (Kutuları)			
8	9.6	Boş kutular, uygulama cihazında bulunan basınçlı durulama aygıtı kullanılarak ya da en az üç kez su ile durulanıyor mu?	Majör		
8	9.9	Kutuların atılması ve imhasıyla ilgili tüm yerel yasalara riayet ediliyor mu?	Majör		
9		HASAT			
9	1	Genel			
9	1.1	Hasat ve nakliye işlemleriyle ilgili olarak bir hijyen risk analizi yapılıyor mu?	Majör		
9	1.2	Hasat işlemi için hazırlanmış olan hijyen prosedürleri uygulanıyor mu?	Majör		
9	1.3	Hasat sırasında kullanılan taşıma ekipmanları ve aletler temiz mi, bakımlı mı ve kirlenmeye karşı korunuyor mu?	Majör		
9	1.4	Hasat edilen ürünün taşınmasında kullanılan araçlar temiz mi ve bakımlı mı?	Majör		
9	1.6	Ürünlerle temas halinde olan hasat işçileri, el yıkama birimlerini kullanıyor mu?	Majör		
9	1.5	Ürün taşıma ekipmanları yalnızca ürün için kullanılıyor mu?	Majör		
10		ÜRÜNÜN İŞLENMESİ			
10	1	Hijyen Kuralları			

10	1.1	Hasat edilen ürünlere uygulanan süreçle ilgili olarak, ürün işleme çalışmalarının hijyen ilkelerini kapsayan bir hijyen risk analizi ve risk değerlendirmesi yapılıyor mu?	Majör		
10	1.4	İşçiler, ürün üzerinde çalışmaya başlamadan önce hijyen konusunda temel eğitim alıyor mu?	Majör		
10	1.3	Paketleme tesisinde çalışan işçilerin çalıştıkları yerlerde temiz tuvalet ve el yıkama ünitelerine ulaşmaları mümkün mü?	Majör		
12		İŞÇİ SAĞLIĞI, GÜVENLİK VE REFAHI			
12	2	Eğitim			
12	2.1	Hayvan ilaçları, kimyasallar, dezenfektanlar, bitki koruma ürünleri, böcek ilaçları ve diğer tehlikeli maddelerle çalışan ve/veya bunları kullanan işçiler ve AF.3.1.1'deki risk değerlendirmesinde tanımlanmış olan tehlikeli ve karmaşık ekipmanları kullanan işçiler uzmanlık sertifikasına ve/veya bu uzmanlıkları ile ilgili detayları içeren belgelere sahip mi?	Majör		

EK 3: GlobalGAP Sertifikası Örneği

												
	BGBL, II 31/2011 vom 11. Februar 2011 GGN Reg. No. of P.											
Zertifikat	GLOBALG.A.P. CERTIFICATE											
	According to GLOBALG.A.P.® General Regulations Version 4.0-2_MAR2013 Option 1 - individual producer Issued to											
	The Annex contains details of the producers and production management units/product handling units included in the scope of this certificate. LACON declares that the production of the products mentioned on this certificate has been found to be compliant in accordance with the standard:											
	GLOBALG.A.P. CPCC Version 4.0-2_MAR2013 Subscope: Fruits & Vegetables											
	<table border="1"><thead><tr><th>Product</th><th>GLOBALG.A.P. Product Certificate Number</th><th>Harvest excluded</th><th>Product Handling</th></tr></thead><tbody><tr><td>nectarines</td><td></td><td>No</td><td>Yes</td></tr><tr><td>cherries</td><td></td><td>No</td><td>Yes</td></tr></tbody></table>	Product	GLOBALG.A.P. Product Certificate Number	Harvest excluded	Product Handling	nectarines		No	Yes	cherries		No
Product	GLOBALG.A.P. Product Certificate Number	Harvest excluded	Product Handling									
nectarines		No	Yes									
cherries		No	Yes									
Date of issuing: 24.07.2013 Valid from: 24.07.2013 (the certificate is valid until 12 months from date of certification) Valid to: 23.07.2014 (valid to when certificate is printed, must always be checked against latest certificate information in database)	Authorized by Date of Certification Decision: 24.07.2013 											
The current status of this certificate is always displayed at: http://database.globalgap.org/search												
LACON GmbH A-4150 Rohrbach, Am Teich 2 Mail: office@lacon-institut.at	Seite 1 von 2											

EK 4: Türkiye'de GlobalGAP Sertifikası Veren Kuruluşlar

ACERTA – CTR, Ankara	www.ctr.com.tr
BCS ÖKO-Garantie GMBH- BCS Türkiye/İzmir	www.bcs-oeko.com
Bureau Veritas Gözetim Hiz. Ltd. Şti./Antalya	www.bureauveritas.com.tr
CERES GMBH. — İzmir	www.ceres-cert.com
C.U. Sertifikasyon Ltd. Şti./İzmir	www.controlunion.com
CSI S.P.A.-Ankara	www.csi-turkey.com.tr
DQS GMBH- İstanbul	www.dqs.de
ECAS B.V.-Türkiye	www.ecas-tr.com
ECOCERT SA- İzmir	www.ecocert.com
EUROCERT İstanbul	www.eurocert.gr
IMO - Institute for Marketecology- Türkiye	www.imo.ch
INTERTEK Deutschland GMBH- İstanbul-Türkiye	www.intertek.com
Istituto Mediterraneo di Certificazione S.R.L.-Ankara	www.imcert.it
KAS Uluslararası Sertifikasyon/İzmir	www.kascert.com
LACON - İzmir/Türkiye	www.etko.org
MOODY International Kalite Servisleri Ltd. Şti./İstanbul	www.moodyint.com
NSF-CMİ Certification- İstanbul	www.usb.tr-com
SGS Systems and Services Certification-İstanbul, Türkiye	www.sgs.com
TÜV SÜD İstanbul	www.tuv-tgk.com
CSQA Certificazioni SRL- İzmir-Türkiye	www.trsel.com
AYMED- Akdeniz Yaş Meyve Sebze İşletmeleri Derneği	www.aymed.org.tr/
SAKIP ALTUNLU Danışmanlık Ltd.	www.sakipaltunlu.com.tr
TUYED- Adana Turunçgil Yetiştiricileri Derneği	www.adatub.org

EK 5: İncelenen İşletmelerde Kiraz Üretim Maliyetleri, Birim Satış Karı ve Nispi Kar (TL/da ve TL/ kg)

Masraf Unsurları	GlobalGAP					Geleneksel				
	1.grup	2.grup	3.grup	4.grup	Genel	1.grup	2.grup	3.grup	4.grup	Genel
Derin sürüm ve ara sürüm	24,16	22,95	22,04	21,85	22,75	25,14	24,65	23,48	23,20	24,12
Dip çapası	35,35	38,16	38,83	40,15	38,12	36,46	35,22	37,24	37,94	36,72
Budama	78,70	75,00	73,18	77,76	76,16	73,44	71,16	70,55	73,35	72,13
Gübreleme	40,50	38,75	37,13	37,42	38,45	36,68	31,47	32,18	33,55	33,47
Sulama	45,00	45,00	45,00	45,00	45,00	45,00	45,00	45,00	45,00	45,00
İlaçlama	19,18	17,95	19,45	20,48	19,27	20,55	16,68	17,45	15,56	17,56
Hasat	580,48	522,55	549,17	556,10	552,08	575,45	544,85	520,28	525,93	541,63
Boylama kasalama taşıma	323,45	319,04	295,20	289,00	306,67	283,13	272,16	279,11	280,19	278,65
Geçici işgücü mas. Toplamı (1)	1146,82	1079,40	1080,00	1087,76	1098,50	1095,85	1041,19	1025,29	1034,72	1049,28
Gübre	244,57	240,85	242,50	243,41	242,83	258,17	246,77	254,15	253,89	253,25
İlaç	150,13	148,10	148,24	146,62	148,27	134,56	130,28	131,17	132,63	132,16
Akaryakıt	141,48	138,24	138,85	136,98	138,89	131,68	134,80	135,20	133,30	133,75
Su-elektrik	302,13	287,40	290,00	289,35	292,22	283,25	285,16	281,45	282,70	283,14
Ambalajlama ve diğer masraflar	125,39	118,55	114,16	112,48	117,65	96,24	98,82	104,67	101,05	100,20
Materyal mas. Toplamı (2)	963,70	933,14	933,75	928,84	939,86	903,90	895,83	906,64	903,57	902,50
Değişken mas. Toplamı (1+2=3)	2110,52	2012,54	2013,75	2016,60	2038,36	1999,75	1937,02	1931,93	1938,29	1951,78
Değişken mas. Faiz karşılığı (%4,88)	102,99	98,21	98,27	98,41	99,47	97,59	94,53	94,28	94,59	95,25
Çıplak arazi faizi	600,00	600,00	600,00	600,00	600,00	600,00	600,00	600,00	600,00	600,00
Aile iş gücü karşılığı	343,65	336,16	339,15	333,55	338,13	385,50	368,17	361,48	353,13	367,07
Tesis Mas. Payı (amortisman+faiz)	73,42	73,42	73,42	73,42	73,42	73,42	73,42	73,42	73,42	73,42
Yönetim payı (%3)	63,32	60,38	60,41	60,50	61,15	59,99	58,11	57,96	58,15	58,55
GlobalGAP Sertifikasyon Masrafı	6,87	6,87	6,87	6,87	6,87	-	-	-	-	-
Sabit Mas. Toplamı (4)	1190,25	1175,04	1178,12	1172,75	1179,04	1216,50	1194,23	1187,14	1179,29	1194,29
Toplam Üretim Masrafları (1+2+3+4=5)	3300,77	3187,58	3191,87	3189,35	3217,40	3216,25	3131,25	3119,07	3117,58	3146,07
Kiraz üretim miktarı (kg/da) (6)	794,30	797,45	805,10	806,40	800,81	770,12	766,36	769,48	768,13	768,52
Kiraz üretim maliyeti (TL/kg) (5/6=7)	4,16	4,00	3,96	3,96	4,02	4,18	4,09	4,05	4,06	4,09
Ortalama satış fiyatı (TL/kg) (8)	3,76	3,68	3,78	3,74	3,74	3,66	3,61	3,59	3,63	3,62
Birim satış karı (TL/kg) (8-7=9)	-0,40	-0,32	-0,18	-0,22	-0,28	-0,52	-0,48	-0,46	-0,43	-0,47
Nispi kar (8/7=10)	0,90	0,92	0,95	0,95	0,93	0,88	0,88	0,89	0,89	0,88